

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės katedra**

Kristinos Striogaitės,
Vilniaus Universiteto Teisės Fakulteto
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų atšakos studentės

Magistrinis darbas

**Baudžiamojo poveikio priemonės, jų paskirtis ir skyrimas
(*Punitive Measures, Their Purpose and Infliction*)**

Vadovas: doc. dr. Jonas Prapiestis
Recenzentas: doc. dr. Romualdas Drakšas

Vilnius 2009

TURINYS

ĮVADAS	2
I. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ BENDRIEJI KLAUSIMAI.....	4
1. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SAMPRATA IR PASKIRTIS.....	4
2. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONĖS KAIP BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS REALIZAVIMO FORMA	15
3. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ RAIDA	19
3.1. 1903 m. Rusijos baudžiamajame statute.....	19
3.2. 1961 m. LTSR baudžiamajame kodekse.....	20
3.3. 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.....	20
4. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SISTEMA KITŲ VALSTYBIŲ BAUDŽIAMUOSIUOSE ĮSTATYMUOSE	24
II. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SKYRIMAS	28
1. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SKYRIMO PAGRINDAI.....	28
2. BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ SKYRIMO TAISYKLĖS.....	32
III. LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE ĮTVIRTINTOS BAUDŽIAMOJO POVEIKIO PRIEMONIŲ RŪŠYS.....	37
1. UŽDRAUDIMAS NAUDOTIS SPECIALIA TEISE	37
2. TURPINĖS ŽALOS ATLYGINIMAS AR PAŠALINIMAS	43
3. NEMOKAMI DARBAI.....	46
4. ĮMOKA Į NUKENTĖJUSIŲJŲ NUO NUSIKALTIMŲ ASMENŲ FONDA.	47
5. TURTO KONFISKAVIMAS.....	50
6. DRAUDIMAS PRISIARTINTI PRIE NUKENTĖJUSIOJO ASMENS.	61
7. DALYVAVIMAS SMURTINĮ ELGESĮ KEIČIANČIOSE PROGRAMOSE.	63
IŠVADOS	66
LITERATŪRA	69
SANTRAUKA.....	77
SUMMARY	78
PRIEDAS.....	79

IVADAS

Pastaruoju metu vis dažniau tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek praktikoje yra diskutuojama ir abejojama kriminalinių bausmių efektyvumu, ieškoma ir analizuojama alternatyvios poveikio priemonės. Vienos iš tokių priemonių ir yra baudžiamojo poveikio priemonės. Vis dėlto, teisinėje literatūroje yra atskleisti ne visi tokio instituto požymiai, esmė, paskirtis, plačiau yra nagrinėjamos atskiros dažniausiai taikomos poveikio priemonės, pavyzdžiui, turto konfiskavimas. Be to, baudžiamojo poveikio priemonių institutas yra gana naujas – jos įtvirtintos kaip tokios tik naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – LR BK). Remiantis Nacionalinės teismų administracijos ataskaita ¹ 2008 m. pirmą pusmetį nuteista 7484 asmenys, iš jų atleista nuo bausmės- 8 (0,1% nuteistųjų), bausmės vykdymas atidėtas 1120 asmenų (14,96% nuteistųjų). Vadinasi 1128 asmenims buvo galima skirti baudžiamojo poveikio priemones atleidus nuo bausmės, o skirta- 447. Taigi, remiantis statistika, teismai dar nepakankamai dažnai taiko baudžiamojo poveikio priemones. Galbūt nevysiškai suvokiama tokio instituto paskirtis, esmė, priemonių turinys. Todėl įvairių tokio instituto aspektų analizė būtų reikšminga tiek teorijai, tiek praktikai.

Kadangi baudžiamojo poveikio priemonių institutas yra gana naujas Lietuvoje, mokslinių straipsnių ir tyrimų yra gana nedaug. Baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį, skyrimo teorinius aspektus yra nagrinėjęs R. Drakšas, atskiras poveikio priemones, turto konfiskavimą išskirtinai, yra nagrinėję ir daugiau autorių – A. Kavoliūnaitė, K. Jovaiša, V. Piesliakas, R. Paužaitė ir kt. Kitoms priemonėms, tarp jų ir 2008 m. BK įtvirtintoms naujoms, teisinėje literatūroje praktiškai neskirta dėmesio. Taigi šis magistrinis darbas apima beveik visus baudžiamojo poveikio priemonių instituto aspektus, tiek bendruosius, tiek susijusius su atskiriomis poveikio priemonėmis. Išskiriamos ir apibendrinamos skirtingos autorių pozicijos, daug dėmesio skiriama probleminių klausimų galimiems sprendimams ieškoti, remiantis ne tik moksliniais straipsniais, kitais teisės doktrinos šaltiniais, bet ir teismų praktika, logikos metodais bei teisine sąmone.

Magistrinio darbo nagrinėjimo objektas yra vienas iš baudžiamosios teisės institutų – baudžiamojo poveikio priemonės, aptariama jų esmė, paskirtis, sistema, skyrimas, atskirų priemonių turinys bei taikymas.

Darbo tikslas – atskleisti baudžiamojo poveikio priemonių esmę, atkreipiant dėmesį į tai, kuo vadovaujantis gali būti apibrėžta jų sąvoka. Svarbu aptarti ir baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį, išsamiau paanalizuojant santykį su bausmės tikslais. Turint omenyje,

---

¹ Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bausmių rūšys ir amnestijos taikymas (I instancijos teismuose) [interaktyvus][žiūrėta2009-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt/sena/stat/atas/td/bbn-ba/bbn-ba.htm>>.

kad atskira baudžiamojo poveikio priemonių sistema įtvirtinta gana neseniai, derėtų panagrinėti, ar anksčiau galiojusiuose baudžiamuosiuose įstatymuose buvo baudžiamojo poveikio priemonių apraiškų, kaip priemonės kito. Lyginamuoju aspektu svarbu panagrinėti ir užsienio baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas panašaus pobūdžio priemonių sistemas. Baudžiamojo poveikio priemonių taikymui svarbu išnagrinėti teorinius jų skyrimo principus, diskusinius klausimus, pvz. skyrimą su bausmėmis. Ir galiausiai, bus siekiama išsamiai atskleisti atskirų baudžiamojo poveikio priemonių turinį, jų tikslus, santykį su bausmėmis, daug dėmesio skiriant diskusiniams aspektams, kur manytina naudinga, pateikiant ir analizuojant skirtingas pozicijas, alternatyvius reguliavimo variantus, pasiūlymus ir pan.

Nagrinėjant pasirinktą temą bus remiamasi tradiciniais mokslinio tyrimo metodais: aprašomuoju, atskleidžiant įvairius teorinius aspektus pvz. pateikiant bausmės tikslų sampratą; loginiu- sisteminiu, pateikiant normų, sąvokų tarpusavio ryšius, pasirenkant, kuriai iš prieštaraujančių pozicijų pritarti; lyginamuoju, pvz. pateikiant įvairių šaltinių ir autorių siūlomas baudžiamojo poveikio priemonių klasifikacijas, lyginant Lietuvoje įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą su užsienio valstybių, analizuojant skirtingas pozicijas; dogmatiniu, pvz. aiškinant pateiktas BK sąvokas, tokias kaip „asmuo“, „žala“, „ atsakomybė“ ir kt.; istoriniu, pvz. nurodant, kaip pakito atskiros baudžiamojo poveikio priemonės, jų skyrimo principai ir pan.

Pateikiant baudžiamojo poveikio priemonių sistemą bei atskirų priemonių turinį, buvo remiamasis teisės norminiais aktais, ypač svarbūs buvo Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamieji kodeksai. Tarptautiniai, Europos Sąjungos teisės aktai buvo svarbūs sprendžiant galimą naujų baudžiamojo poveikio priemonių įtvirtinimą LR BK bei pagrindžiant jau esamų priemonių būtinumą. Travaux préparatoires remiamasi nagrinėjant tokių baudžiamojo poveikio priemonių kaip uždraudimas artintis prie nukentėjusio asmens įtvirtinimo būtinumą, tikslus, taikymo apimtį, trūkumus ir pan. Tiek bendrajai daliai, ypač sampratai ir esmei atskleisti, tiek atskirų priemonių nagrinėjimui buvo reikšminga specialioji teisinė literatūra: vadovėliai, komentarai, moksliniai straipsniai. Teismų praktikos analizė buvo svarbi atskirų priemonių, ypač specialių teisų atėmimo ir turto konfiskavimo turinio ir taikymo aspektams atskleisti. Nemažai remiamasi doc. dr. R. Drakšo darbais, nes jis yra daugiausiai nagrinėjęs teorinius baudžiamojo poveikio priemonių instituto, jų paskirties ir skyrimo klausimus. D. Sloveičio straipsniais remiamasi nagrinėjant baudžiamojo poveikio priemonių institutą juridinių asmenų atžvilgiu. Ne mažiau svarbūs ir užsienio autorių – J. Pradel, Ashworth, Williams ir kt. darbai – nagrinėjant baudžiamosios atsakomybės sampratą, bausmės tikslus .

I. Baudžiamojo poveikio priemonių bendrieji klausimai

1. Baudžiamojo poveikio priemonių samprata ir paskirtis

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui (toliau – LR BK), buvo pradėta taikyti visiškai nauja sankcijų sistema. Viena iš naujovių yra tai, kad greta reformuotos bausmių sistemos numatomas ir naujas institutas – baudžiamojo poveikio priemonės. Taigi dabar galiojančiame BK pagal teisinę prigimtį galima išskirti tokias skirtingas prievartos priemones: 1) bausmes; 2) baudžiamojo poveikio priemones; 3) auklėjamojo poveikio priemones; 4) priverčiamąsias medicinos priemones. Kiekviena iš šių priemonių skiriasi savo turiniu ir teisiniais padariniais. Šioje priemonių sistemoje įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių kaip naujo instituto atsiradimą lėmė keletas priežasčių:²

1) Baudžiamojo poveikio priemonių įteisinimas sudaro teisinės platesnio baudžiamosios atsakomybės individualizavimo ir diferencijavimo prielaidas, nes teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę ir kitas aplinkybes, gali skirti bausmę, kartu su ja ir tam tikras baudžiamojo poveikio priemones, arba atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir taikyti baudžiamojo poveikio priemones, arba atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės neskiriant jokių priemonių.

2) Naujajame BK įteisinus mažiausiai pavojingą nusikalstamos veikos rūšį – baudžiamąjį nusižengimą, atsirado būtinumas turėti ir tokių baudžiamosios atsakomybės priemonių, kurios galėtų turėti pataisymo įtakos asmeniui, padariusiam minėto pobūdžio veikas, ir kurios nebūtina sukeltų bausmei būdingus padarinius.

3) Priėmus naują Lietuvos Respublikos Konstituciją, kurios 23 straipsnyje įtvirtinta, kad nuosavybė neliečiama ir ją saugo įstatymai³, teismų praktikoje ginčų dėl savo pagrįstumo kėlė viena iš griežčiausių papildomų bausmių – turto, kuris priklausė kaltininkui nuosavybės teise ir buvo teisėtai įgytas (paveldėtas, dovanotas, pirktas ir pan.), konfiskavimas. Dabar daugelio valstybių įstatymai numato, jog teisiškai pagrįsta yra konfiskuoti nusikaltimo įrankius ar priemones bei turta, kuris yra įgytas nusikalstamu būdu, arba tą naudą, kuri buvo gauta paleidus apyvartan nusikalstamai įgytą turta. Tačiau turto konfiskavimą vargu ar galima laikyti bausme, nes nuteistasis netenka to, kas jam nepriklausė. BK IX skyriuje numatyta baudžiamojo poveikio priemonė – turto

² ABRAMAVIČIUS, A. et al., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis. Vilnius: Teisinis informacijos centras, 2004, p. 375.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

konfiskavimas, apimantis tik nusikaltimo įrankių, priemonių ar nusikalstamos veikos rezultata, leidžia teisiškai pagrįstai išspręsti minėtą problemą.

4) Naujajam BK atsisakyta buvusių papildomų bausmių, kurios anksčiau buvo privalomai arba teismo nuožiūra skiriamos kartu su pagrindine bausme. Papildomos bausmės turėjo sustiprinti nubaudimo poveikį, padėti pasiekti geresnių rezultatų pataisant nuteistąjį, tačiau neretai jų skyrimas tik iškreipdavo baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą ir dirbtinai sunkindavo nusikalstimą padariusio asmens padėtį. Galima daryti išvadą, kad baudžiamojo poveikio priemonės tarsi ir papildomų bausmių pakaitalas turi geriau atlikti minėtus uždavinius, kadangi jų paskirtis, nurodyta BK 67 str.1 d. – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Jos savo turiniu tiesiogiai nedubliuoja bausmių, kaip buvo papildomų bausmių atveju, be to, kaip minėta, padeda įgyvendinti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą.

BK nėra įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos nei požymių. Jos apibūdinamos per paskirtį ir skyrimo ypatumus. BK Bendrosios dalies 67 str. 1d. nurodo, kad „baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.“⁴. Tokią nuostatą patvirtina ir teismų praktika. Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) savo sprendimuose ne kartą yra konstatavęs: „Baudžiamojo poveikio priemonės paskyrimu, asmeniui atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, siekiama to paties rezultato, kurio siekiama ir kriminaline bausme, t. y. asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pataisymo, galimybių daryti naujas nusikalstamas veikas apribojimo ar atėmimo ir pan.“⁵ Taip pat: „Bausmė yra valstybės prievartos priemonė, apribojanti nuteistojo teises ir laisves. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.“⁶

BK 41 straipsnyje nustatyta tokia bausmės paskirtis: ⁷

- 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo;
- 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;
- 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;
- 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų;
- 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Nors žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, universalios, “jas turi ir geriausiai, ir blogiausiai žmonės”⁸, tačiau žmogus, turėdamas tokias teises negali jomis piktnaudžiauti,

---

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 2K-69/2006.

⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis byloje Nr. 2K-128/2008.

⁷ *Cit.op.* 4.

t.y. elgtis ignoruodamas socialinę aplinką ir įtvirtintas elgesio taisykles. Nusikalstama veika šiurkščiausiai pažeidžia kitų žmonių teises ir laisves, svarbiausius teisės ginamus gėrius, todėl baudžiamieji įstatymai, nustatydami bausmių sistemą, turi paskirtį ne tik padaryti atitinkamą poveikį nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, bet ir užtikrinti nukentėjusiųjų bei visuomenės interesų gynimą, taip pat vykdyti nusikalstamų veikų prevenciją. Atsižvelgiant į tai, ir išskiriama bausmių paskirtis ir tikslai. Bausmės paskirtis – tai galutinis rezultatas, kurio siekia valstybė nustatydama ir taikydama bausmes. Jos nustatymą nulemia nusikalstamumo būklė ir dinamika, baudžiamosios politikos kryptingumas, vyraujanti bausmės teorija. Savo ruoštu, bausmės paskirties nustatymas lemia atskirų bausmių turinį, bausmių sistemą, leidžia nustatyti atskirų bausmių rūšių tikslus bei įvertinti bausmių efektyvumą. Bausmės paskirtis apibūdinama per tam tikrą tikslų visumą. Šie tikslai išdėstyti nuoseklia tvarka, atsižvelgiant į jų realizavimo eiliškumą, ir sudaro vieningą bausmės paskirtį. Pažymėtina, kad negalima išskirti paties svarbiausio bausmės tikslo. Pritartina doktrinoje vyraujančiai nuomonei, kad „bendras bausmės tikslas negali būti išsemiamas vienu specialiu tikslu. Tik tikslų kombinacija visiškai apibūdina bausmės paskirtį.“⁹ Be to, paminėtina, kad BK 41 str. nuostatos dėl bausmės tikslų lygiai taip pat taikomos ir juridiniams asmenims, tai yra, straipsnyje minimi tikslai įgyvendinami ir tuomet, kai bausmė skiriama juridiniam asmeniui. Tačiau „įvertinant tai, kad juridinis asmuo yra *sui generis* nusikaltimo subjektas, net ir tradiciniais laikomi tikslai tampa specifiniai.“¹⁰ Reikėtų paanalizuoti atskirus bausmės tikslus bei tai, kaip baudžiamojo poveikio priemonės turėtų padėti juos įgyvendinti.

Pirmas iš bausmės tikslų – asmenų sulaikymas nuo nusikaltimo padarymo. Baudžiamosios teisės teorijoje jis vadinamas bendrąja prevencija. Bendrosios prevencijos poveikis pasireiškia baudžiamojo įstatymo, nustatančio nusikalstamą veiką ir bausmę, priėmimu ir paskelbimu, bausmės paskelbimu ir atlikimu.¹¹ Kalbant apie baudžiamojo poveikio priemones, jos taip pat turi bendrosios prevencijos tikslą, kartu padėdamos pasiekti ir tokį bausmės tikslą. Tai ypač pasakytina apie uždraudimą naudotis specialia teise bei turto konfiskavimą. Pirmu atveju bendroji prevencija daugiau nukreipta į fizinius asmenis, kurie linkę daryti nusikalstamas viekas naudodamiesi turimomis specialiomis teisėmis. Antru atveju, pasitelkiant turto konfiskavimą, siekiama parodyti, kad

---

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos respublikos Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1998-12-11, Nr. 109-3004.

⁹ DRAKŠAS, R., Bausmė: bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr.52, p. 37.

¹⁰ SOLOVEIČIKAS D., Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. *Teisė*, 2005, Nr. 56, p.43.

¹¹ ABRAMAVIČIUS, A., et al, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis, trečias pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2001. p 352.

nusikalstamos veikos daryti neapsimoka, nes visi įrankiai, priemonės ir gauta nauda bus konfiskuota. Turto konfiskavimas yra ypač veiksminga baudžiamojo poveikio priemonė dėl savo bendrosios prevencijos juridiniams asmenims. D. Soloveičikas pažymi, kad „nekyla abejonių, kad juridinio asmens motyvacija daryti nusikalstamą veiką arba puoselėti tokiai veikai palankias sąlygas yra iš esmės slopinama galimu turto konfiskavimo taikymu.“¹² Ir apskritai, pažymėtina, kad bendrosios prevencijos tikslas juridiniams asmenims yra ganėtinai svarbus, nes žinodamos, kad įmonėms yra paskirtos tam tikros bausmės, kitos įmonės bus suinteresuotos laikytis teisės aktų nustatytos tvarkos.¹³ Tačiau bendroji prevencija nėra susijusi su konkrečiu nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu. Iš esmės tai yra kitų asmenų išpėjimo, bauginimo, informavimo priemonė, kad jie nedarytų nusikalstamų veikų. Baudžiamosios teisės doktrinoje akcentuojama, kad bausmė, taip pat ir baudžiamojo poveikio priemonės, yra individualios, taikomos nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, ir todėl neturėtų būti kitų asmenų sulaikymo nuo nusikalstamų veikų priemonės. Dar K. Marksas pasakė : „Kokią teisę turite bausti mane tam, kad įbaugintumėt ar pataisytumėt kitus?“¹⁴ Be to, kiti autoriai abejoja ir dėl tokio tikslo pragmatinio poveikio. Istorija rodo, kad griežčiausios kriminalinės bausmės paprastai puikiai „sugyvena“ su didžiausiu nusikalstamumo lygiu ir, atvirkščiai, ten, kur taikomos palyginti švelnios bausmės, paprastai stebimas žemas nusikalstamumo lygis. Peršasi išvada, kad siekiant įbauginti kitus asmenis, bausti nusikaltėlių yra ne tik amoralu, bet ir beprasmiška, nes tiems kitiems asmenims visai nerūpi tos kančios, kurias bausmė sukelia nubaustajam.¹⁵ Tačiau nors ir gali būti diskutuojama dėl bendrosios prevencijos kaip bausmės tikslo išskyrimo ar neišskyrimo, tačiau negalima paneigti, kad bausmės bei baudžiamojo poveikio priemonės neabejotinai turi tokį poveikį.

Antrasis tikslas yra nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Taigi, pripažįstant nubaudimą bausmės esme, jai keliamas ir toks pats tikslas. Tokiu atveju nubaudimo negalima aiškinti atskirai nuo kitų tikslų ir turi būti aiškinamas kaip priemonė kitiems tikslams pasiekti.¹⁶ Asmens nubaudimo tikslą geriausiai atspindi laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė. Kai kurie autoriai, kritikuodami kitus bausmės tikslus, pripažįsta

---

¹² SOLOVEIČIKAS, D., *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*: monografija. Vilnius: Justitia, 2006. p. 197.

¹³ SOLOVEIČIKAS D., Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. *Teisė*, 2005, Nr. 56, p.43.

¹⁴ Маркс К. Смертная казнь.- Памфлет г- на Кобдена.- Мероприя Английского банка // Маркс К. И Энгелс Ф. Соч. 2-е изд., т. 8, С.539.

¹⁵ BLUVŠTEINAS, J. Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės bausmės funkcijos. *Teisės problemos*, 1994, Nr. 2, p.57-58.

¹⁶ *Cit. Op. 2*, p. 264.

nubaudimo tikslą. Pasak J. Bluvšteino „kadangi nenubaudus blogio negali būti socialinio teisingumo, tai blogis turi būti nubaustas, nepriklausomai nuo to, ar tai padeda kontroliuoti nusikalstamumą.“¹⁷ Taigi, autoriaus nuomone, bet koks bandymas paneigti nubaudimą, kaip svarbią bausmės funkciją, pats tampa grėsme. Žiūrint į baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą, būtų sunku pasakyti, kurios iš jų turėtų padėti įgyvendinti nubaudimo tikslą. Pagal 1961 BK galiojusią turto konfiskavimo koncepciją, galėjo būti konfiskuotas visas ar dalis kaltininkui nuosavybės teise priklausančio turto, taigi buvo siekiama kaltininką nubausti. Tačiau LR BK turto konfiskavimo reguliavimas pakeistas ir jau negalima kalbėti apie nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimą. Kita vertus, BK 67 str. 1d. nuostata, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį nedarant jokių išimčių dėl atskirų bausmės tikslų, taip pat ir dėl nubaudimo. Taigi, nors atskiriomis baudžiamojo poveikio priemonėmis pirmiausia siekiama kitų tikslų, pavyzdžiui, turtinės žalos atlyginimu ar pašalinimu – nukentėjusiojo teisių ir interesų gynimo ir panašiai, tačiau tomis priemonėmis kartu ir padedamas įgyvendinti nubaudimo tikslas, kadangi kiekviena priemonė apriboja vienokias ar kitokias kaltininko teises ar nustato tam tikras pareigas.

Trečiasis tikslas – atimti ar apriboti nuteistajam asmeniui galimybę daryti nusikalstamas veikas. Jis reiškia, kad siekiama sudaryti tokias fizines sąlygas, kurios užkirstų kelią naujai nusikalstamai veikai padaryti. Teismų praktikoje toks bausmės tikslas pasireiškia plačiu laisvės atėmimo bausmės taikymu. Pažymėtina, kad kai kurios bausmės tiesiogiai užprogramuotos šiam tikslui, pavyzdžiui, viešųjų teisių atėmimas (BK 44 str.) ir teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas (BK 45 str.) atima iš nuteistojo galimybę padaryti nusikalstamą veiką valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams. Kalbant apie baudžiamojo poveikio priemones, šį tikslą padeda įgyvendinti tokios, kurios pagal savo esmę ir daromą poveikį turi prevencinį pobūdį, t.y. uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas bei draudimas prisiartinti prie nukentėjusiojo asmens. Šios baudžiamojo poveikio priemonės pašalina sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, nuteistasis negali patekti prie nukentėjusiojo šeimos nario ir panašiai, taigi efektyviai padeda užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui.

Ketvirtasis tikslas – paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Baudžiamosios teisės teorijoje šis tikslas vadinamas specialiąja prevencija. Specialiosios prevencijos poveikis pasireiškia konkrečių asmens teisių ar laisvių ribojimu ar atėmimu, arba specialių pareigų nustatymu, kuris turėtų atimti galimybę padaryti naujų

---

¹⁷*Cit. Op. 15, p.59.*

nusikalstamų veikų, bei individualizuotų pataisymo priemonių taikymu.¹⁸ Specialiosios prevencijos tikslas vertinamas kaip pažangus, nes valstybė įsipareigoja taikyti pozityvias poveikio priemones, kurios kiekvienai bausmei yra skirtingos. Taikomų individualių priemonių visuma turi įtikinti asmenį, jog nusikalstamas elgesys yra nepriimtinas jam pačiam ir visuomenei, todėl atlikęs bausmę jis turėtų sugebėti savo tikslų siekti teisėtais būdais. Tačiau kai kurie autoriai abejoja šio tikslo prasmingumu.¹⁹ Jų argumentai susiję su gana nemažu nusikaltimų recidyvu visame pasaulyje, kuris rodo nedidelį kriminalinės bausmės efektyvumą. Be to, kai kurių autorių nuomone, kai kurios bausmių rūšys, pavyzdžiui, laisvės atėmimas, kaip tik ir lemia recidyvą. Būtent dėl tokių abejonių, baudžiamojo poveikio priemonės ir turėtų papildyti bausmes, padėti įgyvendinti individualios prevencijos tikslą. Galima sakyti, kad tokiu poveikiu baudžiamojo poveikio priemonės skiriasi nuo bausmių. Iš baudžiamojo poveikio priemonių sąrašo, kaltininko pataisymo tikslą įgyvendinančios priemonės manytina yra nemokami darbai bei dalyvavimas smurtinių elgesį keičiančiose programose. Šiomis priemonėmis siekiama, kad kaltininko elgesys būtų pakeistas, nukreiptas tinkama linkme.

Penktasis tikslas – teisingumo principo įgyvendinimo užtikrinimas. Tai naujas bausmės tikslas, senajame BK tokio tikslo nebuvo. Vertinant teisingumo principo turinį bausmės paskirties požiūriu, svarbi tiek įstatymų leidėjo pozicija priimant baudžiamuosius įstatymus, tiek praktinis šio principo taikymas skiriant bausmę ar baudžiamojo poveikio priemonę. Pasak BK bendrosios dalies komentaro autorių, „teisingumas – visų pirma teisingas baudžiamasis įstatymas, sudarantis sąlygas vienodai teisminei praktikai.“²⁰ Šis principas savaime nepaneigia skirtingų asmenų kategorijoms skirto skirtingo reglamentavimo. Taikydamas įstatymus, teismas taip pat turi atsižvelgti į reikalavimų bei sankcijų už nusikalstamas veikas teisingumą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Tesimas (toliau- LR KT) yra pažymėjęs, kad „teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos.<...> priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos; už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvačūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai.“²¹ Teisingumo principo siekiama ir skiriant

---

¹⁸ *Cit. Op. 2, p. 265.*

¹⁹ P.vz. žr.: BLUVŠTEINAS, J. Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės bausmės funkcijos. *Teisės problemos*, 1994, Nr. 2, p.57.

²⁰ *Cit. Op. 2, p. 266.*

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas : „Dėl Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 liepos 2 d. redakcija) ir 312 str. 3 dalies (1998 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“, *Valstybės žinios*, 2003-06-13, Nr. 57-2552.

bausmę, t.y. individualizuojant bausmę, už padarytą konkrečią nusikalstamą veiką konkrečiam asmeniui skiriant konkrečią bausmę (ar baudžiamojo poveikio priemonę). Teisingumas reiškia ne tik tai, kad turi būti visapusiškai, išsamiai ir objektyviai nustatytos bylai reikšmingos aplinkybės, bet ir tai, kad pripažintam kaltu asmeniui skiriama bausmė turi būti adekvati padarytai veikai, t.y. bausmė už nusikalstamą veiką turi atitikti tos veikos pavojingumo pobūdį bei laipsnį. Taigi teisingumo principas skatina teisumą atsižvelgti į teismo interesus, jo pasitaisymo galimybes. Pasak R. Drakšo, vadovaudamasis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais, teismas turėtų kaltininkui parinkti tokią bausmę ar kitą įstatyme numatytą poveikio priemonę, kuria labiausiai pozityviai veiktų asmenį ir užkirstų kelią nusikalstamo elgesio recidyvui.²² Taigi, jei teismas mano, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, ar net neskiriant bausmės, jis gali atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, ir skirti pavyzdžiui baudžiamojo poveikio priemones. Ir galiausiai teisingumo principas suprantamas ir iš visuomenės pozicijų – jis reikalauja visapusiškos baudžiamaisiais įstatymais ginamų gėrių apsaugos. LR KT yra pabrėžęs, kad „negalima teigti, kad visuomenė yra teisinga ir humaniška, jeigu nusikaltėliai gali elgtis laisviau negu žmonės, kurie laikosi įstatymų.“²³ Taip pat teisingai pastebėjęs yra ir J. Bluvšteinas: „Žmogus negalėtų laikyti teisinga tą visuomenę, kurioje neskatinamas gėris ir nebaudžiamas blogis“²⁴ Taigi baudžiamųjų įstatymų taikymas turi užtikrinti teisingą ir nuolatinę atsaką gėrių pažeidimams, kad viešai patvirtintų normų laikymosi būtinumą. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti ir šį bausmės tikslą. Viena iš tokio instituto atsiradimo priežasčių buvo baudžiamųjų nusižengimų kaip mažiau pavojingų veikų įtvirtinimas BK. Taigi, būtent baudžiamojo poveikio priemonių už baudžiamuosius nusižengimus skyrimu yra įgyvendinamas teisingumo principas tuo aspektu, kad valstybės reakcija turi būti adekvati padarytoms veikoms. Be to, baudžiamojo poveikio priemonės leidžia labiau individualizuoti baudžiamąją atsakomybę. Teismų praktikoje, skiriant baudžiamojo poveikio priemones, tam, kad būtų įgyvendintas teisingumo principas, reikalaujama, kad baudžiamojo poveikio priemonės būtų realiai įgyvendinamos. LAT vienoje iš nutarčių yra pažymėjęs: „Vienas iš BK 41 straipsnio 2 dalyje nustatytų bausmės, o tuo pačių ir baudžiamojo poveikio priemonės, tikslų yra teisingumo principo įgyvendinimas. Tai suponuoja teismo pareigą skirti tokią bausmę ar baudžiamojo poveikio priemonę, kuria nustatyti suvaržymai ir apribojimai nuteistajam

²² DRAKŠAS, R., Bausmė: bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr.52, p. 36.

²³ Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1993-12-18, Nr. 70-1320.

²⁴ *Cit. Op.* 15, p.60.

yra realūs ir įgyvendinami.<...> Panaikinant uždraudimą naudotis teise vairuoti kelių transporto priemonės, be kitų aplinkybių buvo atsižvelgta ir į tai, kad transporto priemonės vairavimas yra būtinas nuteistojo tiesioginiame darbe – darbo praradimas turėtų neigiamos įtakos nuteistojo turtinei padėčiai, kurios pablogėjimas apsunkintų nukentėjusiųjų turtinių interesų patenkinimą.²⁵

Paminėtina, kad kitose valstybėse bausmės paskirties ar tikslų formulavimui baudžiamuosiuose įstatymuose neskiriama daug dėmesio, dažniausiai jie net nenurodomi, arba minima tik bendroji ir specialioji prevencija, pavyzdžiui, Ukrainos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies dešimtajame skyriuje, 50 str. 2 d. yra sakoma, kad „bausmės nukreiptos ne tik nubausti nuteistąjį asmenį, bet ir reformuoti jį, taip pat skirtos bendrajai ir specialiajai prevencijai“²⁶. Tai nereiškia, kad bausmės paskirtis yra nesvarbi, tiesiog ji turi būti atskleista bausmių vykdymo procese. Bausmės paskirtį ir tikslus tokiu atveju galima nustatyti atsižvelgiant į tai, ko siekiama bausmės vykdymu ar kokios poveikio priemonės taikomos nuteistiesiems. Baudžiamosios teisės bendrosios dalies vadovėlio autoriai civilizuotas valstybes, įvertinant minėtus kriterijus, skirsto į tris grupes: Pirmąją grupę sudarytų valstybės – Švedija, Danija, Norvegija, Vokietija, Olandija, kuriose bausmės, ypač laisvės atėmimo ir įvairios probacijos, vykdymu siekiama pataisyti nuteistąjį taikant auklėjamąsias priemones – psichologinę terapiją, bendrąjį ir profesinį lavinimą. Į antrąją grupę patektų valstybės – Anglija, Škotija, JAV, kuriose bausmės vykdymu siekiama įbauginti nuteistąjį, nes pagrindinis dėmesys skiriamas laisvės atėmimo režimui ir nuteistųjų darbui. Ir trečiąją grupę sudarytų valstybės – Prancūzija, Ispanija, Italija, kuriose skiriamas lygiavertis dėmesys ir laisvės atėmimo atlikimo režimui, ir auklėjamojo poveikio priemonėms.²⁷ Gana painiai bausmės paskirties ir tikslų sistema yra apibūdinama užsienio valstybių teisinėje literatūroje. JAV ir Anglijos autorių darbuose galima aptikti nemažai skirtingų terminų, kurias atskleidžiama bausmės tikslų esmė, pavyzdžiui: įbauginimas (*deterrence*), atpildas (*retribution*), prevencija (*prevention*), atpildas pagal „nuopelnus“ (*desert*), galimybės padaryti nusikalstamą veiką atėmimas (*incapacitation*), izoliacija (*confinement*), reabilitacija (*rehabilitation*), reformacija (*reformation*), profilaktinis poveikis (*treatment*), pataisymas (*correction*), auklėjimas (*education*), resocializacija (*resocialisation*).²⁸

²⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-68/2008.

²⁶ Criminal Code of Ukraine [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org>>.

²⁷ Cit. Op. 11, p 354.

²⁸ Žr. pvz. ASHWORTH, A., *Sentencing an criminal justice*. Cambridge: Cambridge university press, 2005, p.72-90, taip pat. Žr. WILLIAMS, G., *Textbook of criminal law: second edition*. London: Stevens and sons, 1983, p. 36-41.

Tarptautinės teisės požiūris į bausmės tikslus, galima sakyti, yra pažangiausias, nes pabrėžia nuteistųjų resocializaciją. Bausmės tikslai apibrėžiami daugiausia bausmių vykdymą reglamentuojančiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Organizacijos 1955 m. tipinėse minimaliose elgesio su nuteistaisiais taisyklėse, Europos 1987 m. kalėjimų taisyklėse, pavyzdžiui, pirmos dalies šeštame punkte sakoma: „Visas kalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kuriems buvo apribota laisvė, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę.“²⁹ Taigi, kaip minėta, tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama resocializacija ir integracija atlikus bausmę.

Taigi, kalbant apie baudžiamojo poveikio priemonių sąvoką, kaip artimiausia nurodoma bausmės sąvoka. LR BK įtvirtinta, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Bausmės esmę sudaro nusikaltusio asmens nubaudimas, o jos turinį – tam tikrų teisių ar laisvių apribojimai ir specialios pareigos. Teisinėje literatūroje išskiriama nemažai bausmės požymių, kurie išskiria ją iš kitų valstybės prievartos priemonių: nubaudimas, nuteistojo teisių ir laisvių apribojimas visuomenės labui, valstybės prievartos priemonė, pripažinimas kaltu padarius nusikaltimą kaip vienintelis bausmės pagrindas, individualumas, teisinių padarinių, atlikus teismo paskirtą bausmę, atsiradimas, skyrimas valstybės vardu, efektyvumas, lankstumas ir kt. Svarbiausi požymiai, kuriuos išskiria dauguma autorių, yra bausmės skyrimo pagrindas ir tvarka, jos oficialumas ir viešumas, individualumas ir sukeltos teisinės pasekmės.³⁰ Savo esme ir turiniu baudžiamojo poveikio priemonės yra artimos bausmei, tačiau netapačios. Visų pirma, kaip minėta, bausmės esmė – nubaudimas, o baudžiamojo poveikio priemonės visgi manytina daugiau padeda įgyvendinti kitus tikslus, pvz. specialiąją prevenciją, paveikti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir pan. Kad baudžiamojo poveikio priemonės neskirtos pirmiausia nubaudimui galima suprasti ir iš jų skirstymo pagal pobūdį: jos klasifikuojamos į prevencinio pobūdžio, nukentėjusio teisių atstatymo, bei kaltininko pataisymo priemones.³¹ Skiriasi ir bausmės bei baudžiamojo poveikio priemonių turinys – teisių ir laisvių apribojimo apimtys. Nemažiau svarbu, kad baudžiamojo poveikio priemonių taikymas, skirtingai nei bausmės, nesukelia teistumo. Be to, skiriasi skyrimo pagrindai (bausmės, skirtingai nei baudžiamojo poveikio priemonių, negalima skirti atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės), skirtingi teisiniai jų nevykdymo padariniai ir panašiai. Todėl pritartina R. Drakšo nuomonei, kad

---

29 Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-20]. Prieiga per internetą: <www.kdmc.lt/teisės_aktai.htm>

³⁰ Žr. pvz. ABRAMAVIČIUS, A. *et al.*, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*: bendroji dalis. Vilnius: Teisinis informacijos centras, 2004, p. 263.

³¹ *Cit. Op. 2*, p.376-377.

apibrėžiant baudžiamojo poveikio priemones, negalima remtis vien kriminalinės bausmės sąvoka³². Kita artima pagal prasmę sąvoka, kuria galima remtis apibrėžiant baudžiamojo poveikio priemones, yra auklėjamojo poveikio priemonės. Auklėjamojo poveikio priemonės yra baudžiamojo įstatymo nustatytos valstybinės prievartos priemonės, teismo skiriamos baudžiamuosius nusižengimus ar nusikaltimus padariusiems ir nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atleistiems nepilnamečiams, jeigu juos galima pataisyti be kriminalinės bausmės. Savo teisine prigimtimi, joms būdingomis baudžiamosiomis savybėmis auklėjamojo poveikio priemonės, jas pritaikius, neturi tokio didelio neigiamo bausmės stigmatizuojančio poveikio. Be to, savo esme auklėjamojo poveikio priemonės visada nukreiptos į ateitį, jos gali padėti nepilnamečiui pasitaisyti ir išvengti naujų nusikalstamų veikų padarymo. Kartu, taikant šias priemones atsižvelgiama ir į nepilnamečio praeitį: padarytą neteisėtą veiką ir ją nulėmusias aplinkybes. Taigi kai kurie autoriai, pvz. R. Drakšas mano, kad pagal savo turinį, išskyrus taikymo subjektą, ir skyrimo ypatumus baudžiamojo poveikio priemonės yra artimiausios auklėjimo priemonės. Būtent todėl, formuluojant baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, labiau tiktų naudotis jau esamu auklėjimo priemonių apibrėžimu.³³ Tačiau visgi manytina, nors apibrėžiant baudžiamojo poveikio priemones ir negalima remtis vien bausmės sąvoka, negalima vadovautis ir vien auklėjamojo poveikio priemonių sąvoka. Visų pirma, jos turi specifinį subjektą – skiriamos nusikalstamą veiką padariusiam nepilnamečiui. Be to, auklėjamojo poveikio priemonės visada skiriamos tik atleidus nepilnamečių nuo baudžiamosios atsakomybės, t.y. tik kaip bausmės alternatyva, o ne kartu su bausme, iš tokios nuostatos spręstina, kad jos gali taisomai paveikti nepilnamečių tik be bausmės. Tuo tarpu kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos ir su bausme. Taip pat, BK 93 str. 3 d. nustatyta, kad: „Teismas, atleidęs nepilnamečių nuo baudžiamosios atsakomybės šio straipsnio 1 dalyje numatytais pagrindais, skiria jam šio kodekso 82 straipsnyje numatytas auklėjamojo poveikio priemones“³⁴. Vadinasi, teismas privalo skirti auklėjamojo pobūdžio priemones atleisdamas nepilnamečių nuo baudžiamosios atsakomybės. Tokio baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo privalomumo BK 67 straipsnis nenustato, teismas turi diskreciją skirti ar neskirti baudžiamojo poveikio priemonę (-es), atleisdamas asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Be to, BK 67 str. 1 d. nustatyta, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, vadinasi jos neturi specialios paskirties, jomis turi būti siekiama to

---

³² DRAKŠAS, R., Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė*, 2004, Nr. 50., p. 28.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Cit. Op.* 4.

paties rezultato, kaip ir bausmėmis, Tuo tarpu auklėjamojo poveikio priemonės turi specialius tikslus. A. Drakšienė skiria tokius :

„ 1) Pataisyti nepilnametį ir jį ugdyti;

2) Keisti jo gyvenimo būdą ir padėti jam integruotis konkrečioje socialinėje aplinkoje;

3) Sulaikyti jį, kad nedarytų kitų neteisėtų veikų.“³⁵

Taigi auklėjamojo poveikio priemonių paskirtis, nors ir iš esmės neprieštarauja įstatyme numatyta bausmės paskirčiai, bet verčia skirti daugiau dėmesio sudėtingesniems klausimams – nepilnamečio asmenybės korekcijai ir resocializacijai.³⁶ O baudžiamojo poveikio priemonėmis, kaip minėta, turi būti siekiama to paties rezultato, kaip ir bausmėmis.

Taigi baudžiamojo poveikio priemonės yra naujas ir atskiras BK Bendrosios dalies institutas ir gali būti apibrėžtos kaip teismo skiriamos valstybės prievartos priemonės, kurios apriboja asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, teises ir laisves arba papildomai apriboja asmens, kuriam skirta bausmė teises bei nustato specialias pareigas ir kurios padeda įgyvendinti bausmės paskirtį. Vadinasi baudžiamojo poveikio priemonės- viena iš valstybės reakcijos į nusikalstamą veiką formų. Jos turi privalomą nusikaltusiam asmeniui pobūdį, o jų vengimas (išskyrus turto konfiskavimą) sudaro baudžiamąjį nusižengimą ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 243 str. Tačiau pabrėžtina, kad baudžiamojo poveikio priemonių taikymas neužtraukia teistumo. R. Drakšas akcentuoja, kad baudžiamojo poveikio priemonės iš esmės yra ne tiek nubaudimo, kiek pataisymo ir apsaugos priemonės atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės asmenims.³⁷ Dar pridurtina, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra pataisymo priemonės ir tais atvejais, kai skiriamos kartu su bausme, nes, manytina, tokiais atvejais ne tiek sustiprina bausmės nubaudimo, kiek specialiosios prevencijos tikslą.

Apibendrinus galima teigti, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra naujas atskiras institutas, padedantis įgyvendinti bausmės paskirtį. Jų įtvirtinimas naujajame BK vertintinas teigiamai, kadangi leis teismams dažniau atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir skirti tam tikrus įpareigojimus, geriau atliekančius pataisymo funkciją, o ne bausmę.

---

³⁵ DRAKŠIENĖ A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr.48, p.71

³⁶ DRAKŠIENĖ., A., DRAKŠAS., R., *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 143.

³⁷ DRAKŠAS, R., *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos: monografija*. Vilnius : Justitia, 2008, p. 199.

2. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma

Norint geriau suvokti baudžiamojo poveikio priemonių esmę bei paskirtį, reikėtų atsakyti į klausimą, ar jos yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų?

Baudžiamojoje teisėje atsakomybės sąvoka vartojama paprastai retrospektyvine prasme (kai asmuo turi atsakyti už praeityje padarytus veiksmus). Kai kurie autoriai baudžiamąją atsakomybę apibrėžia kaip „asmens, dalyvavusio darant nusikalstamą veiką, pareigą prisiimti baudžiamuosius teisinius padarinius ir atlikti bausmę“³⁸. Tačiau dažniausiai baudžiamoji atsakomybė apibūdinama kaip asmens ir jo padarytos nusikalstamos veikos pasmerkimas valstybės vardu, kuri vykdo įgaliotos institucijos (teismas) ir kuris pasireiškia baudžiamaisiais įstatymais apibrėžtu asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymų kaltininkui nustatymu.³⁹ Baudžiamoji atsakomybė – tai teisinės pasekmės, baudžiamosios teisės normų taikymo rezultatas. Jos esmė – asmens, padariusios nusikalstamą veiką pasmerkimas valstybės vardu. Savo pobūdžiu baudžiamoji atsakomybė reiškia valstybės prievartos taikymą ir kartu asmens padaryto nusikalstamo elgesio pasmerkimą. Šio pasmerkimo išraiška – kaltinamajame nuosprendyje numatyti asmeninio ar turtinio pobūdžio suvaržymai, taip pat apribojimai, kylantys iš asmens teistumo. Taigi baudžiamosios atsakomybės realizavimas suprantamas kaip teisiniai nusikalstamos veikos padarymo padariniai - nuosprendžio paskelbimas valstybės vardu, bausmės paskyrimas, bausmės atlikimas, teistumas, atleidimas nuo bausmės ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės ir pan.

Atsakant į klausimą, ar baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, galima rasti argumentų pagrindžiančių ir teigiamą, ir neigiamą atsakymą. Argumentus, leidžiančius daryti išvadą, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, galima suskirstyti į kelias grupes. Pritartina tokiai R. Drakšo klasifikacijai:⁴⁰

1) Argumentai, susiję su baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ypatumais. Vienas iš baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo variantų - baudžiamojo poveikio priemonės gali būti teismo skiriamos atleidus asmenį nuo bausmės. Tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką išlieka, tik ji neberealizuojama per bausmę. Kadangi kaip bausmės alternatyva tokiu atveju pateikiamos baudžiamojo poveikio priemonės, vadinasi, baudžiamoji atsakomybė nusikaltusiam asmeniui realizuojama skiriant ir vykdant baudžiamojo poveikio priemones. Darytina išvada, kad tokiais atvejais

³⁸ PRADEL, J., *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2001., p. 268.

³⁹ *Cit. Op.* 11, p. 57.

⁴⁰ *Cit. Op.* 32, p. 29.

baudžiamojo poveikio priemonės yra kriminalinės bausmės alternatyva, taigi ir savarankiška baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma.

2) Argumentai, išvedami iš BK 67 straipsnyje nurodyto baudžiamojo poveikio priemonių tikslo. Minėtame straipsnyje nurodyta, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus. Pritartina R. Drakšo nuomonei, kad šį teiginį galima interpretuoti dvejopai.⁴¹ Visų pirma, galima manyti, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi atitikti bausmės tikslus. Tokia išvada išplauktų tada, kai baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kaip bausmės alternatyva tais atvejais, kai asmenį galima pataisyti ir neskiriant kriminalinės bausmės. Taigi baudžiamojo poveikio priemonės, būdamos bausmės alternatyva, turi atitikti ir tą pačią paskirtį kaip kriminalinė bausmė. Kita vertus, galima manyti, kad baudžiamojo poveikio priemonės egzistuoja šalia bausmės ir tik padeda pasiekti jos tikslus. Taip yra tada, kai baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kartu su bausme. Tačiau ir šiuo atveju baudžiamojo poveikio priemonės padeda siekti bausmės tikslų. Taigi abiem minėto teiginio interpretavimo atvejais baudžiamojo poveikio priemonės laikytinos baudžiamosios atsakomybės realizavimu. Atsižvelgiant į tai, kad bausmė yra neginčijama baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, siekiant įgyvendinti bausmės paskirtį, kartu siekiama ir realizuoti baudžiamąją atsakomybę. Taigi išeina, kad visos priemonės, kuriomis siekiama įgyvendinti bausmės paskirtį, yra baudžiamosios atsakomybės realizavimas.

3) Trečiasis argumentas gali būti išvedamas iš sisteminio BK aiškinimo. BK 2 straipsnyje nurodytos pagrindinės baudžiamosios atsakomybės nuostatos. Tai, kad šiame straipsnyje minimos ir baudžiamojo poveikio priemonės, kaip viena iš valstybės galios bausti asmenį už kaltai padarytą veiką išraiškos formų, leidžia daryti išvadą, kad šios priemonės priklauso baudžiamosios atsakomybės sričiai, t.y. yra viena iš jos realizavimo formų. Be to, sistemiškai žiūrint į BK 243 straipsnį, kuriame numatyta atsakomybė už vengimą atlikti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes arba baudžiamojo poveikio priemones atrodytų, kad, vėlgi, tai, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra nurodytos šalia bausmių (o bausmė kaip minėta neabejotinai yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma) bei tai, kad už vengimą atlikti minėtas priemones yra numatyta tokia pat – baudžiamoji atsakomybė, galima daryti išvadą, kad baudžiamojo poveikio priemonės, šalia bausmių, taip pat yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma.

Kita vertus, galima rasti argumentų, paneigiančių, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Jie visi daugiausiai susiję

---

⁴¹*Cit. Op. 32, p. 29.*

su vienu iš baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo atveju – kai asmuo yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės – tai asmens, teismo pripažinto kaltu padarius nusikaltimą, sąlyginis arba besąlyginis atleidimas nuo tų padarinių, kurie sudaro baudžiamosios atsakomybės turinį, ir teistumo.⁴² Pažymėtina, kad asmens atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės nereabilituojančiais pagrindais reiškia, kad asmuo pripažįstamas kaltu dėl padarytos veikos, ir tik remiantis įstatyme numatytais pagrindais jam netaikoma bausmė. Tai reiškia, kad padarytoji veika ir toliau laikoma priešinga baudžiamajai teisei, o kaltininkas laikomas padariusiu baudžiamajame įstatyme uždraustą veiką. Tačiau jau asmenį pripažinus kaltu dėl padarytos nusikalstamos veikos yra realizuojamas svarbiausias baudžiamosios atsakomybės elementas – asmens ir jo padarytos veikos pasmerkimas. Vis dėlto, galima manyti, kad atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, baudžiamosios atsakomybės realizavimas prasideda ir baigiasi paskelbus nuosprendį valstybės vardu, t.y. pripažinus asmenį kaltu nusikalstamos veikos padarymu ir atleidus jį nuo baudžiamosios atsakomybės. Kas vyksta po pripažinimo kaltu, nėra baudžiamosios atsakomybės realizavimas. Priėmus tokią nuomonę, išliktų galimybė diskutuoti dėl sąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės (kai atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės, kaltininkui nustatomos jam privalomos vykdyti sąlygos). Tačiau ir šiuo atveju manytina, kad nustatytos sąlygos nesudaro baudžiamosios atsakomybės turinio ir nėra jos realizavimas, nes pati atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės samprata tai suponuoja. BK 67 str. 2d. numatyta galimybė asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės, skirti baudžiamojo poveikio priemones. Tokį skyrimą galima vertinti dvejopai – arba sąlyginio, arba besąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi. R. Drakšo nuomone, pastaruoju atveju išeitų, kad „baudžiamojo poveikio priemonės (labiausiai jų vykdymas) yra atskiras institutas, kuris egzistuoja šalia baudžiamosios atsakomybės ir nesudaro jos turinio.“⁴³ O jei baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą laikytume sąlyginio atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dalimi, jomis nustatomos sąlygos taip pat negalėtų sudaryti baudžiamosios atsakomybės turinio, kadangi, kaip jau minėta, baudžiamosios atsakomybės realizavimas pasibaigia pripažinus asmenį kaltu, o visa kita, taip pat ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas, nebelaikoma baudžiamosios atsakomybės dalimi. Remiantis tokiu aiškinimu, išeitų, kad baudžiamojo poveikio priemonės nėra

---

⁴² *Cit. Op.* 11, p 375.

⁴³ *Cit. Op.* 32, p. 31.

baudžiamosios atsakomybės realizavo forma, nesudaro jos turinio, o yra atskiras institutas, egzistuojantis šalia, kuriuo siekiama daryti pozityvią įtaką kaltininkui.

Problema galima išvelgti ir dėl vienos iš baudžiamojo poveikio priemonių – turto konfiskavimo santykio su baudžiamąja atsakomybe. Jei laikytumėmės nuomonės, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė realizuoja baudžiamąją atsakomybę, kiltų klausimas dėl turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų, kurie nėra patraukti baudžiamojon atsakomybėn (BK 72 str. 3-4 d.). Baudžiamojoje teisėje galioja asmeninės atsakomybės principas – baudžiamojon atsakomybės gali būti patrauktas tik toks asmuo, kuris pats kaltai padarė nusikalstamą veiką. Jei turto konfiskavimą laikytume baudžiamosios atsakomybės realizavimu, atsakomybė būtų realizuojama net nepatrauktam baudžiamojon atsakomybėn asmeniui, o tai prieštarautų ne tik teisės, bet ir logikos principams. Vadinasi, nors ir tik dėl vienos baudžiamojo poveikio priemonės iškritimo iš konteksto, visų priemonių atrodytų negalima laikyti baudžiamosios atsakomybės realizavimu. Tačiau, manytina, turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų yra ypatingas atvejis, jo, be abejo, negalima laikyti baudžiamosios atsakomybės realizavimu tretiesiems asmenims, tačiau jis negali lemti visų baudžiamojo poveikio priemonių nepriskyrimo baudžiamosios atsakomybės realizavimo sferai.

Taigi iš BK galima išvesti du vienas kitam prieštaraujančius teiginius, apibūdinančius baudžiamojo poveikio priemonių ryšį su baudžiamąja atsakomybe. Pasak R. Drakšo, ši situacija neturėtų būti toleruotina ir yra keistina. Turi būti aiškiai pasirinkta, kuriai išdėstytai išvadai teikiama prerogatyva. Tada, atsižvelgiant į atliktą pasirinkimą, atitinkamai reikėtų pakeisti BK, kad jame nebebūtų tokio aiškaus normų prieštaravimo.⁴⁴ Visgi manytina, nebūtina keisti BK, nes praktinių sunkumų dėl konkretaus baudžiamojo poveikio priemonių susiejimo ar ne su baudžiamąja atsakomybe neturėtų kilti, tačiau visgi reikėtų pasirinkti, kuriai išvadai teikti pirmenybę. Žinoma, reikia atsižvelgti į argumentus, kuriais remiantis gautos išvados. Pasirenkant, kuriai išvadai teikti pirmenybę, reikia atsižvelgti į tai, kuo remiantis jos gautos. Tai, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra baudžiamosios atsakomybės realizavimas, teigiama atsižvelgiant į baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, jų skyrimo ypatumus, baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį bei atlikus sistemine BK 2 straipsnio analizę. Priešinga išvada gaunama, atsižvelgiant į BK 67 straipsnyje nurodytą vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo ypatumų, bei į vienos iš baudžiamojo poveikio priemonių – turto konfiskavimo kai kuriuos skyrimo ypatumus. Mano manymu, remiantis Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina bei logikos principais, teisingiau būtų manyti, kad

---

⁴⁴ *Cit. Op.* 32, p. 31.

baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. BK Bendrosios dalies komentare, aptariant baudžiamosios atsakomybės nuostatas ir jos realizavimą, pažymima, kad „ baudžiamosios atsakomybės realizavimas atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, gali būti siejamas su baudžiamojo poveikio priemonių <...> taikymu.“⁴⁵ Taigi vienareikšmiškai teigiama, kad ir taikant baudžiamojo poveikio priemones realizuojama baudžiamoji atsakomybė. Be to, ir 67 str. komentare, kalbant konkrečiai apie baudžiamojo poveikio priemones, sakoma, kad „visos atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės rūšys, kai taikomos baudžiamojo poveikio priemonės, nereiškia visiško (besąlyginio) atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.“⁴⁶ Iš to taip pat gali būti daroma išvada, kad autoriai baudžiamojo poveikio priemonių vykdymą priskiria baudžiamosios atsakomybės realizavimui, nes atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, baudžiamoji atsakomybė išlieka ir realizuojama per baudžiamojo poveikio priemones.

Taigi, pasvėrus argumentus, išplaukiančius iš BK bei baudžiamosios teisės doktrinos, pritartina, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra atskira baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, vadinasi, BK įtvirtinta poveikio priemonių sistema iš dalies gali būti pripažinta dualistine, kadangi baudžiamoji atsakomybė realizuojama taikant ir kriminalines, ir pataisymo, asmenybės resocializacijos priemones.⁴⁷ Prie pastarųjų priskirtinos baudžiamojo poveikio priemonės bei auklėjamojo poveikio priemonės.

3. Baudžiamojo poveikio priemonių raida

3.1. 1903 m. Rusijos baudžiamajame statute

1903 m. Rusijos baudžiamajame statute, kuris buvo įvestas galioti Lietuvoje Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumo 1919 m. sausio 16 d., baudžiamojo poveikio priemonių instituto nebuvo. Tik prie bausmių reglamentavimo, 36 straipsnyje, buvo numatytas ir turto konfiskavimas. Statuto komentaruose sakoma, kad „ konfiskatai už valdžios įstaigų nuostatų sulaužymą turi ne bausmės, siaurąja to žodžio prasme, reikšmę, bet tėra atlyginimas išdui už padarytus nuostolius.“⁴⁸ Taigi, turto konfiskavimas buvo nelaikomas bausme tiesiogine prasme, tačiau teigti, kad tai buvo baudžiamojo poveikio priemonė, negalima. Manytina, kad tai buvo tiesiog žalos, padarytos valstybei

---

⁴⁵ *Cit. Op. 2, , p 23.*

⁴⁶ *Ibid., p. 376.*

⁴⁷ *Cit. Op. 37, p.195.*

⁴⁸ KAVOLIS, M.,BIELIACKINAS, S. *1903 m.Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais.* Kaunas: D. Gatmano knygynas, 1934.

nusikalstama veika, atlyginimo forma. Pažymėtina, kad visgi pats turto konfiskavimo reglamentavimas buvo panašus ir į šiuolaikinį reglamentavimą.

3.2. 1961 m. LTSR baudžiamajame kodekse

Šiame baudžiamajame kodekse taip pat nebuvo atskiros baudžiamojo poveikio priemonių sistemos. Šio kodekso 22 straipsnyje prie bausmių rūšių minimas ir turto konfiskavimas.⁴⁹ Vadinasi, turto konfiskavimas jau tiesiogiai įvardytas kaip bausmė, o ne baudžiamojo poveikio priemonė, nes konfiskuojamas galėjo būti netgi visas asmeninis kaltininko turtas. Trumpas palyginimas su dabartiniu turto konfiskavimo reguliavimu bus pateiktas trečiojoje darbo dalyje.

3.3. 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

BK 67 str. 2 dalyje yra įtvirtintos tokios baudžiamojo poveikio priemonės, kurios gali būti taikomos pilnamečiam asmeniui:

- 1) uždraudimas naudotis specialia teise;
- 2) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas;
- 3) nemokami darbai;
- 4) įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą;
- 5) turto konfiskavimas.
- 6) draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens;
- 7) dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose.⁵⁰

Pačios naujausios baudžiamojo poveikio priemonės – draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens bei dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, įtvirtintos tik 2008 metais, įstatymu Nr. [X-1597](#)⁵¹.

Minėtos baudžiamojo poveikio priemonės gali būti įvairiai klasifikuojamos.

1. V Piesliakas baudžiamojo poveikio priemones skiria pagal tai, ar jos gali būti skiriamos su bausme:⁵²

⁴⁹ LTSR Baudžiamasis kodeksas, Vilnius: Mintis 1978.

⁵⁰ *Cit. Op.* 4.

⁵¹ 2008 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymas Nr. X-1597, *Valstybės Žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796.

⁵² PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė*, Antroji knyga, Vilnius: Justitia, 2008.

a) gali būti skiriamos su bausme: uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas, draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose;

b) skiriamos nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atleistam asmeniui: turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pažymėtina, kad atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės taip pat *gali būti* skiriamos ir a) atvejuje minėtos baudžiamojo poveikio priemonės, t.y. uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas, draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose.

2. Pagal savo esmę ir daromą poveikį BK bendrosios dalies komentare skiriama trys rūšys priemonių⁵³:

a) prevencinio pobūdžio priemonės, pavyzdžiui, uždraudimas naudotis specialia teise, nusikaltimo įrankių, priemonių ar gautos naudos konfiskavimas. Šios grupės priemonių paskirtis- padėti užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui bei pašalinti sąlygas padaryti nusikalstamą veiką. Prevencinio pobūdžio priemonėms, manytina, turėtų būti priskirtos ir naujausios, neseniai įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės- draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens bei dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, kurios turi netgi specialų prevencinį tikslą- „užtikrinti smurtą šeimoje patiriančių asmenų apsaugą nuo prieš juos daromų nusikalstamų veikų.“⁵⁴

b) nukentėjusiojo teisių atstatymui skirtos priemonės: turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Pabrėžtina, kad šiuo metu tiek Lietuvos, tiek kitų šalių baudžiamoji teisė ėmė skirti daugiau dėmesio nukentėjusiajam, ne tik kaltininko nubaudimui. „Viena iš esminių naujojo BK novelų – nukentėjusiojo padėties stiprinimas baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis.“⁵⁵. Tokio pobūdžio priemonėmis bent iš dalies stengiamasi švelninti nukentėjusiojo moralinę žalą, mažinami materialiniai nusikalstamos veikos nuostoliai. Kaip pasireiškia nukentėjusiojo teisių stiprinimas ir atstatymas bus aptarta analizuojant atskiras baudžiamojo poveikio priemones trečiojoje darbo dalyje.

c) kaltininko pataisymo priemonės: nemokami darbai. Darbas ir pagalba neįgaliesiems, ligoniams, tokių įstaigų atmosfera gali labiau paveikti nusikaltusį asmenį

---

⁵³ *Cit. Op. 2, p.376-377.*

⁵⁴ 2006 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹, 72² straipsniais įstatymo aiškinamasis raštas, Nr. XP-1592.

⁵⁵ ŠULIJA, G., Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, *Jurisprudencija*, 2004, t.52(44), p.65.

nei pakankamai griežta bausmė. Be to, kaltininko pataisymo gali būti pasiekta ir naująja priemone – dalyvavimu smurtinį elgesį keičiančiose programose. Nors šia priemone, galima manyti, visų pirma siekiama užkirsti kelią tolimesnėms galimoms nusikalstamoms veikoms prieš šeimos narius, tačiau tokių programų metu taikomų individualių priemonių visuma turi įtikinti asmenį, jog jo nusikalstamas elgesys yra nepriimtinas, t.y. jį pataisyti.

Pažymėtina, kad nusikalstamą veiką padariusiam nepilnamečiui ir juridiniam asmeniui gali būti skirtas tik turto konfiskavimas. Tai galėtų būti paaiškinama tuo, kad pavyzdžiui nepilnamečio pataisymo ar nusikalstamų veikų prevencijos yra siekiama specialiomis auklėjamojo poveikio priemonėmis, todėl baudžiamojo poveikio priemonių taikymas nėra reikalingas. Išimtis – turto konfiskavimas. O dėl juridinio asmens tokia nuostata galėtų būti paaiškinama tuo, kad kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės jau savo esme skirtos fiziniam asmeniui (pavyzdžiui, draudimas prisitarti prie nukentėjusiojo, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, nemokami darbai). Taigi dabar juridiniam asmeniui gali būti skiriamas tik turto konfiskavimas, tačiau visgi manytina, kad tikslinga išplėsti taikytinų baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą taip sudarant baudžiamojo poveikio priemonių sistemą ir juridiniam asmeniui. Viena vertus, turto konfiskavimas yra ganėtinai veiksminga priemonė juridiniams asmenims. D. Soloveičikas, plačiau nagrinėjęs juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, teigia, kad juridinio asmens motyvacija daryti nusikalstamą veiką yra iš esmės slopinama galimu turto konfiskavimo taikymu, todėl Lietuvos įstatymų leidėjas tinkamai pasielgė baudžiamajame įstatyme nurodydamas šios visuotinai pripažįstamos prievartos priemonės taikymo teisinės prielaidas⁵⁶. Pritartina tokiam teiginiui. Be to, ir Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės aktuose rekomenduojama valstybėms narėms taikyti turto konfiskavimą dėl tam tikrų nusikalstamų veikų, pavyzdžiui, dėl nusikalstamų veikų prekybos narkotikais srityje.⁵⁷ Tačiau kita vertus, į baudžiamojo poveikio priemonių juridiniams asmenims sistemą turėtų įeiti ir daugiau pritaikytų baudžiamojo poveikio priemonių. D. Soloveičikas taip pat laikosi tokios nuomonės, kad „be turto konfiskavimo, BK tikslinga numatyti papildomas baudžiamojo poveikio priemones, kurios būtų tiesiogiai pritaikytos juridinio asmens – nusikaltimo subjekto koncepcijai.“⁵⁸ Nagrinėjant esamą baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą fiziniams asmenims, galima daryti prielaidą, kad kai kurios iš tų priemonių turėtų tikti ir juridiniams asmenims. Atmetus priemones, kurios savo pobūdžiu tinkamos tik fiziniams asmenims (nemokamus darbus,

⁵⁶ *Cit. Op.* 12, p. 197.

⁵⁷ 2004 m. spalio 25 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje // OL.L. 335, 2004 11 11, p.8 - 11.

⁵⁸ *Cit. Op.* 12, p. 197.

draudimą prisiartinti prie nukentėjusiojo, dalyvavimą smurtinį elgesį keičiančiose programose) ir turint omeny, kad juridiniai asmenys paprastai disponuoja didesniais ar mažesniais finansiniais ištekliais, galima daryti išvadą, kad juridiniams asmenims turėtų būti galima taikyti ir turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą bei įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Tai būtų suderinama ir su pastaruoju metu išaugusiu nukentėjusiojo asmens vaidmeniu bei dėmesiu jo teisių atstatymui. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. (88) 18E „Dėl juridinių asmenų atsakomybės už padarytas nusikalstamas veikas vykdant savo veiklą“⁵⁹ 6 straipsnyje sakoma, kad parenkant tinkamas bausmes ir kitokias poveikio priemonės juridiniams asmenims, reikėtų atkreipti dėmesį ne į nubaudo tikslą, bet į nusikalstamų veikų prevencijos bei nukentėjusiojo nuo juridinio asmens padarytos nusikalstamos veikos teisių atkūrimą. Vadinasi jau minėtos baudžiamojo poveikio priemonės būtų tinkamos pasiekti nukentėjusiojo teisių atkūrimui. Dėl nusikalstamų veikų prevencijos tikslo, minėtina dar viena priemonė iš Ministrų Komiteto siūlomo sąrašo⁶⁰ – tai juridinio asmens valdymo organų nušalinimas. Nušalinti esamus juridinio asmens organus ir juos pakeisti naujais būtų racionalu, pasak D. Soloveičiko, „šitaip būtų sudaromos tinkamos sąlygos reabilituoti juridinį asmenį ir keisti negatyvią jo organizacinę kultūrą pozityvia“⁶¹. Vadinasi, pasikeitus juridinio asmens organizacijai, jos kultūrai, būtų sudaromos sąlygos nusikalstamų veikų prevencijai. Dar viena minėtina priemonė iš Ministrų Komiteto rekomenduoto sąrašo yra uždraudimas reklamuoti savo prekes ar paslaugas. Tai galėtų būti siejama su tam tikromis nusikalstamomis veikomis vartotojų teisių srityje, kai žala padaroma juridinio asmens prekėmis ar paslaugomis. Tokia baudžiamojo poveikio priemonė taipogi pasitarnautų nusikalstamų veikų prevencijai, bet kita vertus, būtų ir to juridinio asmens veiklos apribojimas, vadinasi, labiau panašėtų į bausmę, o ne baudžiamojo poveikio priemonę. D. Soloveičikas siūlo nustatyti juridiniams asmenims ir dar vieną baudžiamojo poveikio priemonę – įpareigojimą sukurti arba pakeisti esamą negatyvią tinkamų standartų laikymosi programą. Jos esmę sudarytų teismo įpareigojimas per tam tikrą terminą sukurti ir įdiegti tinkamų standartų laikymosi programą, kuria remiantis būtų keičiama negatyvi juridinio asmens organizacinė kultūra. Priemonė būtų

---

59 Recommendation No. R (88) 18 Of the committee of ministers to member states Concerning liability of enterprises having legal personality [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-02], p. 2. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com>>

⁶⁰ Sąrašas pateikiamas toks: įspėjimas, papeikimas, atsakomybės pripažinimas be sankcijos, bauda ar kita pinigine sankcija, turto, panaudoto darant nusikalstamą veiką ar gauto iš jos, konfiskavimas, uždraudimas atlikti tam tikrus veiksmus, ypač susijusius su vadžios institucijomis, finansinės paramos ir subsidijų nutraukimas, uždraudimas reklamuoti prekes ar paslaugas, licencijų anuliavimas, vadovybės pašalinimas, skyrimas laikino prižiūrėtojo, juridinio asmens veiklos nutraukimas, kompensacija/ restitucija aukai, buvusios padėties atkūrimas, teismo sprendimo viešas paskelbimas.

⁶¹ *Cit. Op.* 12, p. 199.

efektyvi, kadangi programą kurtų pats juridinis asmuo, kuris geriausiai išmano visas organizacijos subtilybes.⁶² Taikant tokią priemonę būtų tiesiogiai veikiama nusikalstamos veikos darymo motyvus lemianti grandis, būtų geriau pasiekiami bausmės tikslai, ypač juridinio asmens reabilitacijos bei nusikalstamų veikų prevencijos. Taigi, tokia priemonė galėtų būti skiriama kartu su juridinio asmens valdymo organų pakeitimu, ir taip būtų suformuota pozityvi juridinio asmens organizacinė kultūra.

Taigi, būtų tikslinga BK suformuoti tokią juridiniams asmenims taikomų baudžiamojo poveikio priemonių sistemą:

- 1) turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas;
- 2) įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą;
- 3) turto konfiskavimas;
- 4) juridinio asmens valdymo organų nušalinimas ir pakeitimas kitais;
- 5) įpareigojimas sukurti arba įdiegti juridinio asmens tinkamų standartų laikymosi programą;
- 6) uždraudimas reklamuoti savo prekes ar paslaugas.

Apibendrinus galima pasakyti, kad tik naujajame LR BK buvo išskirta atskira baudžiamojo poveikio priemonių sistema, kai kurias iš priemonių perėmus pakoregavus jų koncepciją iš bausmių sistemos, taip pat įtvirtinus nemažai naujų baudžiamojo poveikio priemonių. Manytina, toks atskiras baudžiamojo poveikio priemonių instituto įtvirtinimas, atribojant nuo bausmių ir kitų priemonių, yra pateisinamas dėl darbe jau nagrinėto tokių priemonių unikalumo ir išskirtinumo: jos negali būti tapatinamos nei su bausmėmis, nei su auklėjamojo poveikio priemonėmis.

4. Baudžiamojo poveikio priemonių sistema kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Palyginimui reikėtų pateikti, kokios baudžiamojo poveikio priemonės ir kaip yra įtvirtintos kitose valstybėse.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse (*vok. strafgesetzbuch*)⁶³ nėra atskiro baudžiamojo poveikio priemonių instituto. Kai kurios priemonės, kurias galima būtų laikyti baudžiamojo poveikio priemonėmis, įtvirtintos minėto kodekso trečiajame skyriuje (teisinės veikos pasekmės), pirmajame skirsnyje (bausmės) prie papildomų bausmių – 44paragrafe – uždraudimas vairuoti, o prie papildomų veikos pasekmių 45 paragrafe – atėmimas viešųjų teisių būti išrinktam į valstybės tarnybą ar

---

⁶² *Cit. Op.* 12, p. 199.

⁶³ Criminal Code of Germany (*Strafgesetzbuch, StGB*) [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: < <http://www.iuscomp.org> >

teisės balsuoti. Tačiau, visgi, pastaroji priemonė, laikytina bausme, o ne baudžiamojo poveikio priemone, nors ir įvardinta ne kaip papildoma bausmė, bet kaip papildoma veikos pasekmė. Taip pat, šeštajame skyriaus skirsnyje yra kompleksinių priemonių sąrašas, skirtų perauklėjimui bei prevencijai, iš kurių kai kurios priemonės manytina yra bausmės ar kitokio poveikio priemonės, o kai kurios – baudžiamojo poveikio priemonės.⁶⁴ : 1) atidavimas į psichiatrijos ligoninę; 2) atidavimas į reabilitacijos įstaigą; 3) prevencinis sulaikymas; 3) elgesio apribojimas; 4) atėmimas teisės vairuoti; 5) uždraudimas verstis tam tikra veikla. Iš šių priemonių, manytina, baudžiamojo poveikio priemonė yra tik atėmimas teisės vairuoti. Be to, septintasis skyriaus skirsnis atskirai įtvirtina nusavinimą ir konfiskavimą (73-76 paragrafai). Taigi, vadovaujantis baudžiamojo poveikio priemonių samprata bei lyginant su LR BK įtvirtintomis baudžiamojo poveikio priemonėmis, Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse galima išskirti tokias baudžiamojo poveikio priemones (nors jos taip tiesiogiai ir neįvardijamos): uždraudimas vairuoti, atėmimas teisės vairuoti, nusavinimas ir konfiskavimas.

Švedijos Karalystės baudžiamajame kodekse⁶⁵, pirmos dalies (bendrosios nuostatos) pirmo skyriaus (apie nusikalstimus ir sankcijas) aštuntame paragrafe sakoma, kad dėl padaryto nusikaltimo gali būti skiriama ne tik sankcija (t.y. bausmė), bet ir nuosavybės nusavinimas, kolektyvinės baudos ar kitos įstatymų numatytos specialios pasekmės; taip pat nusikaltimo padarymas gali lemti atsakomybę už nuostolių padengimą. Taigi, galima manyti, kad Švedijos baudžiamasis kodeksas, be bausmių, įtvirtina ir baudžiamojo poveikio priemones (*specialias pasekmes*) – jos yra reglamentuojamos Švedijos BK 36 skyriuje.

Suomijos Respublikos baudžiamajame kodekse⁶⁶ antrame skyriuje (bausmės) neminimos jokios papildomos pasekmės ar poveikio priemonės, kurias būtų galima laikyti baudžiamojo poveikio priemonėmis. Tačiau visas dešimtas skyrius yra skirtas turto konfiskavimo reglamentavimui (1-11 paragrafai). Taigi, galima sakyti, kad Suomijos BK nėra baudžiamojo poveikio priemonių sistemos.

Estijos Respublikos baudžiamojo kodekso⁶⁷ bendrojoje dalyje, trečiajame skyriuje (bausmių rūšys bei terminai), trečiajame skirsnyje (papildomos bausmės už nusikaltimus fiziniams asmenims) įtvirtintos tokios papildomos bausmės (nuobaudos): 49 paragrafe -

---

⁶⁴ *Cit. Op.* 63, 61 paragrafas.

⁶⁵ Criminal Code of Sweden [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu>>

⁶⁶ Finnish Penal Code [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu>>

⁶⁷ Penal Code of Estonia [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationonline.org>>

uždraudimas užsiimti tam tikra veikla(profesija), 50 – atėmimas teisės vairuoti, 51 – atėmimas teisės turėti ginklą ar amunicijos, 52 – atėmimas žvejybos ar medžioklės teisių, 53 – viso turimo turto dydžio bauda, 54 – išsiuntimas iš šalies. Ne visas šias priemones pagal jų prigimtį, taikymo apimtį ir esmę galima laikyti baudžiamojo poveikio priemonėmis. Manytina, kad baudžiamojo poveikio priemonėms artimos ar net labai panašios savo turiniu yra šios nuobaudos: atėmimas teisės vairuoti, atėmimas teisės turėti ginklą ar amunicijos, atėmimas žvejybos ar medžioklės teisių.

Prancūzijos Respublikos baudžiamajame kodekse⁶⁸ bausmių sistema gana sudėtinga, kadangi nusikalstamos veikos yra skirstomos į tris kategorijas (nusikaltimus, baudžiamuosius nusižengimus bei smulkius pažeidimus), ir už kiekvieną kategoriją numatomos sistemos pagrindinių bei papildomų bausmių. Už baudžiamuosius nusižengimus gali būti skiriamos tokios bausmės (131-3 str.): laisvės atėmimas, bauda, „dienos“ bauda, viešieji darbai, bausmės, reikalaujančios konfiskavimo ar uždraudimo tam tikrų teisių, bei tam tikros papildomos bausmės. Iš šių bausmių išskirtinos tokios, kurios galėtų būti laikomos baudžiamojo poveikio priemonėmis: bausmės, reikalaujančios konfiskavimo ar uždraudimo tam tikrų teisių, tai yra (131-6 str.): vairavimo teisių sustabdymas, uždraudimas vairuoti tam tikras transporto priemones, vairavimo teisių panaikinimas kartu su draudimu kreiptis tam tikrą laiką dėl naujų išdavimo, vienos ar kelių kaltinamajam priklausančių transporto priemonių konfiskavimas, uždraudimas turėti ar nešioti ginklą, vieno ar kelių kaltinamajam priklausančių ar jam lengvai prieinamų ginklų konfiskacija, atėmimas teisės medžioti tam tikram laikui, uždraudimas išrašyti čekius ir naudotis kreditinėmis kortelėmis, pažeidimo priemonių, įrankių ir rezultatų konfiskavimas. Kai kurios papildomos bausmės, taikomos nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus padariusiems asmenims, taip pat gali būti laikomos baudžiamojo poveikio priemonėmis, pavyzdžiui, uždraudimas, konfiskacija ar atėmimas teisės, daikto paėmimas ar konfiskavimas, viešas teismo sprendimo paskelbimas spaudoje ar per transliacijas.(131-10 str.) Pagrindinės bei papildomos bausmės už smulkius pažeidimus labai panašios į jau minėtas už nusikaltimus bei baudžiamuosius nusižengimus, tik jų taikymo apimtis mažesnė, pavyzdžiui, už smulkų pažeidimą vairavimo teisių sustabdymas taikomas iki vienerių metų, už nusižengimą tuo tarpu – iki penkerių metų ir panašiai. Taigi, Prancūzijos baudžiamajame kodekse viena vertus, yra ir panašių bausmių į LR BK įtvirtintas baudžiamojo poveikio priemones, pavyzdžiui turto konfiskavimas, atėmimas teisės vairuoti ir kt., kita vertus, yra ir kitokių bausmių,

---

68 Penal Code of France [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org>>

pavyzdžiui uždraudimas išrašyti čekius ar naudotis kreditinėmis kortelėmis, kokių baudžiamojo poveikio priemonių LR BK nėra.

Lenkijos Respublikos baudžiamais kodeksas⁶⁹ išsiskiria tuo, kad jame, kaip ir LR BK yra įtvirtinta atskira baudžiamojo poveikio priemonių sistema. Jo bendrosios dalies IV skyriaus 39 straipsnyje išvardintos tokios baudžiamojo poveikio priemonės: 1) viešųjų teisių atėmimas; 2) uždraudimas užimti tam tikras pareigas, užsiimti tam tikra profesija ar tam tikra ekonomine veikla; 3) uždraudimas vairuoti transporto priemonės; 4) daiktų konfiskacija; 5) įpareigojimas atlyginti žalą; 6) papildoma įmoka nukentėjusiajam ar visuomenės naudai; 7) pinigine kompensacija; 8) nuosprendžio viešas paskelbimas. Taigi Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta net platesnis sąrašas baudžiamojo poveikio priemonių, arba, kitaip tariant, į tą sąrašą įtrauktos ir tokios priemonės, kurios LR BK ar kitų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra laikomos bausmėmis, t.y. viešųjų teisių atėmimas ir uždraudimas verstis tam tikra veikla.

Taigi, apibendrinus kai kurių kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas poveikio priemones (pagrindines, papildomas bausmes, teisinio poveikio priemones ir kt.), kurias būtų galima laikyti baudžiamojo poveikio priemonėmis, galima išskirti dažniausiai pasitaikančias: uždraudimas vairuoti, kitų specialiųjų teisių atėmimas (žvejoti, medžioti, nešiotis ginklą), turto nusavinimas ir konfiskacija. Ir tik Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta viena iš priemonių, ginančių nukentėjusiojo interesus- įpareigojimas atlyginti žalą. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad, iš aptartų valstybių, nei vienoje, išskyrus Lenkiją, nėra tokios unikalios baudžiamojo poveikio priemonių sistemos, kaip Lietuvoje. Tik Lietuvos bei Lenkijos baudžiamuosiuose kodeksuose baudžiamojo poveikio priemonės yra įtvirtintos kaip atskiras institutas, kitose užsienio valstybėse jos inkorporuotos į bausmių sistemą ar panašiai. Taip pat pažymėtina, kad reikėtų apsvarstyti klausimą, dėl kai kurių užsienio valstybėse įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių reglamentavimo ir LR BK, pavyzdžiui, naudinga nukentėjusiojo asmens interesams būtų uždraudimas išrašyti čekius ir naudotis kreditinėmis kortelėmis. Kita galimai efektyvi priemonė galėtų būti viešas teismo nuosprendžio paskelbimas, suprantant paskelbimą plačiau – t.y. per spaudą ar kitas visuomenės informavimo priemones.

---

⁶⁹ The Penal Code of Poland [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf>

II. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas

1. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindai

Sistemiškai aiškinant BK 67 straipsnį, galima skirti 2 atvejus arba pagrindus, kada skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės:

1) Pilnamečiui asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės BK VI skyriuje numatytais pagrindais arba atleistam nuo bausmės BK X skyriuje numatytais pagrindais. Be to, baudžiamojo poveikio priemonės gali būti paskirtos ir kitais BK nustatytais atvejais, tiesiogiai neįvardytais VI ar X skyriuose, pavyzdžiui, nuo baudžiamosios atsakomybės atleistam ribotai pakaltinamam asmeniui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį nusikaltimą pagal BK 18 str. 2 dalį; jei dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti jam paskirtų viešųjų darbų, teismas taip pat gali atleisti jį nuo šios bausmės, vietoj jos paskirdamas baudžiamojo poveikio priemonę (BK 46 str. 5 d.); taip pat jei asmuo dėl objektyvių priežasčių negali atlikti laisvės apribojimu nustatytų įpareigojimų, teismas gali asmenį atleisti nuo šios bausmės, vietoj jos paskirdamas baudžiamojo poveikio priemonę (BK 48 str. 9 d.)

BK VI skyriuje numatyti tokie atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindai: asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą (BK 36 str.); nusikaltimo mažareikšmiškumas (BK 37 str.); kaltininkui susitaikius su nukentėjusiuoju (BK 38 str.); esant atsakomybę lengvinančių aplinkybių (BK 39 str.); asmuo aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas (BK 39⁽¹⁾ str.); asmenį perdavus pagal laidavimą (BK 40 str.). Pažymėtina, kad esant kai kurioms atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšims, t.y. esant sąlyginiam atleidimui, gali būti numatomos specifinės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos, pavyzdžiui, susitaikant ar atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kaltininkas įpareigojamas atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą, jei atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės jam būtų skirta baudžiamojo poveikio priemonė – įpareigojimas atlyginti padarytą žalą, tokia priemonė dubliuotų nustatytas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas, todėl esant sąlyginiam atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės reikia ypač atidžiai taikyti baudžiamojo poveikio priemones, siekiant išvengti tokio dubliavimo ar prieštaravimo.

Skiriant baudžiamojo poveikio priemones atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės kyla problema dėl šių priemonių suderinamumo su nekaltumo prezumpcija. R. Drakšas savo darbe akcentuoja, kad išanalizavus baudžiamojo poveikio priemonių

turinį akivaizdu, kad, nepaisant tam tikrų skirtumų, kai kurios jų savo esme vis dėlto yra panašesnės į modifikuotas, švelnesnio pobūdžio kriminalines bausmes.⁷⁰ Tokį teiginį galima pagrįsti daugeliu argumentų, pavyzdžiui, BK 70 straipsnyje numatyta baudžiamojo poveikio priemonė – nemokami darbai – savo turiniu iš esmės atitinka BK 46 straipsnyje numatytą kriminalinę bausmę – viešuosius darbus; BK 71 straipsnyje numatyta baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą – sukelia asmeniui tokias pat neigiamas materialaus pobūdžio pasekmes kaip ir kriminalinė bausmė – bauda. Be to, baudžiamojo poveikio priemonių esmės atitiktį kriminalinės bausmės esmei patvirtina ir jau minėta galimybė tam tikras bausmes, t.y. viešuosius darbus bei laisvės apribojimą tam tikrais atvejais pakeisti baudžiamojo poveikio priemonėmis. Ir galiausiai, BK 67 straipsnyje asmuo, kuriam taikomos baudžiamojo poveikio priemonės, vadinamas nuteistuoju, tai taipogi leistų daryti prielaidą, kad baudžiamojo poveikio priemonių esmė ir turinys artimi kriminalinėms bausmėms. Taigi, jei priimtume tokią poziciją, kiltų minėta problema dėl baudžiamojo poveikio priemonių suderinamumo su nekaltumo prezumpcija – konkrečiai – skiriant jas tam tikrais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais. Pagal LR Konstitucijos 31 str. 1 dalį, „asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.“⁷¹ Ši nuostata atkartota ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau- BPK) 44 str. 6 dalyje. Vadinasi, tam, kad nebūtų pažeistas šis fundamentalus principas, skiriant bausmę ar kitas alternatyvias priemones, tarp jų ir baudžiamojo poveikio priemones, atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, t.y. realizuojant baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamos veikos padarymą, asmuo turi būti pripažintas kaltu įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Skiriant baudžiamojo poveikio priemones asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės BK VI skyriaus pagrindais, dėl tam tikrų iš jų gali kilti ypatumų. Kaip pabrėžia ir R. Drakšas, nusikalstamos veikos mažareikšmiškumas, kaltininko ir nukentėjusio asmens susitaikymas paprastai yra nustatomi ir BK nuostatos taikomos baudžiamojo proceso ikiteisminio tyrimo stadijoje. Tuomet, remiantis BPK 212 str., ikiteisminis tyrimas yra nutraukiamas. Pagal 214 str. 2 dalį, ikiteisminis tyrimas šiais pagrindais yra nutraukiamas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, kuris patvirtina prokuroro nutarimą dėl ikiteisminio tyrimo nutraukimo. Praktiškai tai reiškia, kad prieš priimdamas sprendimą ikiteisminio tyrimo teisėjas neprivalo surengti teismo posėdžio. Tačiau remiantis BK 67 str., asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės dėl

---

⁷⁰ *Cit. Op.* 37, p. 210.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

veikos mažareikšmiškumo ar kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius ikiteisminio tyrimo stadijoje, teoriškai gali būti paskirtos tokios pat baudžiamojo poveikio priemonės, kokios gali būti skiriamos išnagrinėjus bylą teisiama jame posėdyje ir priėmus apkaltinamąjį nuosprendį. Taigi pritartina R. Drakšo teiginiui, kad tokiu atveju „asmenys, kurių atžvilgiu baudžiamasis persekiojimas nutrauktas ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimu, gali faktiškai būti nubausti ne tik pažeidžiant nekaltumo prezumpcijos principą, bet ir atimant iš jų kitas Konstitucijos ir įstatymų jiems laiduotas gynybos priemones.“⁷²

BK X skyriuje numatyti tokie atleidimo nuo bausmės pagrindai: bausmės vykdymo atidėjimas (BK 75 str.); atleidimas nuo bausmės dėl ligos (BK 76 str.); lygtinis atleidimas nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimas švelnesne bausme (BK 77 str.), amnestija (BK 78 str.) ir malonė (BK 79 str.). Pažymėtina, kad atleidimo nuo bausmės atveju baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas gali būti ribojamas kitokių taisyklių bei principų, pavyzdžiui, atleidimo nuo bausmės dėl ligos atveju (BK 76 str.), kai sutrinka asmens psichika ir dėl to asmuo negali suprasti savo veiksmų esmės bei jų valdyti, gali būti paskirtos tik priverčiamosios medicinos priemonės, o ne baudžiamojo poveikio priemonės. Taip pat reikia turėti omenyje, kad kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės negali būti skiriamos su bausme, todėl tokios priemonės negali būti paskirtos neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalį pakeitus švelnesne bausme (BK 77 str.). Taip pat svarbu atsiminti principą, kad baudžiamojo poveikio priemonę gali skirti tik teismas, todėl jų negali skirti nei seimas amnestijos aktu (BK 78 str.), nei Respublikos Prezidentas malonės tvarka (BK 79 str.). Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad kai kurioms atleidimo nuo bausmės rūšims numatytos specialios sąlygos, pavyzdžiui, bausmės vykdymo atidėjimo atveju teismas skiria nuteistajam tam tikrų įpareigojimų, pvz. atlyginti padarytą žalą, gydytis nuo alkoholizmo ir pan., todėl tokiais atvejais reikėtų atidžiai taikyti baudžiamojo poveikio priemones, siekiant išvengti atleidimo nuo bausmės sąlygų ir baudžiamojo poveikio priemonių prieštaravimo ar dubliavimosi, pavyzdžiui, minėtu atveju netikslinga būtų skirti baudžiamojo poveikio priemonės – įpareigojimo atlyginti padarytą žalą, kadangi toks įpareigojimas yra atleidimo nuo bausmės sąlyga.

Vadinasi, atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos kaip bausmės alternatyva, o ne kartu su bausme. Pažymėtina, kad kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos tik šiuo

---

⁷²Cit. *Op.* 37, p. 212.

atveju, t.y. tik atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės – tai turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai bei įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

2) Antru atveju, tam tikros baudžiamojo poveikio priemonės (uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas, draudimas prisitarti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose) gali būti paskirtos ir kartu su bausme. Vadinasi, jei teismas mano, kad bausmės tikslams pasiekti reikia ir baudžiamojo poveikio priemonių ir negalima, ar netikslinga asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kurias baudžiamojo poveikio priemones gali skirti ir su bausme.

Pažymėtina, kad visas baudžiamojo poveikio priemones, išskyrus turto konfiskavimą, teismas skiria savo nuožiūra, t.y. net ir atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, baudžiamųjų poveikio priemonių teismas gali ir neskirti. Turto konfiskavimą visgi, esant tam tikriems pagrindams, teismas privalo skirti, t.y. yra privalomi turto konfiskavimo atvejai, kurie bus plačiau išnagrinėti trečiojoje darbo dalyje. Čia tik reikėtų paminėti, kad atsiranda tartum trečias baudžiamųjų poveikio priemonių skyrimo atvejis – esant tam tikriems pagrindams, net ir nepatraukus asmens baudžiamojon atsakomybėn, kuris taikomas tik turto konfiskavimui.

Nepilnamečiui iš baudžiamojo poveikio priemonių sąrašo gali būti pakirtas tik turto konfiskavimas. Jam ši priemonė taip pat gali būti skirta dviem būdais: 1) atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės šio kodekso VI ar XI skyriuje numatytais pagrindais arba atleidus nuo bausmės šio kodekso X skyriuje numatytais pagrindais ir 2) kartu su bausme. Be to, jei turėsime omenyje aukščiau minėtą pastabą, galima skirti ir trečią atvejį– 3) nepatraukus nepilnamečio baudžiamojon atsakomybėn.

Juridiniam asmeniui taip pat šiuo metu gali būti paskirtas tik turto konfiskavimas. Čia taip pat pažymėtina, kad šiuo atveju neturi reikšmės, ar juridinis asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Gali būti, kad juridinis asmuo įgijo turto darydamas nusikalstamas veikas, tiesiogiai ar netiesiogiai buvo susietas su neteisėtu pelno gavimu arba kaltininkas sukūrė juridinį asmenį, ar investavo į jau egzistuojantį juridinį asmenį nusikalstamu būdu gautas lėšas, kad jos duotų jam legalaus pelno ir pan.⁷³ Atsižvelgiant į pirmojoje darbo dalyje rekomenduotiną juridiniams asmenims baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą, reikėtų aptarti ir tokių priemonių skyrimo pagrindus. Viena vertus, laikantis nuoseklumo ir analogijos su fiziniaisiais asmenimis, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas bei įmoka į nukentėjusiųjų fondą turėtų būti skiriamos tik atleidus juridinį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, o ne kartu su bausme. Atsižvelgiant

---

⁷³Cit. *Op. 2*, p 379.

į juridinio asmens esmę bei atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, numatytas VI skyriuje, šio skyriaus nuostatos galėtų būti taikomos ir juridiniams asmenims. Kitaip yra dėl atleidimo nuo bausmės. Kai kurių autorių nuomone, pavyzdžiui, D. Soloveičiko, daugelis šio instituto normų, negali būti taikomos juridiniams asmenims, išskyrus malonę bei amnestiją.⁷⁴ Todėl reikėtų padaryti išimtį iš bendrosios taisyklės, kad turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas bei įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų fondą skiriamos tik atleidus nuo bausmės, ir nustatyti, kad minėtos priemonės gali būti skiriamos ir su bausme. Dėl kitų baudžiamojo poveikio priemonių, ypač juridinio asmens valdymo organų nušalinimo ir pakeitimo kitais bei įpareigojimo sukurti ar įdiegti tinkamų standartų laikymosi programą, būtų nelogiška neleisti jų skirti kartu su bausme, kadangi tokios priemonės yra orientuotos į juridinio asmens nuostatų keitimą bei rehabilitaciją, todėl jų skyrimas kartu su bausme būtų praktiškai naudingas. Taigi reikėtų įtvirtinti galimybę šias priemones skirti ir kartu su bausme (žinoma, neatmetant galimybės jas skirti ir atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės), jeigu teismo nuomone jos padėtų įgyvendinti bausmės paskirtį.

2. Baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo taisyklės

Išskirtinos tokios svarbiausios baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo taisyklės:

1) Teismas skiria baudžiamojo poveikio priemones savo nuožiūra, t.y. įstatymas suteikia teismui diskreciją pačiam pasirinkti ar skirti baudžiamojo poveikio priemonę atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ar kartu su bausme (išskyrus privalomus turto konfiskavimo atvejus, numatytus BK 72 str. 2 bei 3 d.) , bei kurią (kurias) konkrečiai iš baudžiamojo poveikio priemonių skirti. Atkreiptinas dėmesys, kad šią teismo teisę visgi riboja įstatymas. Tam tikras baudžiamojo poveikio priemones teismas gali skirti tik atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės asmeniui, todėl norėdamas skirti baudžiamojo poveikio priemonę kartu su bausme, teismas turės teisę rinktis iš mažesnio rato priemonių. Be to, teismo diskreciją tam tikrais atvejais riboja ir baudžiamojo poveikio priemonės turinys, pavyzdžiui, turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą galima skirti tik tada, kai dėl nusikalstamos veikos padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai. Dėl šio baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo principo LAT yra pasakęs: „Kokią paskirti baudžiamojo poveikio priemonę, kiekvienu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes, kaltininko asmenybę ir

---

⁷⁴*Cit. Op. 12, p.202.*

kt.⁷⁵ Taigi, pasirinkdamas ir skirdamas konkrečią baudžiamojo poveikio priemonę teismas atsižvelgia į tas pačias aplinkybes, kaip ir skirdamas bausmę, galima sakyti, vadovaujasi bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais. Taip pat svarbu atsižvelgti ir į apskritai baudžiamojo poveikio priemonių tikslus (kurie atitinka bausmės tikslus). Vienas iš jų yra teisingumo principo įgyvendinimas. Pagal LAT praktiką, : „Tai suponuoja teismo pareigą skirti tokią bausmę ar baudžiamojo poveikio priemonę, kuria nustatyti suvaržymai ir apribojimai nuteistajam yra realūs ir įgyvendinami. <...> Sprendžiant baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo klausimą, atsižvelgiama į jos įgyvendinimo tikslus, bylos aplinkybes.“⁷⁶ Taigi, norint įgyvendinti teisingumo principą, reikia atsižvelgti ir į baudžiamojo poveikio priemonės įgyvendinimo tikslumą.

2) BK neriboja galimų skirti baudžiamojo poveikio priemonių skaičiaus. Vis dėlto, skiriant dvi ar daugiau priemonių, turi būti atsižvelgiama į jų suderinamumą ir galimybes taisomai veikti nuteistąjį (BK 67 str. 6 d.) Baudžiamojo poveikio priemonių suderinamumas reiškia, kad jos negali viena kitos dubliuoti ar sukelti rimtų problemų kiekvienos iš jų įvykdymui. Pavyzdžiui, vargu ar būtų teisinga paskirti turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą kartu su įmoka į nukentėjusiųjų asmenų fondą, jei toks dvigubas finansinis reikalavimas būtų sunkiai įvykdomas dėl kaltininko turtinės at kitokios padėties. T.p. būtų nesuderinama, jei teismas skirtų turtinės žalos atlyginimą kartu su nemokamais darbais bei įpareigojimu dalyvauti smurtinį elgesį keičiančioje programoje, kadangi pastarąsias abi priemones kaltininkui sunku būtų suderinti su darbu, t.y. rasti abiem pakankamai laiko, o kartu būtų sunkiau ir atlyginti žalą.

3) Baudžiamojo poveikio priemonės nesubendrinamos su bausme (ir vykdomos atskirai). Tai kartu ir vykdymo principas. Jis reiškia, kad net ir paskyrus panašią baudžiamojo poveikio priemonę į bausmę, pavyzdžiui, nemokamus darbus ir viešuosius darbus, baudą ir įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, bausmė ir baudžiamojo poveikio priemonė skiriamos ir vykdomos atskirai. Taip yra, nes BK nustato skirtingas nuostatas dėl jų paskirties, skyrimo pagrindų ir tvarkos, vengimo teisnių pasekmių ir panašiai. Pažymėtina, kad bausmė turi reikšmės teistumui, o baudžiamojo poveikio priemonės teistumo neužtraukia.

- Prie skyrimo principų reikėtų aptarti ir baudžiamojo poveikio priemonių skyrimą su bausmėmis.

Tik priėmus LR BK, bendrasis principas buvo tas, kad baudžiamojo poveikio priemonės neskiriamos su bausmėmis, su viena išimtimi – turto konfiskavimas galėjo būti

⁷⁵ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 31 d. nutartis Nr. 2K – 69/2006.

⁷⁶ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K – 68/2008.

skirtas ir su bausme. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, R. Drakšas, abejojo, ar tokia nuostata teisinga. Jo nuomone, „galimybės skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme atsisakyta siekiant kaip galima mažiau griežtinti baudžiamąją politiką.“⁷⁷ Tokia išvada grindžiama LAT pozicija, kurią jis išdėstė savo aiškinamajame rašte dėl baudžiamojo kodekso projektų Nr. 01-07-02.⁷⁸ LAT argumentai dvejoji:

1) pagrindžiantys, kad esant galimybei baudžiamojo poveikio priemones skirti kartu su bausmėmis, būtų nepagrįstai sugriežtinta baudžiamoji politika. LAT teigia, kad BK projekte numatyta galimybė baudžiamojo poveikio priemones pakeisti bausmėmis, o įtvirtinus nuostatą skirti baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausmėmis, teoriškai už vieną nusikaltimą galėtų būti skirtos trys ar keturios bausmės. Toks teisinis reguliavimas, LAT nuomone, prieštarautų nusistovėjusiam baudžiamosios justicijos principui, kad už vieną nusikaltimą asmuo negali būti baudžiamas antrą kartą. Šis argumentas, be abejo, svarbus ir svarus, o principas, kad niekas negali būti baudžiamas už tą patį nusikaltimą antrą kartą yra neginčijamas. Tačiau galima surasti ir kontrargumentų. Atsisakius papildomų bausmių instituto, išnyksta galimybė paskirti asmeniui už vieną veiką kelias bausmes. O skyrimas kartu su bausme ir baudžiamosios priemonės (-ių) neprieštarauja minėtam principui. Negalima tapatinti baudžiamojo poveikio priemonės ir bausmės, kadangi, nepaisant jų panašumų, jos skiriasi savo turiniu ir esme, bei laikomos atskiromis baudžiamosios atsakomybės realizavimo formomis. Problema kiltų tik tuomet, jei iš tiesų būtų galimybė keisti baudžiamojo poveikio priemones į bausmes ar baudžiamojo poveikio priemonės pagal savo esmę dubliuotų bausmes. Keitimo atsisakyta, todėl viena problemos pusė nebeaktuali, o dėl dubliavimo, šios problemos taip pat galima nesunkiai išvengti. Įstatymų leidėjas galėtų nurodyti, kad skiriant baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme, jos negali dubliuotis. Arba, kad būtų pasiektas visiškas aiškumas, gali būti konkrečiai nurodoma, kokios bausmės su kokiomis baudžiamojo poveikio priemonėmis negali būti paskirtos.

2) Antros grupės teiginiai grindžiami baudžiamojo poveikio priemonių esme. LAT manymu, tik taikomos vietoje bausmės, asmenį atleidus nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės, o ne kartu su bausme, baudžiamojo poveikio priemonės įgyja prasmę. Manytina, tuo kvestionuojama ne paties baudžiamojo poveikio priemonių instituto prasmė, bet jų suderinamumas su bausmėmis galimybe. Tačiau pripažįstant išimtį, kad turto konfiskavimas gali būti skiriamas su bausme, netenka prasmės bet kokie teoriniai samprotavimai apie baudžiamojo poveikio priemonių ir bausmių nesuderinamumą.

---

⁷⁷ *Cit. Op. 32, p.32.*

⁷⁸ LAT 1994 m. balandžio 7 d. aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso projektų Nr. 01-07-02.

Manytina, galbūt LAT abejoja ne baudžiamojo poveikio priemonių suderinamumu su bausmėmis (kadangi viena iš jų – turto konfiskavimas gali būti skirta su bausme, o tuo suderinamumu LAT neabejoja), o tiesiog mano, kad baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo be bausmių prasmė yra didesnė. Pritartina tokiai nuomonei, kad apskritai baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis taisomai paveikti asmenį geriausiai būtų pasiekama be kriminalinės bausmės. Nagrinėjant praktinį šių dviejų baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų suderinamumą, galimi atvejai, kai baudžiamojo poveikio priemonės dubliuotų bausmes. Tačiau tikrai galimi atvejai, kai baudžiamojo poveikio priemonės papildytų bausmes, padėtų įgyvendinti bausmės tikslus.

Vėliau, 2004m. liepos 5 d., BK 67 str. 3 dalis buvo pakeista įstatymu Nr. IX-2314⁷⁹, kartu su bausme galėjo būti skiriamas ne tik turto konfiskavimas, bet ir uždraudimas naudotis specialia teise. Ir jau 2008 metais BK 67 str. 2 dalis papildyta dvejomis naujomis baudžiamojo poveikio priemonėmis (draudimu prisiartinti prie nukentėjusio asmens bei dalyvavimu smurtinį elgesį keičiančiose programose), o 3 dalis pakeista, ir jau 4 baudžiamojo poveikio priemonės - uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas, draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, gali būti skiriami kartu su bausme. Vadinasi 4 iš 7 priemonių, o tai yra daugiau nei pusė, gali būti skiriamos su bausme. Tai reiškia, kad bendrojo principo, kad baudžiamojo poveikio priemonių negalima skirti su bausme, neliko, jo atsisakyta. Manytina, tai pozityvus pokytis. Visų pirma, baudžiamojo poveikio priemonių paskirtis – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Bausmės paskirtį jos gali įgyvendinti skiriamos vietoj bausmės (atleidus nuo bausmės ar baudžiamosios atsakomybės), tuomet jos tampa bausmės alternatyva ir turi atitikti tuos pačius bausmės tikslus. Tai atvejai, kai baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos asmeniui, kurį galima pataisyti neskiriant kriminalinės bausmės. Kita vertus, bausmės paskirtį baudžiamojo poveikio priemonės gali padėti įgyvendinti ir skiriamos kartu su bausme. Pavyzdžiui, LR BK 42, 60, 67, 129, 135 ir 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72(1) ir 72(2) straipsniais įstatymo projekto aiškinamajame rašte sakoma, kad siūlomu įstatymu „siekiama praplėsti kartu su bausme galinčių būti paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių ratą. Šiuo metu baudžiamasis kodeksas numato, jog su bausme gali būti skiriami uždraudimas naudotis specialia teise bei turto konfiskavimas. Šių baudžiamųjų

---

⁷⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228(1) straipsniu įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 108-4030 (2004-07-13).

poveikio priemonių paskirtis - padėti įgyvendinti bausmės paskirtį <...> „⁸⁰ Vadinasi, tam tikrais atvejais nepakanka vien bausmės taikymo, siekiant bausmės tikslo, minėtu atveju „, ypač atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas bei paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų“.⁸¹ Tada reikia kartu su bausme skirti ir tam tikras baudžiamojo poveikio priemones. Vadinasi, baudžiamojo poveikio priemonės, net ir taikomos kartu su bausme, nepraranda savo esmės taisomai veikti asmenį. Netgi atvirkščiai – savo turiniu yra geriau pritaikytos daryti taisomą poveikį, todėl gali papildyti bausmes ir taip padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Taigi, nors baudžiamojo poveikio priemonės ir turėtų didesnę poveikį taikomos kaip bausmės alternatyva, visgi prasmę jos įgyja ir taikomos kartu su bausme.

Kalbant apie bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių suderinamumą, reiktų paminėti, kad tokių priemonių skyrimas kartu neprieštarauja *non bis in idem* principui. Jos yra atskiros baudžiamosios atsakomybės realizavimo formos, skiriasi jų esmė, turinys, teisiniai padariniai ir pan. Nemanytina, kad kyla problema ir dėl baudžiamojo poveikio priemonių ir bausmių dubliavimosi, kadangi manytina, skiriamos su bausme gali būti tik tokios baudžiamojo poveikio priemonės, kurios neprieštarauja paskirtai bausmei. T.y. skiriant kartu su bausme ir baudžiamojo poveikio priemones, reiktų atidžiai išnagrinėti jų turinį, kad būtų išvengta teisių suvaržymų dubliavimosi.

Apibendrinant galima pasakyti, kad skirdamas baudžiamojo poveikio priemones teismas visų pirma turėtų vadovautis protingumo, teisingumo principais bei skiriamų priemonių turinio suderinamumo kriterijumi. Kitaip jų skyrimas prarastų pirminę prasmę - padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, o svarbiausia - būti nusikaltusio asmens pataisymo priemone.

Išnagrinėjus baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindus, galima daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas naujajame BK kitaip pažvelgė į klasikinę baudžiamosios atsakomybės sampratą – neapsiribojo vien bausmės skyrimu, įtvirtindamas baudžiamojo poveikio priemones kaip bausmės alternatyvą, sudarė daugiau galimybių atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Ir netgi atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės, per baudžiamojo poveikio priemonių sistemą yra įgyvendinama ne tik valstybės galia bausti, bet ir atsakomybės neišvengiamumo principas.

---

⁸⁰ *Cit. Op.* 54.

⁸¹ *Ibid.*

III. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonių rūšys

1. Uždraudimas naudotis specialia teise

Baudžiamojo poveikio priemonė - uždraudimas naudotis specialia teise – tai terminuotas draudimas naudotis specialia teise ar teisėmis, kai nusikalstama veika padaryta naudojantis šia teise (teisėmis). Ji įtvirtinta BK 68 str.

Pažymėtina, kad BK numato į šią baudžiamojo poveikio priemonę panašią bausmę – teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimą, tačiau tarp jų yra esminis skirtumas. Bausmės atveju atimama teisė dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti profesine veikla, o baudžiamojo poveikio priemonės atveju uždraudžiama tik naudotis specialia teise. Taigi bausmės atveju teisė dirbti tam tikrą darbą atimama tam tikram laikui, o baudžiamojo poveikio priemonės atveju – tik draudžiama kurį laiką specialia teise naudotis. Atėmus teisę dirbti tam tikrą darbą, atlikęs bausmę asmuo, norėdamas vėl pradėti dirbti darbą, į kurį teisė buvo atimta, turi nustatyta tvarka gauti leidimą, licenciją ar pan. iš naujo, o kai pasibaigia terminas, kuriam buvo uždrausta naudotis specialia teise, jos turėtojas ją atgauna automatiškai (t.y. nereikia gauti iš naujo leidimų, laikyti egzaminų ir panašiai). Kitose šalyse dažniausiai sutinkamas draudimas naudotis specialia teise – teisės vairuoti automobilį atėmimas. Teisė vairuoti automobilį atimama dviem būdais: sustabdant vairuotojo pažymėjimo galiojimą konkrečiam laikui arba atimant vairuotojo pažymėjimą, o tai yra sunkesnė bausmė, nes nubaustasis privalo iš naujo laikyti egzaminą.⁸² Taigi kitose šalyse speciali teisė atgaunama nebūtinai automatiškai, pasibaigus draudimo terminui, kai taikoma sunkesnė draudimo forma, teise ne uždraudžiama naudotis, o ji atimama (atimant vairuotojo pažymėjimą).

Ši baudžiamojo poveikio priemonė pagal pobūdį galėtų būti priskiriama prevencinėms priemonėms. Pažymėtina, kad ji gali būti skiriama ir su bausme (bausmėmis). Šios priemonės skyrimo sąlyga – uždrausti naudotis specialia teise galima tik tada, kai nusikalstama veika padaryta naudojantis šia teise. Taigi skirdamas šią priemonę, teismas turi nustatyti, ar nusikalstama veika padaryta naudojantis specialia teise. Pavyzdžiui, neteisėtos medžioklės atveju asmuo pasinaudoja tokiomis specialiomis teisėmis kaip teisė medžioti, teisė turėti medžioklinį šautuvą ir pan., todėl teismas tokiu atveju gali taikyti šią baudžiamojo poveikio priemonę uždrausdamas naudotis teise medžioti ir (ar) turėti medžioklinį šautuvą. Ir atvirkščiai - uždraudimo naudotis specialia teise negalima

---

⁸² PRADEL, J., *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 539.

taikyti tais atvejais, kai asmuo, nors ir turintis specialią teisę, nusikalstamą veiką padaro nesinaudodamas šia teise. Vienoje baudžiamojoje byloje pirmosios bei apeliacinės instancijos teismai kaip tik ir yra pažeidę tokį reikalavimą. LAT konstatavo: „P. G. tyčinį sužalojimą, sukėlusį nukentėjusiajai nesunkų sveikatos sutrikdymą (BK 138 straipsnio 1 dalis), padarė panaudodamas šaunamąjį ginklą – revolverį, kuris pagal Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymą yra priskiriamas D kategorijos ginklams. Pagal to paties įstatymo 13 ir 32 straipsnius, D kategorijos ginklai įgyjami, laikomi ir nešiojami be leidimų. Leidimas yra policijos įstaigos išduodamas dokumentas, suteikiantis specialią teisę įsigyti, laikyti ir nešioti šaunamuosius ginklus. Nukentėjusioji buvo sužalota ginklu, kuriam toks leidimas nereikalingas, todėl negalima laikyti, kad P. G. nusikalstamą veiką padarė naudodamasis specialia teise laikyti ir nešioti D kategorijos šaunamąjį ginklą – revolverį. Kadangi nusikalstama veika padaryta *nesinaudojant specialia teise*, taikyti BK 68 straipsnio nebuvo galima <...> Teisėjų kolegija pažymi, kad skirdamas BK 68 straipsnyje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę teismas turi nustatyti, jog nusikalstama veika buvo padaryta naudojantis specialia teise. P. G. ginklų, kuriuos įsigyti, laikyti ir nešioti jam buvo suteikta speciali teisė, nusikalstamai veikai padaryti nepanaudojo.“⁸³ Taigi, nusikalstamą veiką padaręs asmuo, nors ir turėjo specialią teisę įsigyti, laikyti ir nešioti šaunamuosius ginklus ir turėjo tokių ginklų, kuriems reikalingas leidimas, nusikalstamą veiką visgi padarė šaunamuoju ginklu, kuriam nereikalingas leidimas, taigi nesinaudodamas jau minėta specialia teise.

Dar vienas svarbus aspektas, kurį teismas turėtų įvertinti, skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, yra ar konkrečia teise nėra pagrįsta darbinė ar profesinė asmens veikla, nes jei atsakymas yra teigiamas, uždraudimas naudotis šia specialia teise faktiškai reikštų ir teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimą, t.y. BK numatytos bausmės paskyrimą. Pavyzdžiui, jei asmuo verčiasi žvejyba, draudimas žvejoti neturėtų būti taikomas, bent jau kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Tik priėmus LR BK, 68 str. buvo įtvirtinta išlyga, kad galima uždrausti naudotis tik su profesine veikla nesusijusiomis teisėmis, dabar tokios nuostatos atsisakyta, tačiau visgi praktiškai tokia taisykle turi būti vadovaujama. Pažymėtina, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė gali būti skiriama tuo atveju, kai asmuo darbinėje arba profesinėje veikloje turi galimybę pasinaudoti specialia teise, pavyzdžiui, teise vairuoti automobilį, tačiau šia teise nėra pagrįsta jo darbinė veikla. LAT, išnagrinėjęs kasacinį skundą dėl atėmimo teisės vairuoti paskyrimo, kuriuo kasatorius ginčijo tokios baudžiamojo poveikio

---

⁸³ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 6 d. nutartis Nr. 2K-178/2008.

priemonės pagrįstumą tuo, kad atėmimas teisės vairuoti atima iš jo galimybę eiti vadybininko pareigas ir taip rūpintis sergančia motina, konstatavo, kad „tai, kad baudžiamojo poveikio priemonė sukelia tam tikrus suvaržymus ir nepatogumus nuteistam asmeniui, nereiškia, kad jos paskyrimas prieštarauja teisingumo principui ir kad teismas ją paskyrė netinkamai pritaikęs baudžiamąjį įstatymą.“⁸⁴ Vadinasi šioje byloje teismai nemanė, kad teise vairuoti yra pagrįsta vadybininko darbinė veikla, o tai, kad tokia baudžiamojo poveikio priemonė sukels tam tikrų nepatogumų yra neišvengiama baudžiamosios atsakomybės dalis.

BK 68 str. 1 d. yra pateiktas tik pavyzdinis specialių teisių, kuriomis gali būti uždrausta naudotis, sąrašas: tai teisė vairuoti kelių, oro ar vandens transporto priemones, teisė laikyti ir nešioti ginklą, teisė medžioti, teisė žvejoti ir pan. Šis sąrašas nėra baigtinis, todėl teismas gali uždrausti naudotis ir tokia teise, kurios šiame pavyzdiniame sąraše nėra, pavyzdžiui, teise nardyti po vandeniu ir pan. Minėto straipsnio 2 dalis nustato draudimo naudotis specialia teise terminą – nuo vienerių iki trejų metų. Konkretų terminą mėnesiais metais ir dienomis nustato teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes. Pavyzdžiui, vienoje iš savo nutarčių dėl maksimalaus teisės vairuoti atėmimo termino LAT yra pasisakęs, kad „visiškai pagrįstai nuteistajam taikytas BK 68 str., uždraudžiant E.Stepanovui naudotis specialia teise, t. y. teise vairuoti kelių transporto priemones, nustatant maksimalų įstatymo numatytą uždraudimo terminą, atsižvelgiant į kaltinamojo nusikalstamas veikas padarymo aplinkybes bei jos sukeltas itin sunkias pasekmes.“⁸⁵.

Skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, teismas turi konkrečiai nurodyti, kokia teise ar teisėmis naudotis yra uždrausta ir koks tokio draudimo terminas. BK neriboja specialių teisių, kuriomis gali būti uždrausta naudotis kiekio, tačiau, kaip minėta anksčiau, sąlyga yra tokia, kad visomis uždraudžiamomis teisėmis turėtų būti pasinaudota darant nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, neteisėtai medžiodant galima naudotis teise medžioti, teise laikyti medžioklinį šautuvą ir teise vairuoti transporto priemonę ir pan. Tačiau tokiu atveju, teismas turėtų įvertinti, ar tikslinga uždrausti naudotis visomis šiomis teisėmis, pavyzdžiui, galėtų būti atsižvelgta į tai, kiek pasinaudojimas kokiomis teisėmis galėjo sudaryti sąlygas nusikalstamos veikos padarymui bei į kitas aplinkybes. Taip pat reikėtų įvertinti ir praktinio tokių draudimų įvykdymo galimybes. Taigi, teismas turi diskreciją paskirti ar nepaskirti šią baudžiamojo poveikio priemonę ir uždrausti naudotis viena ar keliomis teisėmis, net jei asmuo ir padarė nusikalstamą veiką naudodamasis tokiomis teisėmis.

---

⁸⁴ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nutartis 2K-317/2008.

⁸⁵ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 8 d. nutartis Nr. 2K-764/2005.

Pažymėtina, kad 2006 m. buvo įstatymo projektas⁸⁶, kuriame buvo siūloma pakeisti BK 68 straipsnį, įtvirtinant ir privalomus draudimo naudotis specialiomis teisėmis atvejus. Projekto pirmame straipsnyje siūloma BK 68 str. 2 dalį išdėstyti taip: „Teismas privalo uždrausti asmeniui naudotis specialiomis teisėmis tais atvejais, kai naudodamasis šiomis teisėmis asmuo padarė nusikalstamą veiką būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų arba padaręs nusikalstamą veiką vengė tokio apsvaigimo patikrinimo ar vartojo alkoholį arba kitas svaigiąsias medžiagas iki nusikalstamos veikos aplinkybių nustatymo.“⁸⁷ Be to, siūloma 68 str. 5 dalyje įtvirtinti netgi neterminuotą privalomą teisės vairuoti kelių transporto priemones atėmimą ir nurodoma, kokiais atvejais bus privalomas toks skyrimas, t.y. neterminuotą uždraudimą asmeniui naudotis teise vairuoti kelių transporto priemones siūloma taikyti už neatsargių ar nesunkių nusikaltimų arba administracinių teisės pažeidimų padarymą. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte pabrėžiamas siūlomų pakeitimų tikslas – eismo keliuose saugumo didinimas. „Pagrindiniai šių projektų uždaviniai – įtvirtinti teisinės atsakomybės nuostatas, leisiančias eliminuoti iš kelių eismo didžiausią pavojų eismo saugumui keliančius asmenis, kurie sistemingai vairuoja neblaivūs ar apsvaigę arba sistemingai pažeidinėja Kelių eismo taisykles.“⁸⁸ Projekto teikėjų nuomone, įstatyminiame teisės vairuoti atėmimo reguliavime yra spragų. Tuo, kad šiuo metu įstatymai draudžia naudotis teise vairuoti transporto priemones asmenims, kurie neatitinka minimalaus amžiaus bei sveikatos reikalavimų, arba padaro teisės pažeidimus, už kuriuos jiems atimama teisė vairuoti transporto priemones, nėra vertinama asmens keliamą grėsmę eismo saugumui: „net ir šiurkščiausius pažeidimus sistemingai padarę asmenys, nors jų keliamą grėsmę yra akivaizdi, toliau naudojami teise vairuoti transporto priemones arba, jei už pažeidimą teisės vairuoti yra atimta tam tikram terminui, tą teisę gali susigrąžinti.“⁸⁹ Vadinasi, projekto rengėjai kritikuoja ir baudžiamojo poveikio priemonės – uždraudimo naudotis specialia teise, o būtent – uždraudimo teisės vairuoti, koncepciją tuo atžvilgiu, kad ji yra terimuota bei tuo, kad tokia teise tik uždraudžiama naudotis, ji pasibaigus terminui, atgaunama automatiškai. Ir dar viena reguliavimo spraga, projekto rengėjų nuomone, yra tokia, kad šiuo metu teisė vairuoti transporto priemones

---

⁸⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 str. pakeitimo bei kodekso papildymo 245(1) ir 245(2) straipsniais įstatymo projektas Nr. XP-1613.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 27, 301, 36, 44, 123, 124, 1241, 1242, 1244, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 1302, 131, 132, 1321, 133, 134, 224, 225, 2252, 262, 320, 326, 329 ir 330 straipsnių pakeitimo bei 1243 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 straipsnio pakeitimo bei kodekso papildymo 2451 ir 2452 straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-1612.

⁸⁹ Ibid.

(naudotis specialia teise) gali būti atimta tik asmenims, kurie yra jau tokią teisę įgiję, o asmenims, kurie padaro Kelių eismo taisyklių pažeidimus neįgiję tokios teisės arba tokią teisę paradę, nėra nustatyta jokių apribojimų tokią teisę įgyjant. Taigi yra siūloma numatyti galimybę taikyti neterminuotą teisės vairuoti transporto priemones atėmimą tiems asmenims, kurie sistemingai, piktybiškai ar labai šiurkščiai pažeidžia KET reikalavimus (pakartotinis vairavimas esant neblaiviam, nustatyto baudos balų minimumo surinkimas tris kartus per apibrėžtą laikotarpį, vairavimas po to, kai tokia teisė buvo atimta). Be to, siūloma nustatyti, kad specialiosios teisės atėmimu šios teisės neturėjusiam asmeniui yra uždraudžiama šią teisę įgyti, neterminuotą teisės vairuoti transporto priemones atėmimą taikant ir asmenims sistemingai, piktybiškai ar labai šiurkščiai pažeidusiems įstatymą tokios teisės neturint.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo nutarime⁹⁰, manytina, pagrįstai vis dėlto nepritarė tokiam įstatymo projektui ir BK pakeitimams. Galima išskirti tokius argumentus, kuriais remiantis Vyriausybė grindė savo poziciją:

1) imperatyvus įpareigojimas teismui skirti teisės vairuoti transporto priemonę atėmimą prieštarauja BK 42 str. 6 dalyje įtvirtintai teismo diskrecijos teisei, o ne pareigai, nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui kartu su bausme skirti baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialia teise. Pritartina tokiam argumentui, papildant, kad minėtas imperatyvas prieštarautų ir BK 67 str. 2 daliai bei 68 str. 1 daliai, kur taipogi numatyta teismo diskrecija.

2) siūlomas privalomas šios priemonės skyrimas padarius tam tikras nusikalstamas veikas yra nesuderinamas su baudžiamosios teisės principais ir gali pažeisti Lietuvos Respublikos Konstituciją. LR KT 2003 m. birželio 10 d. nutarime⁹¹ konstatavo, kad pagal Konstituciją baudžiamajame įstatyme negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo (bausmių ar jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes ir taikydamas baudžiamąjį įstatymą, negalėtų individualizuoti bausmės, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkrečią nusikalstamą veiką.

3) siūlomos nuostatos baudžiamojo poveikio priemonės taikymą sieti su nusikaltimo padarymu nepraėjus tam tikram terminui nuo sankcijų už ankstesnius nusikaltimus yra nesuderinamos su BK 97 straipsnyje numatyta teistumo samprata, jo teisinėmis pasekmėmis ir teistumo terminų skaičiavimo principais. Vyriausybės nutarime

---

⁹⁰ LR Vyriausybės 2008 m. vasario 6 d. nutarimas Nr.111 „Dėl LR BK 68 ir 281 str. pakeitimo bei kodekso papildymo 245(1) ir 245(2) straipsniais įstatymo projekto Nr. XP-1613.“, *Valstybės žinios*, 2008-02-19, Nr. 20-735.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 liepos 2 d. redakcija) ir 312 str. 3 dalies (1998 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ *Valstybės Žinios*, 2003-06-13, Nr. 57-2552.

akcentuojama, kad „siūloma pataisa būtų nustatyta, kad teisiant asmenį už padarytą analogišką nusikaltimą, net jeigu teistumas pasibaigęs, jam būtų taikoma itin griežta baudžiamojo poveikio priemonė – visam laikui atimta teisė vairuoti kelių transporto priemonę.“⁹²

4) siūlomos nuostatos yra nesuderinamos su Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso⁹³ 36 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog praėjus metams po administracinės nuobaudos įvykdymo ir asmeniui nepadarius naujo administracinio teisės pažeidimo laikoma, kad jam nebuvo paskirta administracinė nuobauda.

Europos teisės departamento išvadoje dėl minėto įstatymo projekto taip pat siūloma atsisakyti neterminuotos specialiosios teisės vairuoti kelių transporto priemonę sankcijos. Išvadoje sakoma, kad tokia sankcija yra neproporcinga, o daugeliu atveju, ji gali būti ir neveiksminga: „tokiais veiksmais asmens padaryti nuostoliai gali būti minimalūs, o sankcija akivaizdžiai neproporcinga“⁹⁴, ypač atsižvelgiant į tai, kad teisė vairuoti transporto priemonę gali būti tiesiogiai susijusi ir su asmens darbu, kuris yra jo pragyvenimo šaltinis. Taigi, Europos teisės departamento nuomone, terminuotas teisės vairuoti transporto priemonę atėmimas, kartu taikant kitą sankciją, gali būti ne mažiau atgrasantis. Čia pažymėtina, kad labiausiai atgraso ne bausmės griežtumas, o jos neišvengiamumas, taigi šiuo požiūriu svarstyti privalomas vairavimo teisių atėmimas, tačiau, kaip jau minėta, jis prieštarautų daugeliui teisės principų.

Taigi, apibendrinus galima pasakyti, kad atsižvelgiant į pateiktus argumentus, pritartina tam, kad minėtas įstatymo projektas nebuvo priimtas, paliktas galioti ankstesnis reguliavimas, pagal kurį nustatytas terminuotas uždraudimas naudotis specialia teise bei teismo diskrecija tokią baudžiamojo poveikio priemonę paskirti. Vis dėlto, jeigu nebūtų siejama su teistumo terminais, būtų galima BK 68 str. įtvirtinti, kad teismas *gali* skirti neterminuotą vairavimo teisių atėmimą už šurkščius sistemingus teisės pažeidimus, taip padedant įgyvendinti vieną iš bausmės tikslų – atėmimą galimybės daryti naujas nusikalstamas veikas.

---

⁹² *Cit. Op. 90.*

⁹³ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, su pakeitimais ir papildymais, *Valstybės Žinios*, 1985-01-03, Nr. 1-1.

⁹⁴ Europos teisės departamento 2006-10-13 išvada „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 27, 301, 36, 44, 123, 124, 1241, 1242, 1244, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 1302, 131, 132, 1321, 133, 134, 224, 225, 2252, 262, 320, 326, 329 ir 330 straipsnių pakeitimo bei 1243 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 straipsnio pakeitimo bei kodekso papildymo 2451 ir 2452 straipsniais įstatymo projekto atitikties Europos sąjungos teisei“ Nr. XP-1612.

2. Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas

Baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas yra grindžiama besikeičiančiu požiūriu į nukentėjusįjį, jo teisinę padėtį, kuris siejamas su nauja kaltininko nubaudo filosofija. Šiuo metu pažangiausi iš teisingumo vykdymo modelių yra laikomas atkuriamojo teisingumo vykdymo modelis. Jis, pasak kai kurių autorių, yra susijęs su viktimologiniais tyrimais, kuriais buvo siekiama pataisyti nukentėjusiojo padėtį visoje teisingumo vykdymo sistemoje. Ypač svarbu užtikrinti kompensacijos poreikį už žalą, susijusią su nusikaltimo faktu. Teigiama, kad jau baudžiamojo proceso metu turi būti užtikrinta, jog kaltininkas tinkamai atlygins aukai nusikaltimu padarytą žalą. Jei tokios galimybės nėra, kompensacinę funkciją turi perimti valstybė. Taigi šio modelio pagrindinis tikslas – nusikaltimu padarytos žalos atlyginimas, ankstesnės padėties atkūrimas. Pagal šį modelį, teismo intervencija turi patenkinti tiek aukos, tiek kaltininko, tiek visuomenės interesus.⁹⁵ Kaip teisingai pažymi BK bendrosios dalies komentaro autoriai, apskritai nusikalstama veika – kaltininko konfliktas su valstybe dėl nukentėjusiajam padarytos žalos, kuri privalo išspręsti teismas.⁹⁶ Tokio konflikto išsprendimui labai svarbu, kad kaltininkas savarankiškai atlygintų ar pašalintų savo nusikalstama veika padarytą žalą. Tai reiškia, kad nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas arba pašalinimas tampa vienu iš esminių baudžiamosios bylos sprendimo aspektų. Pažymėtina, kad būtinumas atlyginti padarytą žalą yra konstitucinis principas.⁹⁷ Kai kurie autoriai netgi siūlo papildyti BPK 1 str., reglamentuojantį baudžiamojo proceso paskirtį, nuostata, kad vienas iš uždavinių yra ir nusikalstama veika padarytos žalos nustatymas ir atlyginimas.⁹⁸ Manytina, kad nors tai ir būtų tikslinga visiško aiškumo požiūriu, tačiau nebūtina. Nors žalos atlyginimas BPK 1 str. 1 d. tiesiogiai neminimas, tačiau šio straipsnio viena iš nuostatų – įpareigojimas ginti žmogaus teises bei laisves, reiškia ir siekį, kad būtų atlyginta žala, nes nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas yra viena iš žmogaus teisių gynimo formų.

BK bei BPK numatyta keletas mechanizmų ir būdų nusikalstama veika padarytai žalai atlyginti. BPK IX skyrius numato daiktų ir vertybių grąžinimą bei savanorišką žalos atlyginimą. O BPK X skyrius reglamentuoja žalos atlyginimą, pareiškus baudžiamojoje byloje civilinį ieškinį. Be to, kai kurias atleidimo nuo baudžiamosios

⁹⁵ MICHAILOVIČ., I. Atkuriamasis teisingumas: genezė ir raida. *Teisės problemos*, 2001, Nr. 4, p. 51-52.

⁹⁶ *Cit. Op.* 1, p. 382.

⁹⁷ Žr. pvz. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. ir 2000 m. birželio 30 d. nutarimus.

⁹⁸ MISIŪNAS., J., JASAITIS., J., MEŠKAUSKAITĖ., L., BONDZINSKAITĖ., I. Nusikaltimo aukų (nukentėjusiųjų) teisinė padėtis: būklė ir problemos. *Teisės problemos*, 1998, Nr. 3-4, p.104.

atsakomybės ar bausmės atvejais, kaltininkas taip pat yra įpareigojamas atlyginti žalą. Ir, galiausiai, su žalos atlyginimu yra susijusios ir kai kurios baudžiamojo poveikio priemonės. BK 69 straipsnis reglamentuoja vieną iš baudžiamojo poveikio priemonių, kuri grindžiama pasikeitusiu požiūriu į nukentėjusį ir jo teises – turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą. Tai įpareigojimas kaltininkui per teismo nustatytą terminą atlyginti ar pašalinti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu padarytą žalą asmeniui, nuosavybei ar gamtai. Esminė šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo sąlyga – nusikalstama veika yra padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai. Apibrėžiant šią sąlyga vartojamos bendrosios „asmens“ bei „žalos“ sąvokos, todėl galima daryti išvadą, kad žala gali būti padaryta tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui (pvz. neteisėtai medžiojant jam priklausančiame miške), žala gali būti tiek turtinė (pvz. sunaikinant turta), tiek fizinė (pvz. sutrikdant sveikata), tiek neturtinė (patirti išgyvenimai ir pan.). Žala gamtai gali pasireikšti oro, vandens užteršimu, saugomų augalų, gyvūnų sunaikinimu ir pan. Šios priemonės esmę sudaro turtinės žalos atlyginimas, t.y. padarytos žalos įvertinimas pinigais ir pinigų sumos sumokėjimas nukentėjusiajam, bei žalos pašalinimas, kuris gali pasireikšti padarinių pašalinimu savo darbu, remontu, tokio paties daikto grąžinimu. Pažymėtinas skirtumas tarp tokio paties daikto grąžinimo, kaip žalos atlyginimo – baudžiamojo poveikio priemonės – formos, ir tarp daiktų bei vertybių grąžinimo, kaip savarankiško žalos atlyginimo būdo. Pastaruoju atveju grąžinamas tas pats daiktas, paimtas darant nusikalstamą veiką ir baudžiamojo proceso metu surastas bei saugomas kaip įrodymas, o baudžiamojo poveikio priemonės atveju – tik analogiškas buvusiam daiktui, kuris, pvz., buvo sunaikintas.

Teismas skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę turi įvertinti visas aplinkybes. Tarp jų ir tai, ar nukentėjusysis apskritai pageidauja žalos atlyginimo ar pašalinimo, taipogi, ar kaltinamasis turės realių galimybių įvykdyti tokią priemonę. Jei realus žalos atlyginimas dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių yra ribotas, pvz. asmuo yra nedarbingas, tikslingiau skirti kitą baudžiamojo poveikio priemonę. Teismo nustatomas atlyginti žalos dydis turi būti realus. Tais atvejais, kai kaltininko ar nukentėjusiojo nuomonė neatitinka realių aplinkybių, tikslingą žalą nustatyti pagal specialisto skaičiavimus. Be to, į atlyginamos žalos dydį neįskaičiuojamos sumos, nukentėjusiojo gautos iš draudimo ar kitų institucijų patirtai žalai padengti, pvz., nužudymo atveju, neįskaičiuojama suma, gauta iš gyvybės draudimo, mirties pašalpa, labdara ir pan. Teismas, skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, turi tiksliai nustatyti ne tik atlygintinos žalos sumą, bet ir terminą, per kurį žala turi būti atlyginta ar pašalinta, kuris turi būti realus, bet ne per daug ilgas. Pažymėtinas skirtumas nuo

civilinio ieškinio, kad tam tikrais atvejais, pvz., kai negalima ieškinio tiksliai apskaičiuoti, gali būti pripažįstama tik teisė į ieškinio patenkinimą, o konkretus dydis nustatomas civilinio proceso tvarka. Kaip matome, baudžiamojo poveikio priemonės atveju, žalos dydis turi būti tiksliai nustatytas baudžiamąją bylą išnagrinėjusio teismo.

Kaip minėta, be žalos atlyginimo ar pašalinimo, kaip baudžiamojo poveikio priemonės, dar yra ne vienas būdas gauti žalos atlyginimą baudžiamajame procese, todėl reikėtų išnagrinėti šios baudžiamojo poveikio priemonės santykį su kitomis žalos atlyginimo formomis. Esant tam tikriems atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindams, pvz. atleidžiant nukentėjusiajam ir kaltinamajam susitaikius ar pagal laidavimą, bei esant tam tikriems atleidimo nuo bausmės pagrindams, yra nustatomos tam tikros sąlygos. Dažniausia iš jų – kad kaltininkas atlygintų ar įsipareigotų atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą. Taigi, jei kaltininkas įvykdo tokią sąlygą ir yra atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, jam manytina nebegali būti skiriama baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nes, visų pirma tas nebetektų ir prasmės, tikslas apginti nukentėjusiojo interesus jau būtų patenkintas, be to, baudžiamojo poveikio priemonė kaip tokia taipogi nebetektų prasmės.

Taip pat neaiškus santykis tarp žalos atlyginimo pareiškus civilinį ieškinį bei šios baudžiamojo poveikio priemonės. Rengiant BK, buvo nuomonių, kad įpareigojimas atlyginti ar pašalinti turtinę žalą nesiderina su civiliniu ieškiniu.⁹⁹ Pritartina R. Drakšo abejonei, ar apskritai ši baudžiamojo poveikio priemonė gali būti skiriama patenkinus civilinį ieškinį dėl žalos atlyginimo.¹⁰⁰ Civiliniu ieškiniu taip pat gali būti reikalaujama tiek turtinės, tiek neturtinės žalos atlyginimo. Sprendimas dėl civilinio ieškinio formuluojamas nuosprendyje, rezoliucinėje dalyje (BPK 307 str.) vadinasi jis tampa privalomas ir yra vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau - CPK) nustatyta tvarka. Vadinasi, priėmus sprendimą patenkinti civilinį ieškinį, teismas jau yra išnagrinėjęs visas aplinkybes, nustatęs padarytą žalą, jos dydį, bei priteisęs jos atlyginimą nukentėjusiajam iš kaltinamojo ar materialiai atsakingo asmens (civilinio atsakovo). Taigi baudžiamojo poveikio priemonės – turtinės žalos atlyginimo ar pašalinimo, nebėra prasmės skirti, ji tik dubliuotų civilinį ieškinį ir apsunkintų jo įvykdymą. Kita vertus, skyrus minėtą baudžiamojo poveikio priemonę, vengimas ją vykdyti užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 243 str., manytina, taip stengiamasi užtikrinti baudžiamojo poveikio priemonių priverstinį vykdymą. R. Drakšo nuomone, „nustatydamas baudžiamojo poveikio priemones įstatymų leidėjas

---

⁹⁹ *Cit. Op.* 55, p. 67.

¹⁰⁰ *Cit. Op.* 37, p. 213.

neabejotinai *inter alia* siekė, kad nukentėjusiajam turtinė žala būtų atlyginta arba pašalinta ir kad būtų užtikrintas šios priemonės vykdymas¹⁰¹. Vadinasi, galima sakyti, kad baudžiamojo poveikio priemonės vykdymas yra geriau užtikrintas nei teismo sprendimo, patenkinusio civilinį ieškinį, taigi, iš dalies turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas kaip baudžiamojo poveikio priemonė šiuo atžvilgiu geriau užtikrintų nukentėjusio asmens interesus. Ir galiausiai dėl šios baudžiamojo poveikio priemonės ir civilinio ieškinio santykio pažymėtina, kad žalos atlyginimas ar pašalinimas gali būti skiriamas tik atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, t.y. negali būti skiriamas kartu su bausme. Kaip minėta anksčiau, atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, tam tikrais atvejais žala jau turi būti atlyginta, taigi byloje neturi būti civilinio ieškinio, neiškyla tuomet ir galimo dubliavimosi tarp šių žalos atlyginimo formų klausimas, tačiau, neturi tuomet būti skiriama ir baudžiamojo poveikio priemonė – žalos atlyginimas ar pašalinimas.

Apibendrinus galima teigti, kad nukentėjusiojo teisių gynimui labai svarbus patirtos žalos atlyginimas. BK bei BPK nustato keletą žalos atlyginimo formų. Manytina, baudžiamojoje byloje turi būti taikomas tik vienas iš jų, kitaip žalos atlyginimas taptų ne nukentėjusiojo interesų gynimu, buvusios padėties atkūrimu, o jo pasipelnymu, sukurtų naują konfliktą tarp kaltinamojo ir valstybės.

3. Nemokami darbai.

Nemokami darbai - įpareigojimas neatlygintinai dirbti nuo 20 iki 100 valandų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijose. Ši priemonė reglamentuota BK 70str., pagal pobūdį priskirtina prie kaltininko pataisymo baudžiamojo poveikio priemonių. Darbas ir pagalba neįgaliesiems, ligoniams, tokių įstaigų atmosfera gali labiau paveikti nusikaltusį asmenį nei pakankamai griežta bausmė. Iš pirmo žvilgsnio, ši baudžiamojo poveikio priemonė gali pasirodyti panaši į bausmę – viešuosius darbus (BK 46 str.), tačiau tarp jų yra keletas esminių skirtumų. Visų pirma, nemokamų darbų atveju labiau akcentuojama jų atlikimo vieta - sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos bei pan. įstaigos bei organizacijos, tuo tarpu viešųjų darbų atveju jų atlikimo vietą parenka bausmę vykdanči institucija, baudžiamasis įstatymas darbui kelia tik vieną reikalavimą – jis turi būti dirbamas visuomenės labui. Antra, nemokamų darbų trukmė yra trumpesnė nei viešųjų darbų, ir trečia – vengimo

---

¹⁰¹Cit. Op. 37, p. 213.

atlikti viešuosius darbus pasekmės yra sunkesnės (BK 46 str. 7 d.) nei vengimo atlikti nemokamus darbus (BK 74 str.2d.).

BK 70 str. 1 d. pateikia pavyzdinių vietų, kuriose gali būti paskirtas nemokamų darbų atlikimas, sąrašą: sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos ar kitos valstybinės ar nevalstybinės įstaigos ar organizacijos. Tai gali būti ligoninė, slaugos ligoninė, invalidų ar senų asmenų globos ir rūpybos namai, vaikų globos ar rūpybos namai, kuriuos išlaiko valstybė, savivaldybės ar privatūs asmenys ir pan. Konkrečią įstaigą ar organizaciją, kurioje bus atliekami nemokami darbai, pagal Pataisos inspekcijų darbo tvarką,¹⁰² nustato pataisos inspekcija. Tuo tarpu konkretų nemokamų darbų valandų skaičių (nuo 20 iki 100 valandų) bei terminą, per kurį jie turi būti atlikti (iki vienerių metų) nustato teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę, pvz. sveikatos būklę, skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes. Teismas, skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, turi įvertinti ir tai, ar kaltininkas turi realių galimybių dirbti nemokamus darbus. Jei dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių realus nemokamų darbų atlikimas yra ribotas, teismas turėtų parinkti kitą baudžiamojo poveikio priemonę.

Esminė sąlyga, kad nemokami darbai būtų vykdomi – turi būti raštiškas asmens sutikimas, kuris įsiteisėjus teismo sprendimui paimamas asmeniui pirmąkart atvykus į pataisos inspekciją. Šis reikalavimas grindžiamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4 str. nuostata, kad „niekas negali būti verčiamas dirbti priverstinį arba privalomą darbą“¹⁰³. Jei asmuo po įsiteisėjimo nesutinka dirbti nemokamų darbų, teismas, pataisos inspekcijos teikimu, juos pakeičia kita baudžiamojo poveikio priemone.

4. Įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Šios baudžiamojo poveikio priemonės atsiradimo prielaida – viena iš šiuolaikinės baudžiamosios teisės tendencijų - yra tai, kad daugiau dėmesio skiriama nukentėjusiajam. Svarbu ne tik nubausti asmenį, padariusį nusikalstamą veiką, bet ir kiek įmanoma daugiau pašalinti tų padarinių, kurie atsirado dėl padarytos nusikalstamos veikos. Vadinasi, valstybė, vykdydama teisingumą turi būti vienodai suinteresuota tiek nusikalstamų veikų išaiškinimu, tiek ir nusikalstama veika pažeistų nukentėjusiojo interesų gynimu. Kaip teisingai pažymi kai kurie autoriai, augant nusikalstamumui, žalos atlyginimo

¹⁰² *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 40-1856.

¹⁰³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7, *Valstybės žinios*, 2000-11-10, Nr. 96-3016 .

problema tampa visuotinė.¹⁰⁴ Didėjantis neišaiškintų nusikalstamų veikų skaičius iš daugelio nukentėjusiųjų atima galimybę tikėtis žalos atlyginimo. Tik ta dalis nukentėjusiųjų, kurie dalyvauja atskleistų nusikalstamų veikų bylose ir gali pareikšti civilinius ieškinius, gali tikėtis vienokio ar kitokio patirtos žalos atlyginimo. Tačiau neretai, net ir patenkinus civilinį ieškinį, nedaugeliui pavyksta sulaukti žalos atlyginimo. Paprastai kaltininkas turto neturi, arba slepia, arba gauna menką darbo užmokestį, taigi priteistų sumų išieškojimas užtrunka taip ilgai, kad tampa beprasmis. Nukentėjusiesiems tai tampa dar vienu smūgiu, nes daugeliu atveju, jiems ne tiek svarbu, kokia bausmė bus paskirta kaltinamajam, bet svarbiau atgauti prarastą turta, gauti žalos atlyginimą. Valstybė, vykdydama savo funkcijas, privalo tarnauti žmonėms, vadinasi, logiška, kad ji turėtų prisiimti atsakomybę atlyginti nukentėjusiesiems patirtą žalą, kai kitokių galimybių nėra. Tai išplauktų ir iš atkuriamojo teisingumo teorijos. Kaip pažymi I. Michailovič, jei nėra galimybės, kad kaltininkas pats tinkamai atlygins žalą nukentėjusiajam, „kompensacinę funkciją turi atlikti valstybė.“¹⁰⁵ Pasak BK bendrosios dalies komentaro autorių, žalos atlyginimo pareigą valstybė turėtų perimti tokiais atvejais, kai: 1) ikiteisminis tyrimas ir teisminis bylos nagrinėjimas gali būti ilgi; 2) nusikalstamą veiką padaręs asmuo nenumaldytas; 3) kaltininkas ar materialiai atsakingi asmenys neturi lėšų žalai atlyginti.¹⁰⁶ Taipogi, nemažai tarptautinių teisės aktų nustato valstybės pareigą išmokėti kompensaciją, jei ji nėra išmokama iš kitų šaltinių, pvz. 1983 m. Europos konvencija dėl kompensacijų asmenims¹⁰⁷, nukentėjusiems nuo smurtinių nusikaltimų, Europos Sąjungos 2004 m. Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl žalos kompensavimo nusikaltimų aukoms¹⁰⁸, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1977 m. Rezoliucija (77) dėl kompensacijų nukentėjusiems nuo nusikaltimų¹⁰⁹. Taigi šios konvencijos įpareigoja valstybes, tarp jų ir Lietuvą, sumokėti kompensaciją asmenims, patyrusiems sunkius sveikatos sutrikdymus, arba išlaikytiniams, netekusiems juos išlaikančio asmens dėl tokio pobūdžio nusikaltimo. Tokios kompensacijos išmokamos iš specialaus šiam tikslui sudaryto fondo. Tokio fondo sudarymą reglamentuoja Smurtiniais nusikalstamais padarytos žalos kompensavimo įstatymas¹¹⁰, kuris įgyvendina minėtą Europos Sąjungos direktyvą. Kompensaciją iš Specialiosios Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo

¹⁰⁴ *Cit. Op.* 98, p.104.

¹⁰⁵ MICHAILOVIČ., I., Atkuriamasis teisingumas: genezė ir raida. *Teisės problemos*, 2001, Nr. 4, p. 51.

¹⁰⁶ *Cit. Op.* 2, p.386.

¹⁰⁷ *Compensation of victims of violent crimes*, 24.XI.1983, ETS No. 116

¹⁰⁸ 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB, SL, 2004-12-30, Nr. 1.

¹⁰⁹ 1977 09 28 COE CM Resolution (77) 27 *On the compensation of victims of crime*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-20]. Prieiga per internetą: <www.coe.int.>

¹¹⁰ 2005 m. birželio 30 d. Smurtiniais nusikalstamais padarytos žalos kompensavimo įstatymas Nr. X-296, *Valstybės Žinios*, 2005, Nr. 85-3140.

programos turi teisę gauti asmenys, nukentėję nuo tam tikrų smurtinių nusikaltimų, kuriems teismas priteisė smurtiniu nusikaltimu padarytą turtinę ir (ar) neturtinę žalą arba patvirtino sutartį dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo. Be to, galima gauti kompensaciją ir avansu – t.y. kol dar vyksta baudžiamasis procesas arba procese asmuo nebuvo pateikęs civilinio ieškinio ar jis paliktas nenagrinėtas. Kompensacijos dydžiai yra ribojami, atsižvelgiant į nusikaltimo rūšį. Viena iš sąlygų gauti tokią kompensaciją – smurtiniu nusikalstamu padaryta žala yra neatlyginta. Ji laikoma neatlyginta, kai : žalos savanoriškai neatlygino už žalą atsakingas asmuo, antstolis neturėjo objektyvių galimybių išieškoti priteistą žalos atlyginimą, žala neatlyginta ir nekompensuota iš valstybės ar savivaldybių, Valstybinio socialinio draudimo fondo ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų, užsienio valstybių kompetentingos institucijos.

Taigi, kompensacijos išmokamos iš Specialiosios Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programos lėšų, kurios tikslas – užtikrinti smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimą. Vienas iš programos lėšų šaltinių ir yra teismo paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą surinkimas. Ši priemonė – tai įpareigojimas kaltininkui per teismo nustatytą terminą sumokėti į specialų fondą nuo 5 iki 25 MGL dydžio pinigų sumą. Ši baudžiamojo poveikio priemonė gali atrodyti panaši į bausmę – baudą, tačiau tarp jų yra keletas esminių skirtumų. Visų pirma, įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą esmė ir paskirtis yra materialinė pagalba asmenims, nukentėjusiems nuo nusikaltimų, kadangi įmokos mokamos į specialų fondą, iš kurio kompensuojama žala nukentėjusiesiems. O bauda sumokama į valstybės biudžetą. Antra, įmokos dydis, t.y. jo ribos yra mažesnės negu baudos. Ir trečia, vengimo atlikti baudą pasekmės yra sunkesnės nei vengimo įmokos.

Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydis gali būti nuo 5 iki 25 MGL. Teismas turi konkrečiai nurodyti įmokos dydį, o nustatydamas jį turi atsižvelgti į daugelį aplinkybių, pvz. nusikalstamos veikos pobūdį, nusikaltėlio asmenybę (išlaikytinius, nedarbingumą ir pan.), skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kt. Taip pat teismas turi įvertinti, ar realus įmokos sumokėjimas. Jei dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių įmoka greičiausiai nebus sumokėta, reikėtų apsvarstyti dėl kitos baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo. Kita vertus, neskirti tokios įmokos teismas neturėtų motyvuodamas vien tuo, kad kaltininkas neturi lėšų, kadangi teismas gali nustatyti ilgesnį sumokėjimo terminą, kas būtų tikslingiau. Įmoką asmuo pats turi sumokėti į specialią Teisingumo ministerijos sąskaitą. Teisingumo ministerija ar jos įgaliota institucija yra šią baudžiamojo poveikio priemonę vykdanči institucija. Jeigu kaltininkas teismo nustatytu laiku nesumokėjo visos įmokos, ši

institucija kreipiasi į baudžiamojo poveikio priemonę paskyrusį pirmosios instancijos teismą su prašymu išduoti vykdomąjį raštą. BK 74 straipsnio 2 dalyje nustatytais atvejais Teisingumo ministerija ar jos įgaliota institucija kreipiasi į teisėsaugos institucijas su prašymu pradėti baudžiamąjį procesą pagal Baudžiamojo kodekso 243 straipsnį, t.y. dėl vengimo vykdyti baudžiamojo poveikio priemonę.

Taigi įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą yra svarbi baudžiamojo poveikio priemonė, skirta nukentėjusiojo teisių užtikrinimui, kadangi ji yra vienas iš šaltinių specialaus fondo, iš kurio gali gauti kompensacijas asmenys, nukentėję nuo smurtinių nusikaltimų, kitaip negalintys gauti patirtos žalos atlyginimo.

5. Turto konfiskavimas

Šiuolaikinė baudžiamoji teisė, sprendama nusikalstamų veikų prevencijos baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis problemą, realizuoja idėją, kad nusikalstamos veikos daryti „neapsimoka“, ne tik dėl gresiančios bausmės, bet ir dėl to, kad iš kaltininko paimama viskas, kas vienaip ar kitaip gauta padarius nusikalstamą veiką. Būtent turto konfiskavimas ir yra ta priemonė, kuri įgyvendina šią idėją. Taigi turto konfiskavimu, kaip baudžiamojo poveikio priemone, viena vertus, siekiama nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, ir kita vertus, užkirsti kelią ekonominių nusikalstamų veikų padarymui. Valstybės pareigą numatyti turto konfiskavimą baudžiamuosiuose įstatymuose nustato ir kai kurios tarptautinės sutartys, pvz. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas¹¹¹, Europos 1990 m. konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo¹¹², 1999m. JT konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą¹¹³, Europos baudžiamosios teisės konvencija prieš korupciją¹¹⁴, taip pat pažymėtinas 2001m. Tarybos pamatinis sprendimas dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, išaldymo, areštavimo ir konfiskavimo¹¹⁵ bei 2005 m. Tarybos pamatinis sprendimas dėl su nusikaltimu susijusio turto, pajamų ir priemonių konfiskavimo¹¹⁶.

¹¹¹ Įstatymas Nr. IX-1408 „Dėl Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto ratifikavimo“, *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 49-2165.

¹¹² Europos 1990 m. konvencija „Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“ *Valstybės Žinios*, 1995, Nr. 12-236.

¹¹³ Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 51-1933

¹¹⁴ Baudžiamosios teisės konvencija „Dėl korupcijos“, *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 23-853.

¹¹⁵ 2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2001/500/TVR dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, išaldymo, areštavimo ir konfiskavimo, OL L 182, 2001 7 5.

¹¹⁶ 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR, dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, OL L 068, 15/03/2005.

Naujasis BK iš esmės keičia požiūrį į turto konfiskavimą. Senojo BK 35 str. turto konfiskavimas buvo kaip papildoma bausmė ir apibrėžiamas kaip priverstinis neatlygintinas paėmimas valstybės nuosavybėn viso arba dalies turto, kuris yra asmeninė nuteistojo nuosavybė arba turto, kuris yra perduotas valdyti kitiems asmenims, tačiau gautas nusikalstamu būdu. Po LR Konstitucijos priėmimo, toks turto konfiskavimo reguliavimas kėlė klausimą, dėl atitikimo Konstitucijos 23 str. Konstitucinis teismas vis dėlto priėjo išvadą, kad turto konfiskavimas kaip papildoma bausmė neprieštarauja konstitucijai.¹¹⁷ Vis dėlto, naujajame BK atsisakyta nuosavybės teise priklausančio turto, kuris niekaip nesusijęs su nusikalstamos veikos padarymu ar kokios nors naudos iš jos gavimu, konfiskavimo, t.y. atsisakyta bendrosios konfiskacijos. Dabartiniame BK turto konfiskavimas apibrėžiamas kaip priverstinis neatlygintinas konfiskuotino bet kokio pavidalo turto, esančio pas kaltininką, jo bendrininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn. Konfiskuojamai tik kaltininkui ar kitiems asmenims priklausantys materialią vertę turintys daiktai, jeigu jie BK 72 str. nurodytais aspektais buvo panaudoti nusikalstamos veikos darymui arba gauta iš to tiesioginė ar netiesioginė nauda. Taigi BK 72 str. įtvirtina specialiąją konfiskaciją. Be to, pakeista ne tik turto konfiskavimo koncepcija, bet ir teisinė prigimtis. Atsisakius papildomų bausmių, turto konfiskavimas dabar priskiriamas baudžiamojo poveikio priemonėms. Teisinės prigimties keitimas buvo būtinas, siekiant sudaryti sąlygas konfiskuoti tretiesiems asmenims perduotą turtą. Kaip teisingai pažymi V. Piesliakas, senojo BK 35 str. turto konfiskavimo samprata neatitiko šiuolaikinių reikalavimų. Daugelis nusikaltėlių nusikalstamu būdu įgytą turtą registruodavo kitų asmenų vardu, todėl nebuvo galima jo konfiskuoti. Teismai paskirdavo turto konfiskavimą, tačiau dažnai nebūdavo ko konfiskuoti.¹¹⁸ Imta ieškoti problemos sprendimo būdų, 1995 m. gruodžio 20 d. BK pakeitimų viena esminių naujovių buvo ta, kad suteikta teisė konfiskuoti turtą perduotą valdyti kitiems asmenims.¹¹⁹ Dabar analogiška galimybė numatyta BK 72 str 3-4 dalyse. Bausmė yra individuali poveikio priemonė, vadinasi, jei turtas konfiskuojamas iš trečiųjų asmenų, jie taip pat turi baudžiami kaip bendrininkai. O jei jie net nėra traukiami baudžiamajon atsakomybėn, turto konfiskavimas prieštarautų individualios atsakomybės principui. Nebetraktuojant turto konfiskavimo kaip bausmės, pakeitus jo teisinį statusą, kaip pažymi G. Šulija,

---

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl LR BK 148 straipsnio antrosios dalies ir LR BPK 93 str. 1 ir 2 punktų atitikimo LR konstitucijai“, *Valstybės Žinios*, 1993-12-18, Nr. 70-1320.

¹¹⁸ PIESLIAKAS., V., Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos, *Jurisprudencija*, 1999, t. 13(5), p.63.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos 1995 m. gruodžio 20d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Baudžiamojo proceso, Civilinio proceso ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“, *Valstybės žinios*: 1995-12-22 Nr.104-2325.

„nusikalstamu būdu gautas turtas, jei jis trečiojo asmens įgytas neatsargiai, galėtų būti konfiskuojamas nesprenžiant jo baudžiamosios atsakomybės klausimo.“¹²⁰ Kaip minėta, taip ir yra įtvirtinta BK 72 str. 3-4 dalyse, kurios bus aptartos prie turto konfiskavimo iš trečiųjų asmenų. Kita vertus, teisinėje literatūroje yra nuomonių, kad turto konfiskavimą reikėtų laikyti viena iš bausmės rūšių: „Ši nusikalstimo padarymo pasekmė turi visus kriminalinės bausmės požymius.“¹²¹ Iš dalies pritarina tokiai nuomonei, tačiau atsisakius bendrojo konfiskavimo ir įtvirtinus specialųjį, iš kaltininko atimama viskas, kas jam nepriklausė, ką jis gavo neteisėtai, ko negalima laikyti nubaudimu.

Turto konfiskavimas, kaip baudžiamojo poveikio priemonė, pasižymi keliomis ypatybėmis: 1) teismas privalo skirti šią baudžiamojo poveikio priemonę visais 72 str. numatytais atvejais, išskyrus 4 dalyje numatytą atvejį. Vadinasi, skirtingai nei kitų baudžiamojo poveikio priemonių atveju, nėra teismo diskrecijos skiriant turto konfiskavimą; 2) turto konfiskavimas gali(turi) būti skiriamas ne tik su bausme ar atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, bet netgi išteisinus asmenį, pvz. nustačius, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, nesulaukęs įstatymo nustatymo amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė, taip pat kai asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn (BK 72 str. 3-4 dalyse); 3) turto konfiskavimas negali būti pakeistas kita baudžiamojo poveikio priemone; 4) vengimas atlikti turto konfiskavimą neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Pažymėtina, kad skiriant turto konfiskavimą, pasitaiko klaidų, kai remiamasi tik BK 42 str. 6 dalimi, kurioje nustatyta, kad turto konfiskavimas gali būti skiriamas su bausme, ir pamirštama BK 67 str.2 dalis, kurioje išvardytos baudžiamojo poveikio priemonės, tarp jų ir turto konfiskavimas, kurios gali būti skiriamos nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atleistam asmeniui. Abejotina viena iš LAT nutarčių: „E.Stasiukaitis teismo buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jam skirta auklėjamojo poveikio priemonė – nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai. Kolegijos nuomone, nepilnamečiui E.Stasiukaičiui teismo *nebuvo paskirta bausmė*, todėl jam *negali būti skiriama baudžiamojo poveikio priemonė – turto konfiskavimas*.“ Teismas šioje byloje privalėjo skirti turto konfiskavimą, kaip ir teigė kasatorius, remiantis BK 72 str. 2 d., nes automobilis laikytinas nusikalstamos veikos padarymo priemone.

Taigi, naujajame BK turto konfiskavimas remiasi konfiskuotino turto koncepcija. Konfiskuotinas turtas apibrėžtas BK 72 str. 2 dalyje. Tai tas turtas, kuris buvo nusikaltimo įrankis, priemonė ar nusikalstamos veikos rezultatas. Nusikaltimo padarymo įrankis –

---

¹²⁰ Cit. Op. 55, p. 64.

¹²¹ ČAPLINSKAS., A., MERKEVIČIUS., K., MISIŪNAS., J., PAVILIONIS., V., POŠKEVIČIUS., V., Dar kartą apie baudžiamojo kodekso projektą, *Teisės problemos*, 1997, Nr.4, p.49.

daiktas, kurį kaltininkais naudoja tiesiogiai darydamas nusikaltimą (pvz. šaunamasis ginklas); priemonės – daiktai, kurie patys nenaudojami darant nusikalstamą veiką, tačiau ją palengvina arba sudaro materialias sąlygas jai padaryti.¹²² Pasak kai kurių autorių, „nėra daroma skirtumo tarp neteisėtos priemonės *per se* ir priemonės, specialiai sukurtos ar pritaikytos nusikalstimo padarymui, iš vienos pusės, bei bet kokios teisėtos priemonės iš kitos pusės.“¹²³ Pvz., dėl transporto priemonių LAT praktika yra tokia: „Transporto priemonė laikoma panaudota BK 201 str. numatytai nusikalstamai veikai daryti, jeigu ji specialiai tam buvo pritaikyta (pvz., automobilyje įrengta slėptuvė nusikalstamos veikos dalykui gabenti) arba tiesiogiai panaudota nusikalstamos veikos dalykui gabenti, jei gabenimas be tokios priemonės būtų negalimas.“ Taigi, automobilis turi būti arba pritaikytas, arba tiesiogiai panaudotas gabenimui. Vis dėlto, LAT nevienareikšmiškai vertina, kaip būtent automobilis turi būti panaudotas gabenimui. Vienoje nutartyje LAT nepripažino automobilio kaip nusikalstimo padarymo priemonės, teigdamas, kad nenustatyta duomenų, kad toks gabenimas be automobilio nebūtų įmanomas, nors juo ir pasinaudota darant nusikalstamą veiką¹²⁴. Tačiau kitoje nutartyje LAT teigia, kad „nusikalstamos veikos padarymo priemone laikoma ir transporto priemonė, jeigu ja kaltininkas naudojasi tam, kad susidarytų galimybę padaryti veiką ar palengvintų jos darymą.<...> nuteistasis minėtu automobiliu kaip turima priemone specialiai pasinaudojo vien tam, kad įgyvendintų sumanymą įgyti heroiną, nugabenti jį į reikiamą vietą ir parduoti.“¹²⁵, taigi vien automobilio panaudojimą nusikalstamai veikai palengvinti LAT laiko pakankamu pagrindu jį pripažinti nusikalstamos veikos padarymo priemone ir konfiskuoti šiuo pagrindu.

BK 72 str. 2 dalyje nustatyti trys atvejai, kada teismas privalo konfiskuoti turtą: 1) perduotus kaltininkui ar jo bendrininkui nusikalstamai veikai padaryti pinigus ar kitus materialią vertę turinčius daiktus; 2) darant nusikalstamą veiką panaudotus pinigus ir kitus materialią vertę turinčius daiktus; 3) iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ir kitus materialią vertę turinčius daiktus. Nusikalstamai veikai padaryti perduoti ar darant panaudoti gali būti dviejų rūšių daiktai: a) uždrausti ar turimi neteisėtai, pvz. narkotikai. Tokiu atveju konfiskuojant nesvarbu, ar juos valdė asmuo, patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, ar ne; b) daiktai, atliekantys ūkines ar pan. funkcijas. Šiuo atveju, jei daiktai priklauso tretiesiems asmenims, konfiskuojami gali būti tik esant BK 72 str. 3 ar 4 d. pagrindams, o jei priklauso kaltininkui kaip jungtinė nuosavybė – esant galimybei

---

¹²² *Cit. Op. 2*, p.391.

¹²³ KAVOLIŪNAITĖ., E., turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje, Teisės problemos, 2008, Nr. 1(59), p.33.

¹²⁴ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. 2K-346/2004.

¹²⁵ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-514/2007.

konfiskuotiną daiktą atskirti. Daugiausia problemų kyla nustatant iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ar kitus materialią vertę turinčius daiktus. Tai gali būti tiesioginis nusikalstamos veikos rezultatas, pvz. pavogti pinigai, arba netiesioginis rezultatas, pvz. pinigai, gauti už nužudymą. Teismas, taikydamas turto konfiskavimą, privalo konkrečiai nurodyti ne tik konfiskuojamus daiktus ar jų vertę pinigais, bet ir koku būdu buvo gauta nauda. Tačiau, kaip teigia ir V. Piesliakas, turtinę naudą ne visada lengva nustatyti.¹²⁶ LAT yra pakeitęs teismo sprendimą dėl neatitikimo BK 72 str. reikalavimams, o būtent: „Kas dėl teismo nuosprendžiu konfiskuotų 320 litų, tai nuosprendyje niekur nepasisakoma dėl kasatoriaus piniginiėje rastų 320 litų ryšio su nusikalstama veika kai tuo tarpu įstatymas suteikia teisę konfiskuoti, tik iš nusikalstamos veikos gautus pinigus.“¹²⁷ Kitoje byloje, atvirksčiai, LAT kasacinį skundą atmetė, kuriame kaltinamasis argumentavo, jog nėra įrodymų, kad per kratas rasti pinigai turi būti konfiskuoti: „byloje neliko jokių duomenų apie legalius A. G. bute rastų pinigų įgijimo šaltinius, tą pagrįstai konstatavo apeliacinės instancijos teismas.“¹²⁸

Teismų praktikoje dažnai susiduriama su atvejais, kai vienoje baudžiamojoje byloje yra pagrindas ir taikyti turto konfiskavimą, ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, o BK 72 str. nuostatų taikymas tokiais atvejais nedetalizuotas. Todėl būtina suderinti šių dviejų institutų nuostatas, kad jos atitiktų turto konfiskavimo paskirtį ir kartu nepažeistų nukentėjusių asmenų teisės gauti žalos atlyginimą. Viena iš žalos atlyginimo formų – daiktų ir dokumentų gražinimas pagal BPK 108 str. Taigi pažymėtina, jeigu turto tikrasis savininkas neteko ne savo valia, pvz. turtas buvo pagrobtas, tai teismų praktika šiuo atveju akcentuoja, kad iš neteisės negali kilti teisė, todėl, pasak LAT: „pavogtas ar kitoku nusikalstamu būdu užvaldytas svetimas turtas netampa kaltininko nuosavybe ir turi būti gražinamas savininkui.“¹²⁹ Kitoje nutartyje LAT pažymi: „kadangi 100 JAV dolerių yra dalis iš nukentėjusiojo R. Bacevičiaus nusikalstamu būdu prievartaujant turtą užvaldyti pinigų, ir nukentėjusysis dėl to yra pareiškęs civilinį ieškinį, jie kaip daiktiniai įrodymai turėjo būti gražinti nukentėjusiajam, o ne konfiskuoti valstybės naudai taikant BK 72 straipsnio nuostatas.“¹³⁰ Be to, nusikalstamu būdu gautas turtas, kaip viena iš konfiskuotino turto rūšių (BK 72 str. 2 d. 3p.) gali atitikti ir nusikalstamu būdu padarytą turtinę žalą. Taigi, kaip pažymi ir R. Paužaitė, šių dviejų institutų normos gali būti

¹²⁶ PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė*, Antroji knyga, Vilnius: Justitia, 2008, p.229.

¹²⁷ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 22 d. nutartis Nr. 2K-459/2004.

¹²⁸ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis Nr. 2K-472/2007.

¹²⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005m. sausio 18 d. nutartis Nr. 2K-70/2005.

¹³⁰ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 22 d. nutartis Nr. 2K-459/2004.

taikomos dėl to paties turto.¹³¹ Vadinasi egzistuoja normų konkurencija, tačiau tokiu atveju visgi manytina, kad negalima suteikti prioriteto nei turto konfiskavimui, nei nukentėjusiųjų teisei į žalos atlyginimą. Pritartina R. Paužaitės nuomonei, kad dėl šios priežasties būtina nustatyti teisingą pusiausvirą, leisiančią užtikrinti tiek turto konfiskavimo tikslus, tiek nukentėjusiųjų asmenų teises.¹³² Labai gerai šį santykį daugelyje savo bylų yra atskleidęs LAT, pvz. : „Jei vagystės, plėšimo ar kito panašaus nusikaltimo padarymo metu užvaldytas turtas paslepiamas, suvartojamas, parduodamas ar dėl kokių nors priežasčių dingsta, kaltininkas turi atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą. Patenkinus nukentėjusiojo civilinį ieškinį dėl pagrobto turto, BK 72 straipsnio nuostatos neturėtų būti taikomos tuo atveju, jeigu kaltininkas, pardavęs ar kitaip panaudojęs pagrobtą turtą, negavo didesnės materialinės naudos, nei patenkinta civilinio ieškinio suma.“¹³³ BK 72 str. nuostatos tokiais atvejais gali būti taikytos, „jei asmuo pagrobtą turtą ar jo dalį pardavė ar kitaip panaudojęs gavo materialinės naudos“¹³⁴. Materialinė nauda – tai pagrobto turto pardavimo kainos ir civilinio ieškinio skirtumas, t.y. materialinės naudos kaltininkas turi, jei parduoda pagrobtą daiktą didesne kaina, tai gauta nauda konfiskuojama remiantis BK 72 str. 5 d. Taigi, jei byloje nukentėjusiajam nėra gražinamos netektos vertybės ir pareiškiamas civilinis ieškinys, BK 72 str. nuostatos netaikomos. Ir atvirkščiai, jei byloje nėra civilinio ieškinio, turėtų būti taikomas turto konfiskavimas. Vėlgi paminėtina LAT byla: „BK 72 str. 2 d. 3 p. prasme iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ir kiti materialią vertę turintys daiktai konfiskuojami valstybės naudai, jei kaltininkas iš nusikalstamos veikos neteisėtai praturtėjo, o byloje nėra nukentėjusiųjų arba nors jie yra, bet jie nereiškia civilinių ieškinių kaltininkui. Tokiais atvejais neteisėtai gautas pajamos teismas vadovaudamasis BK 72 str. nuostatomis privalo konfiskuoti valstybės naudai. Kai konfiskuotinas turtas yra paslėptas, suvartotas, parduotas ar dėl kitų priežasčių dingęs ir dėl to jo negalima paimti natūra, teismas iš kaltininko, jo bendrininkų ar kitų asmenų išieško konfiskuotino turto vertę atitinkančią pinigų sumą. Šioje byloje dėl pagrobto ir nukentėjusioms negražinto turto nukentėjusiosios pareiškė civilinius ieškinius. Teismas ta pačia pinigų suma patenkino nukentėjusiųjų ieškinius dėl nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo (BPK 109 str. ir 115 str.) ir dar kartą tą pačią pinigų sumą priteisė kaip baudžiamojo poveikio priemonę – turto konfiskavimą valstybei. Toks teismo sprendimas neatitinka BK 72 str. prasmės.“¹³⁵ Toks

¹³¹ PAUŽAITĖ., R., Turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykis, *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113), p.58.

¹³² *Ibid.*, p.63.

¹³³ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 18 d. nutartis Nr. 2K-70/2005.

¹³⁴ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 27 d. nutartis Nr. 2K-270/2004.

¹³⁵ LAT baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. spalio 7 d. nutartis Nr. 2K-573/2203.

civilinio ieškinio ir turto konfiskavimo santykis susijęs su pasikeitusia turto konfiskavimo teisine prigimtimi – tai nebėra bausmė, todėl, jei būtų skirtas kartu patenkinus civilinį ieškinį tai pačiai sumai, kaltininkas nebe netektų, kas jam nepriklauso, bet būtų baudžiamas. Taip pažymi ir LAT: „Kadangi nusikalstamu būdu gautą turtą teismas tenkindamas civilinį ieškinį įpareigojo grąžinti nukentėjusiajam, tai konfiskuodamas to paties dydžio turtą valstybės naudai, teismas iš esmės jau nubaudė kasatorę, nes išieškojo tą pačią pinigų sumą antrą kartą.“¹³⁶ Pažymėtina, kad R. Paužaitė išskiria du atvejus, kuomet galimas turto konfiskavimas: 1) kai neteisėtai praturtėjama iš nusikalstamos veikos, neturinčios tiesioginių nukentėjusiųjų; 2) kai nukentėjusieji atsisako savo teisės į padarytos žalos atlyginimą.¹³⁷

Taigi, kai konfiskuotinas turtas ir padaryta žala sutampa, teismų praktikoje suformuluota taisyklė, kad turto konfiskavimas netaikomas, kai turtas grąžinamas savininkui arba tenkinamas jų civilinis ieškinys yra priimtinas ir visiškai užtikrina tiek turto konfiskavimo tikslus, tiek nukentėjusiųjų interesus, nes žalos atlyginimas pats savaime užkertą kelią asmeniui pasipelnyti iš nusikalstamos veikos. Tačiau, kai konfiskuotinas turtas ir nusikalstama veika padaryta žala nesutampa (pavyzdžiui, kai nukentėjusiajam padaroma ir neturtinė žala ar papildoma turtinė žala, nesusijusi su kaltininko gauta nauda), pritartina pozicijai, kad žalos atlyginimas negali panaikinti turto konfiskavimo taikymo galimybės – šie du institutai turi būti taikomi kartu.¹³⁸

Remiantis atlikta analize, pritartina R. Paužaitės nuomonei, kad būtina patikslinti BK 72 str. 2 d. 3 p. nurodant, kad teismas privalo konfiskuoti iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ar kitus materialią vertę turinčius daiktus, išskyrus, kai jie turi būti grąžinami teisėtam savininkui. Atitinkamai būtina papildyti ir BK 72 str. 5 d., nurodant, kad ši dalis netaikoma, kai iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai, ar jų vertę atitinkanti pinigų suma grąžinami teisėtam savininkui arba kai kaltininkui teismo sprendimu nurodyta atlyginti šio turto vertę atitinkančią žalą.

Kalbant apie turto konfiskavimą nusikalstamų veikų atžvilgiu, galima išskirti du atvejus. Pirmas, kai turto konfiskavimas taikomas už bet kurias nusikalstamas veikas, ir antras, kai konfiskavimas taikomas tik už tam tikras nusikalstamas veikas arba tiesiogiai nurodytas įstatyme arba už kurias baudžiama tam tikra bausme.¹³⁹ 1961 m. BK 35 str. 1d. buvo numatyta 56 nusikaltimai, už kuriuos skiriamas turto konfiskavimas.¹⁴⁰ Teismas galėjo skirti turto konfiskavimą, tik kai jis buvo numatytas straipsnio sankcijoje. Vėliau,

¹³⁶ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 18 d. nutartis Nr. 2K-70/2005.

¹³⁷ *Cit. Op.* 131, p. 60.

¹³⁸ *Ibid.*, p.63.

¹³⁹ *Cit. Op.* 123, p.29-30.

¹⁴⁰ ČIOČYS., P.A., *Teisės pagrindai: mokomoji knyga*, Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla, 2008.

po 1994 m. liepos 19 d. pakeitimų¹⁴¹, turtą buvo galima konfiskuoti už sunkius savanaudiškus nusikalstimus, sankcijoje jau nebeurodomas turto konfiskavimas. Dabartiniame BK nei 72 str., nei atskiras nusikalstamas veikas reglamentuojančiuose straipsniuose, nevardijami nusikaltimai, už kuriuos gali būti taikomas turto konfiskavimas. Vadinasi jis gali būti taikomas už visas BK specialiojoje dalyje numatytas nusikalstamas veikas. Nėra nurodymo, kad už nusikalstamas veikas turi būti gauta ekonominė nauda. Tuo tarpu, Europoje labiausiai paplitęs reglamentavimas, kai turto konfiskavimas taikomas už nusikaltimus, kuriais gauta ekonominė nauda.¹⁴² Apie konfiskavimą už konkrečius nusikaltimus galima spręsti pagal teismų praktiką. Pvz. AT senato nutarime dėl kontrabandos 8p. sakoma, kad „už kontrabandos nusikaltimą kartu su bausme skiriama ir baudžiamojo poveikio priemonė – turto konfiskavimas“¹⁴³. Be to, visais atvejais turi būti taikomas turto konfiskavimas už nusikaltimus, nurodytus 2005 tarybos pamatiniame sprendime.¹⁴⁴

Ypač svarbi turto konfiskavimo nuostata – turto konfiskavimas iš trečiųjų asmenų (t.y. kitiems asmenims perduoto turto konfiskavimas). Juk neretai nusikaltėliai nusikalstamu būdu įgytą turtą perrašo, dovanoja kitiems asmenims, nors iš tikrųjų valdo jį patys. BK 72 str. 3 d. sprendžia šią problemą - nustato privalomą turto konfiskavimo atvejį ir iš trečiųjų asmenų. Kyla klausimas dėl tokių asmenų „kaltės“. Kaip pažymi V. Piesliakas, tretiesiems asmenims priklausantis turtas gali būti konfiskuojamas tik esant jų kaltei.¹⁴⁵ Todėl 72 str. 3 dalis numato 2 sąlygas, kai galima konfiskuoti kitiems asmenims perduotą turtą, nepaisant to, ar tie asmenys patraukti baudžiamojon atsakomybėn: 1) turtas jiems buvo suteiktas nusikalstamai veikai daryti; 2) įgydami turtą, jie žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, jog šis turtas, pinigai ar už juos naujai įgytos vertybės yra gautos iš nusikalstamos veikos. Turto suteikimo nusikalstamai veikai daryti atveju, asmuo, perduodantis turtą turi suvokti, kad turtas bus panaudotas būtent nusikalstamai veikai daryti. Turto įgijimo atveju, įgydami turtą asmenys turi žinoti arba turėti ir galėti žinoti, kad tam tikras turtas įgytas iš nusikalstamos veikos. Toks įgijimas gali sudaryti ir savarankiškos nusikalstamos veikos sudėtį, t.y. BK 189 str, jei nustatoma asmens tyčia. Turėjimas ir galėjimas žinoti, reiškia, kad asmuo elgėsi neapdairiai, pvz. dėl itin mažos daikto kainos ir pan. taigi esant neatsargiai kaltei, įgijimas nesudaro 189 str. sudėties,

---

¹⁴¹ Lietuvos respublikos 1994 m. liepos 19 d. Įstatymas Nr. I-551, „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“, *Valstybės Žinios*, 1994-08-05, Nr. 60-1182 .

¹⁴² *Cit. Op.* 123, p.30.

¹⁴³ LAT Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“

¹⁴⁴ *Cit. Op.* 116.

¹⁴⁵ PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė*, Antroji knyga, Vilnius: Justitia, 2008, p.234.

tačiau yra pagrindas turto konfiskavimui. Jei asmuo nežinojo ir negalėjo žinoti, kad turtas įgytas nusikalstamu būdu, iš jo turtas nekonfiskuojamas, o iš kaltininko išieškoma turto vertė pagal 72 str.5d. Pažymėtina, kad V. Piesliakas buvo pateikęs siūlymą konfiskuoti turtą iš trečiųjų asmenų, jei turtas jiems buvo padovanotas.¹⁴⁶

BK 72 str. 4 dalis nustato dar vieną specialųjį turto konfiskavimo atvejį iš trečiųjų asmenų. Kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas gali būti konfiskuojamas neatsižvelgiant į tai, ar turtą perdavęs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu šis asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad tas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Asmuo, perdavęs turtą, turi elgtis neatsargiai, t.y. perduodamas turtą jis turėjo ir galėjo žinoti, kad asmuo, kuriam perduoda turtą, jį gali panaudoti nusikalstamai veikai, ir ne bet kokiai, o tik sunkiam ar labai sunkiam nusikaltimui. Turėjimas žinoti – objektyvusis kriterijus, o galėjimas – subjektyvusis. Turto konfiskavimas galimas tik tuo atveju, jei asmuo ir turėjo ir subjektyviai galėjo žinoti, kad perduotas turtas galės būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Jei asmuo dėl subjektyvių aplinkybių, pvz. ligos, negalėjo žinoti, kad turtas bus panaudotas nusikaltimui, tokio turto konfiskuoti negalima. Be to, šis konfiskavimo atvejis yra neprivalomas, teismas turi teisę skirti turto konfiskavimą, turi atsižvelgti į visas bylos aplinkybes, šia teise naudotis labai atsargiai.

BK įtvirtina imperatyvią nuostatą, įpareigojančią teismą konfiskuoti iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ir kitus materialią vertę turinčius daiktus (BK 72 str. 2d. 3 p.). tačiau kyla klausimas, ar konfiskuotinas tik toks turtas, kuris identifikuotas kaip gautas iš nusikalstamos veiklos? Ar konfiskuotinu gali būti laikomas ir toks turtas, gautas iš nusikalstamos veiklos, tačiau legalizuotas, „kurį organizuoto nusikalstamumo struktūros slepia bei maskuoja jo kilmę bei šaltinius ir naudoja kaip gautą iš teisėtos veiklos“¹⁴⁷? Užsienio valstybėse nėra vieningai sutariama, kad gali būti konfiskuojamas tik su nusikalstama veikla susijęs turtas. Tai sietina su įrodinėjimo problemomis, nes neretai neįmanoma vienareikšmiškai įrodyti, kad turtas gautas būtent iš konkrečios nusikalstamos veiklos. Pvz Vokietijos BK 73d str.¹⁴⁸ nustato išplėstinį konfiskavimą, dėl to gali būti konfiskuotas visas ar dalis kaltininko turto, remiantis vien įtarimu, kad jis gautas nusikalstamu būdu. Tačiau LR BK įtvirtinta konfiskuotino turto koncepcija pripažįsta tik identifikuotą nusikalstamu būdu įgytą turtą. BK 72 str. komentare sakoma, kad teismas

¹⁴⁶ PIESLIAKAS., V., Turto konfiskavimas Vakarų valstybių baudžiamajoje teisėje, *Teisės problemos*, 1994, Nr. 4, p. 47.

¹⁴⁷ JOVAIŠAS., K., Nuosavybės teisės apribojimas žmogaus teisių apsaugos kontekste, *Teisės problemos* Nr. 9(49), 2005, p. 11.

¹⁴⁸ Criminal Code of Germany (*Strafgesetzbuch, StGB*) [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: < <http://www.iuscomp.org> >

privalo nurodyti „koku būdu kaltininkas gavo naudos“, vadinasi, turi būti įvardyta nusikalstama veika, iš kurios kaltininkas gavo naudos. Tačiau labai dažnai kyla problemų dėl nusikalstamu būdu įgyto turto identifikavimo bei jo dydžio nustatymo, todėl reikėtų trumpai apžvelgti Lietuvos konfiskuotino turto koncepcijos trūkumus bei galimus alternatyvius reguliavimo variantus. Pirmas pavyzdys yra JAV priimtas organizuoto nusikalstamumo kontrolės įstatymas (RICO). Tame įstatyme numatytos veikos inkriminavimas yra pagrindas konfiskuoti kaltinamajam priklausanti turtą. Preziumuojama, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos, nereikalaujama identifikuoti ar pagrįsti.¹⁴⁹ Kadangi organizuoto nusikalstamumo galios pakirtimas per jų turto konfiskavimą atitinka visos visuomenės interesus, šis visuomenės interesus nusveria individo. Taigi, K. Jovaiša siūlo neignoruoti RICO idėjos, kuomet galima konfiskuoti asmenų, nuteistų už tame įstatyme numatytas veikas, turtą, tam net nereiktų keisti Lietuvos BK. Išėitis – konfiskuoti asmenų, nuteistų už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje (pagal BK 249 str.), turtą, įgytą per visą dalyvavimo laikotarpį.¹⁵⁰ Pažymėtina, kad tokią idėją yra iškėlęs ir V. Piesliakas. Jo manymu, taikant turto konfiskavimą asmeniui, nuteistam už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje, laikoma, kad visas turtas, įgytas per nusikalstamos veiklos laikotarpį, yra gautas iš nusikalstamos veiklos.¹⁵¹ Taigi, RICO ir LR BK 249str. sieja bendri tikslai – organizuoto nusikalstamumo galios, ypač ekonominės, pakirtimas. Pagal RICO, kaltinamasis netgi negali įrodinėti, kad turtas gautas iš teisėtos veiklos, o Lietuvos atveju, variantas būtų švelnesnis – kaltininko turtas, įgytas nusikalstamo susivienijimo veiklos metu, laikomas gautu būtent iš tokios veiklos, iki neįrodyta priešingai. Tai nereiškia, kad pažeidžiamas nekaltumo prezumpcijos principas, t.y. kad kaltinamajam perkeliama pareiga įrodinėti savo nekaltumą, priešingai – tik tokiam asmeniui, kurio kaltė dėl nusikalstamos veikos įrodyta, perkeliama pareiga įrodyti turto įgijimo teisėtumą. Kitas variantas reguliavimo yra pateiktas 2005 m. Tarybos pamatiniame sprendime¹⁵², kuris pabrėžia, kad iki tol egzistavusios priemonės buvo nepakankamos siekiant konfiskuoti visas nusikalstamu būdu gautas pajamas (preambulės 9 p.), todėl jame numatytas išplėstinis konfiskavimas. Kai padaromos tam tikros nusikalstamos veikos, laikoma, kad visas turtas, gautas nusikalstamu būdu, yra konfiskuojamas. 3 str. 2 dalyje numatytos priemonės, kurių turi imtis valstybės. Visgi, kaip teigia kai kurie autoriai, pamatiniame sprendime įtvirtintas išplėstinis konfiskavimas yra gana siauros apimties, „kadangi jis siejamas tik su neteisėtai

---

¹⁴⁹ *Cit. Op.* 147, p. 11-12.

¹⁵⁰ *Ibid.* p. 16.

¹⁵¹ *Cit. Op.* 146, p. 47.

¹⁵² *Cit. Op.* 116.

gautu turtu, nesvarbu, kad iš kitų nusikalstimų, nei už kuriuos asmuo yra nuteistas.“¹⁵³ Išplėstinio konfiskavimo atveju, įrodinėjimo našta perkeliama kaltinamajam, remiantis daugiausia praktiniais aspektais, nes dažnai neįmanoma įrodyti neteisėtos lėšų kilmės. Taip pat pažymėtina, kad pamatiniame sprendime, 3 str. 3 d. numatyta galimybė konfiskuoti turtą išplėstiniu būdu ir iš trečiųjų asmenų (artimų giminaičių) bei iš juridinio asmens, tačiau valstybės tokių galimybių dažniausiai nenumato. Kaip jau minėta, Lietuvoje galimybė taikyti išplėstinį konfiskavimą kol kas nenumatyta, nors raginimų reglamentuoti išplėstinį konfiskavimą Lietuva gauna iš tarptautinių organizacijų, pvz. MONEYVAL¹⁵⁴. Remiantis LR KT jurisprudencija, apskritai išplėstinis konfiskavimas Lietuvoje būtų įmanomas, pvz. spręsdamas dėl turto konfiskavimo kaip papildomos bausmės, kuri nebuvo siejama su turto gavimu iš konkrečios nusikalstamos veikos, atitikimo Konstitucijai, LR KT priėjo išvada, kad toks konfiskavimas neprieštarauja Konstitucijai.¹⁵⁵ Tačiau išplėstinis konfiskavimas iš trečiųjų asmenų jau prieštarautų konstitucijai, kadangi įrodinėjimo našta priklauso kaltinimo pusei¹⁵⁶, todėl konfiskuoti turtą iš asmenų, netgi nepatrauktų baudžiamojon atsakomybėn, kai turto kilmė nėra aiški ir reikalauti jų įrodyti turto kilmės teisėtumą, nebūtų galima. Taigi, apibendrinus, teisinių kliūčių Lietuvoje taikyti išplėstinį turto konfiskavimą, nėra. Jis galėtų būti taikomas už rimčiausius ekonominius nusikaltimus, bei organizuotų grupių bei nusikalstamų susivienijimų daromus nusikaltimus. Tačiau pritartina E. Kavoliūnaitės nuomonei, kad „nesant teisnių suvaržymų <...> iš nusikaltimo gautą turtą perleisti trečiajam asmeniui, šiuo būdu iš nusikaltimo gautas turtas gali būti išsaugotas.“¹⁵⁷ Tačiau visgi pritartina išplėstinio konfiskavimo idėjai. G. Šulija taipogi siūlo išskirti atskiras nusikalstamų veikų rūšis, ir suteikti teismui konfiskuoti ir kaltininko turtą, nebent jis įrodytų, kad turtas valdomas teisėtai.¹⁵⁸ Be to, Lietuvoje jau buvo panašių nuostatų - galiojant 1961 m. BK po kai kurių pakeitimų (1995 m. gruodžio 20 d.), tam kad būtų lengviau įrodinėti faktą, kad turtas įgytas nusikalstamu būdu, įstatyme buvo įvesta nuostata, kad jei nusikalstama veika truko tam tikrą laiką, laikoma, kad visas turtas, įgytas tuo laiku, yra gautas iš

---

¹⁵³ *Cit. Op.* 123, p.39.

¹⁵⁴ Europos Tarybos Priemonių prieš pinigų plovimą įvertinimo ekspertų (MONEYVAL) komiteto parengta trečiojo etapo Lietuvos ataskaita, patvirtinta 2006 m. lapkričio 28 d.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl LR BK 148 straipsnio antrosios dalies ir LR BPK 93 str. 1 ir 2 punktų atitikimo LR konstitucijai“, *Valstybės Žinios*, 1993-12-18, Nr. 70-1320.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimas „Dėl LR BPK 58 str. antrosios dalies 3 punkto atitikimo LR Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1994-11-25, Nr. 91-1789.

¹⁵⁷ *Cit. Op.* 123, p.47.

¹⁵⁸ *Cit. Op.* 55, p.64.

nusikalstamos veiklos ir turi būti konfiskuotas.¹⁵⁹ Pažymėtina, kad jau yra įstatymo projektas, įgyvendinantis minėtą Tarybos pamatinį sprendimą, kuriuo siūloma papildyti BK 72 str. 2 d. konfiskuotino turto koncepciją, turinį, taigi ir LR BK įtvirtinant išplėstinį konfiskavimą. Siūloma pildyti ir BK 72 str. 3 d. išplečiant turto konfiskavimo ir iš trečiųjų asmenų galimybes.¹⁶⁰

6. Draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens.

Draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens – viena iš naujausių baudžiamojo poveikio priemonių, įtvirtinta BK 72(1) str. tik 2008 metais.¹⁶¹ Jos įtvirtinimo tikslas – užtikrinti smurtą šeimoje patiriančių asmenų apsaugą nuo prieš juos daromų nusikalstamų veikų. Žinoma, vien naujų priemonių įtvirtinimo BK neužtenka, kaip pažymi ir LR Seimo Žmogaus teisių komiteto išvadoje Teisės institutas, „tikslas yra pagrįstas ir aktualus, tačiau pažymėtina, jog vien Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimas ir papildymas apsaugos nuo smurto neužtikrins, tam būtina priimti daug kitų organizacinio pobūdžio sprendimų“¹⁶². Šios naujos baudžiamojo poveikio priemonės paskirtis, kaip ir kitų baudžiamojo poveikio priemonių – padėti įgyvendinti bausmės tikslus, o ypač, kaip pabrėžiama įstatymo aiškinamajame rašte – „atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas bei paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų.“¹⁶³ Taigi teismas gali skirti draudimą prisiartinti prie nukentėjusio asmens, jei tai būtina siekiant apsaugoti nukentėjusio asmens teisėtus interesus. Paskyrus draudimą prisiartinti prie nukentėjusio asmens, iki teismo nustatyto termino pabaigos kaltininkui draudžiama bendrauti ir ieškoti ryšių su nukentėjusiu asmeniu, lankytis nurodytose vietose, kuriose būna nukentėjęs asmuo. Taigi, nors terminas „prisiartinti“ reikštų tik fizinį artėjimą, jis yra išplėstas BK 72 (1) str. 1 ir 2 dalyse, draudimas apima ne tik fizinį prisiartinimą, bet ir kitoki bendravimą ir ryšius, pvz. telefoninius skambučius, laiškus ir panašiai. Vis dėlto, Teisės institutas siūlytų pakeisti draudimą „artintis“ draudimu „bendrauti“, juolab, kad šis terminas jau yra vartojamas BK 48 str. (laisvės apribojimo bausmė) bei BPK 132(1) str. (kardomoji priemonė – įpareigojimas gyventi skyrium). Pažymėtina, kad nėra aiškus termino „artintis“ ir teisinis

¹⁵⁹ PIESLIAKAS., V., Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos, *Jurisprudencija*, 1999, t. 13(5), p.63.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 74(1) straipsniu įstatymo projektas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-29] Prieiga per internetą: <www.stt.lt/documents/es_projekto_dokumentai/_BK_ir_BPK_projektai.pdf>

¹⁶¹ *Cit. Op.* 51.

¹⁶² Lietuvos respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto 2007 m. lapkričio 14 d. išvada dėl Baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymo projekto XP – 1592.

¹⁶³ *Cit. Op.* 54.

turinys, nenustatyta, per kokį atstumą kaltinamasis negalėtų artintis prie nukentėjusiojo. Be to, kaip teisingai pažymi LR Seimo kanceliarijos Teisės departamentas, kritikuotina tai, kad Įstatymo projekto rengėjai nesiūlo apibrėžti ir teismo galimo nustatyti draudimo artintis termino ribų, nors, pavyzdžiui, BK 48 straipsnio 2 dalyje, 68 straipsnio 2 dalyje, 70 straipsnio 1 dalyje, 85 straipsnio 1 dalyje, 86 straipsnio 1 dalyje, 87 straipsnio 1 dalyje ar 88 straipsnio 1 dalyje tokie terminai yra apibrėžti.¹⁶⁴ Taigi būtina nustatyti draudimo taikymo terminą, kurio šiuo metu BK 72(1) str. nėra.

Į draudimo prisiartinti prie nukentėjusiojo turinį taip pat įeina tai, kad jei kaltininkas ir nukentėjęs asmuo gyvena vienoje gyvenamojoje patalpoje, paskyrus draudimą prisiartinti prie nukentėjusio asmens, teismas įpareigoja kaltininką gyventi skyrium iki teismo nustatyto termino pabaigos arba kol įstatymų nustatyta tvarka bus išspręstas teisės gyventi toje gyvenamojoje patalpoje suteikimo nukentėjusiam asmeniui arba kaltininkui klausimas. Kaip pažymi Teisės institutas, siūlomo BK 72¹ str. 3 d. formuluoatė „gyvena vienoje patalpoje“ netiksli, nes žodis „patalpa“ paprastai asocijuojasi su viena uždara erdve (šiuo atveju – kambariu). Tai lyg ir reikštų, kad jei kaltininkas gyvena to paties buto kitame kambaryje, toks draudimas jam negalėtų būti taikomas.¹⁶⁵ Tiksliau, manytina, būtų nustatyti, kaip yra įtvirtinta BPK 132(1) str., reglamentuojančiame įpareigojimą gyventi skyrium.¹⁶⁶ Ten vartojama formuluoatė „gyvendamas kartu su nukentėjusiuoju“, o įpareigojimas – „gyventi skyrium“. Minėtu BPK 132 (1) straipsniu siūlytina remtis ir apibrėžiant draudimo prisiartinti turinį. Tam pritaria ir Teisės institutas: „Siūlomo draudimo turinį būtų tikslinga papildyti (galimu) draudimu kaltininkui bendrauti ir kartu su nukentėjusiuoju gyvenančiais asmenimis“¹⁶⁷. Toks draudimas ne mažiau svarbus nukentėjusiojo interesams. Tai itin aktualu tais atvejais, kai kaltininkas nėra šeimos narys, bet siekia bendrauti su nukentėjusiojo vaikais, sutuoktiniu ar kitais giminaičiais, kurie nebuvo pripažinti nukentėjusiais baudžiamojo proceso tvarka.

Taigi pastebėtina, kad siūlomas įtvirtinti draudimas prisiartinti prie nukentėjusiojo savo turiniu iš esmės yra panašus į šiuo metu BPK numatytą kardomąją priemonę – įpareigojimą gyventi skyrium, kuri, apsaugodama nukentėjusius šeimos narius baudžiamojo proceso metu, negarantuoja analogiškos apsaugos jam pasibaigus.

---

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2008 birželio 6 d. išvada Baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymo projektui XP - 1592(2).

¹⁶⁵ *Cit. Op.* 162.

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valstybės Žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.

¹⁶⁷ *Cit. Op.* 162.

Reikėtų pažymėti ir tai, ar tokia nauja baudžiamojo poveikio priemonė yra reikalinga, nes būta nemažai diskusijų. Pagrindinis argumentas, kurį išsakė ir LAT, ir Teisės departamentas, kodėl draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens yra netikslingas – nes jis nereglamentuoja naujų teisių santykių.¹⁶⁸ BK 48 straipsnis reglamentuoja laisvės apribojimo bausmę. Siūlomame naujame BK 72¹ straipsnyje numatyta draudimą prisiartinti prie nukentėjusio asmens būtų galima realizuoti BK 48 straipsnio 5 dalies 1 ir 2 punktų nuostatomis – draudimais lankytis tam tikrose vietose ir bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis. Tačiau, visgi šio draudimo taikymas apribotas vienos bausmės skyrimo už vieną nusikalstamą veiką taisykle, t.y. laisvės apribojimas kaip savarankiška bausmė negali būti skiriama kartu su kitomis bausmėmis. Tai reiškia, jei straipsnio, pagal kurį kvalifikuojama kaltininko nusikalstama veika, sankcija nenumatys laisvės apribojimo bausmės, tai draudimas prisiartinti ir negalės būti paskirtas, be to, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir nesant atitinkamos baudžiamojo poveikio priemonės, šeimos narių interesai taipogi liks neapsaugoti. Taigi būtina turėti tokį draudimą prisiartinti prie nukentėjusiojo kaip baudžiamojo poveikio priemonę, kadangi ji gali būti paskirta tiek su bausme, tiek atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.

Taigi, iš esmės pritartina šios naujos baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimui. Draudimas kaltininkui bendrauti su nusikalstamos veikos auka yra svarbi priemonė, apsaugojanti auką nuo tolesnių nusikalstamų veiksmų, leidžianti gintis įstatymo garantuotomis priemonėmis. Pažymėtina, jog toks draudimas gali būti efektyvus ne vien smurtinių, bet ir daugelio kitų nusikalstamų veikų atveju (pvz., grasinus nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, terorizavus žmogų (BK 145 str.), neteisėtai atėmus laisvę (BK 146 str.), varžius žmogaus laisvę (148 str.) ir kt.

7. Dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose.

Šios naujos prevencinio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonės, kaip ir draudimo prisiartinti prie nukentėjusiojo asmens tikslas - užtikrinti smurtą šeimoje patiriančių asmenų apsaugą nuo prieš juos daromų nusikalstamų veikų. Ji įtvirtinta taipogi tik 2008 m.¹⁶⁹ Teismas įpareigoja dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose asmenis, padariusius nusikalstamas veikas artimajam giminaičiui ar šeimos nariui. Šis įpareigojimas turi būti įvykdytas per teismo nustatytą terminą. Tačiau nėra aišku, kodėl

---

¹⁶⁸ *Cit. Op.* 162.

¹⁶⁹ *Cit. Op.* 51.

toks įpareigojamas siejamas vien su veikų padarymu artimiesiems giminaičiams ar šeimos nariams. Galimi atvejai, kai kaltininkas smurtauja ir prieš svetimus asmenis. Juk įpareigojimo esmė – kad pasikeistų kaltininko elgesys. Be to, straipsnio formuluotė kažkodėl susiejama su specifiniu nukentėjusiu *asmeniu*, o ne smurtiniu padarytos *veikos pobūdžiu*. Juk aiškinamajame rašte sakoma, kad įstatymo pakeitimų tikslas – apsaugoti šeimos narius nuo *smurto*. Be to, akivaizdu, kad nusikalstamos veikos turi būti smurtinio pobūdžio, nes įpareigojama dalyvauti tik smurtinį elgesį keičiančiose programose. Taigi, derėtų patikslinti BK 72(2) str. formuluotę, įtvirtinant, kad minėta priemonė taikoma asmenims, padariusiems *smurtinio* pobūdžio nusikalstamas veikas. Atkreiptinas dėmesys, jog šią baudžiamojo poveikio priemonę teismas privalo skirti, jei yra baudžiamajame įstatyme numatytas pagrindas. Tokia nuostata kelia abejonių. Ji nėra suderinama nei su BK 42 str. 6 d., nei su BK 67 str. 2 dalyje įtvirtintu teismo diskrecijos principu. Be to, ši baudžiamojo poveikio priemonė nesuderinama su kai kuriomis bausmėmis, gali dubliuoti, pvz. laisvės apribojimo bausmės apribojimus ir pan. Pritartina teisės instituto nuomonei, kad tokio pobūdžio programų taikymas negali būti prievartinis, asmens vertimas keisti elgesį nieko neduos, būtina jo motyvacija. Todėl tokios programos arba turėtų būti taikomos savanoriškai, arba siūlant kaltininkui alternatyvą – arba dalyvavimas programoje, arba, pvz., nemokami darbai ar pan.¹⁷⁰

Pažymėtina, kad BK 72⁽²⁾ straipsnyje numatytą įpareigojimą galima realizuoti BK 48 str. 7 d. nuostata: “Teismas vietoj šio straipsnio 5 ir 6 dalyse nurodytų draudimų ar įpareigojimų asmeniui jo ar kitų baudžiamojo proceso dalyvių prašymu gali paskirti kitus baudžiamajame įstatyme nenumatytus draudimus ar įpareigojimus, jeigu, teismo nuomone, tai darytų teigiamą įtaką jo elgesiui.”¹⁷¹ O nepilnamečių atžvilgiu vietoj siūlomo įpareigojimo dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose galima pritaikyti platesnę BK 87 str. 2 d. 5 punkto nuostatą – įpareigojimą dalyvauti valstybinių ar nevalstybinių įstaigų bei organizacijų rengiamose socialinio ugdymo ar reabilitacijos priemonėse. Žinoma, ne visose straipsnių sankcijose numatytas laisvės apribojimas, be to, šią baudžiamojo poveikio priemonę galima skirti ir atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.

Dalyvavimo smurtinį elgesį keičiančiose programose įgyvendinimo mechanizmas nėra aiškus, nes tokių programų dar beveik nėra, nenustatyta, kas kontroliuos šios priemonės vykdymą. Žinoma, šiuos klausimus turėtų spręsti ne baudžiamasis įstatymas, tačiau nei BK, nei aiškinamasis raštas neaptaria nei termino, per kurį turi būti priimti

---

¹⁷⁰Cit. Op. 162.

¹⁷¹Cit. Op. 4.

reikalingi teisės aktai, imtasi kitų priemonių, nei kas turėtų tai padaryti. Kadangi dalyvavimas tokioje programoje asmeniui sukuria papildomas pareigas ir teises, atsakomybę, todėl tokios programos turi būti aprobuotos (sankcionuotos, patvirtintos, leistos ar pan.) kompetentingoje valstybės institucijoje. Nemažiau svarbus klausimas, ar šiandien Lietuvoje objektyviai įmanomas tokios baudžiamojo poveikio priemonės vykdymas. Kaip pažymi Teisės Institutas, daugelyje pasaulio šalių tokios programos yra taikomos – tiek uždarose institucijose (įkalinimo įstaigose), tiek laisvėje (daugiausia – nevyriausybinų organizacijų). Visos jos, kaip taisyklė, iš pradžių būdavo sukuriamos, taikomos praktiškai ir jei tai būtina bei reikalinga, įtvirtinamos įstatymuose bei taikomos visos šalies mastu. Toks poveikis „iš apačios“, t.y. reforma per praktiką, pasiremiant geros praktikos pavyzdžiais, visuomet yra efektyvesnė, nei „reforma iš viršaus“, neturinti jokio praktinio atsparos taško. Lietuvoje nėra jokios plačiau žinomos smurtinį elgesį keičiančios programos ar ją įgyvendinančios institucijos. Vis dėlto, laisvės atėmimo vietose nuteistiesiems taikomos įvairios rehabilitacinės programos, kuriomis gali būti siekiama pakeisti ir nuteistojo smurtinius polinkius. Tokią programą patvirtino kalėjimų departamento direktorius savo įsakymu.¹⁷² Tačiau to nepakanka, kad susiformuotų smurtinį elgesį keičiančių programų taikymo praktika. Ir apskritai, kaip pažymi Teisingumo ministerija, smurto šeimoje problema yra kompleksinė, reikalauja įvairaus pobūdžio priemonių. Ne visada turi būti pradėtas baudžiamasis procesas. Be to, baudžiamoji justicija turi būti priemonė – *ultima ratio*. Todėl iš pradžių galbūt reikėtų sudaryti sąlygas savanoriškoms tokio pobūdžio programoms rasti priimant specialius teisės aktus, sukuriant programų įgyvendinimo mechanizmą ir panašiai.

Taigi, BK nėra numatyta nei konkrečių smurtinį elgesį keičiančių programų, nei jas įgyvendinančio mechanizmo, todėl tokios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas yra apsunkintas. Kol kas įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose gali būti įgyvendintas per laisvės apribojimo įpareigojimus. Ir apskritai, tik savanoriškai taikomas toks įpareigojimas gali būti veiksmingas, todėl abejotina dėl tokios baudžiamojo poveikio priemonės tikslingumo. Galėtume atsisakyti tokio turinio baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimo BK ir ieškoti kitų būdų, leisiančių smurtinį elgesį keičiančioms programoms Lietuvoje atsirasti. Ir tik susiformavus tokių programų taikymo praktikai, būtų galima įtvirtinti įpareigojimą jose dalyvauti kaip baudžiamojo poveikio priemonę, tačiau, kaip minėta, alternatyvia, pvz. suteikiant galimybę rinktis tarp dalyvavimo programoje arba nemokamų darbų ir pan.

---

¹⁷² Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas „Dėl socialinės rehabilitacijos programų patvirtinimo“, Nr. 4/07-243, *Valstybės žinios*, 2004-01-13, Nr. 7-167.

IŠVADOS

1. BK nėra įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos nei požymių, tačiau jų sampratą iš dalies atskleidžia kodekse įtvirtinta jų paskirtis ir skyrimo ypatumai. Jais remiantis, baudžiamojo poveikio priemonės gali būti apibrėžtos kaip teismo skiriamos valstybės prievartos priemonės, kurios apriboja asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, teises ir laisves arba papildomai apriboja asmens, kuriam skirta bausmė teises bei nustato specialias pareigas ir kurios padeda įgyvendinti bausmės paskirtį.

2. Baudžiamojo poveikio priemonių instituto įtvirtinimas BK vertintinas teigiamai, kadangi sudaro galimybes teismams dažniau atleisti asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir skirti tam tikrus įpareigojimus.

3. Remiantis Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina bei logika, manytina, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų.

4. Asmenų sulaikymą nuo nusikaltimo padarymo padeda įgyvendinti ir baudžiamojo poveikio priemonės, ypač uždraudimas naudotis specialia teise bei turto konfiskavimas. Turto konfiskavimas dėl savo bendrosios prevencijos yra ypač veiksminga baudžiamojo poveikio priemonė juridiniams asmenims. Nors atskiromis baudžiamojo poveikio priemonėmis pirmiausia siekiama kitų tikslų, pavyzdžiui, nukentėjusiojo teisių ir interesų gynimo ir panašiai, tačiau kiekviena priemonė apriboja vienokias ar kitokias kaltininko teises ar nustato tam tikras pareigas, todėl yra įgyvendinamas ir nubaudimo tikslas. Tikslą atimti ar apriboti nuteistajam asmeniui galimybę daryti nusikalstamas veikas padeda įgyvendinti tokios baudžiamojo poveikio priemonės, kurios pagal savo esmę ir daromą poveikį turi prevencinį pobūdį, t.y. uždraudimas naudotis specialia teise, turto konfiskavimas bei draudimas prisiartinti prie nukentėjusiojo asmens. Tikslą paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, turėtų būti siekiama plačiau taikant tokias baudžiamojo poveikio priemones kaip nemokami darbai bei dalyvavimas smurtinių elgesį keičiančiose programose. Baudžiamojo poveikio priemonės padeda įgyvendinti teisingumo principą dviem aspektais: jos turi būti adekvačios padarytomis veikoms, taip pat leidžia individualizuoti baudžiamąją atsakomybę.

5. Juridiniams asmenims kaip baudžiamojo poveikio priemonės turėtų būti taikoma ne tik turto konfiskavimas, bet ir turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, juridinio asmens valdymo organų nušalinimas, uždraudimas reklamuoti savo prekes ar paslaugas, įpareigojimas sukurti arba pakeisti esamą negatyvią tinkamų standartų laikymosi programą. Tikslinga BK suformuoti atskirą juridiniams asmenims taikomą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą.

6. Kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose esančios poveikio priemonės, kurias būtų galima laikyti baudžiamojo poveikio, išskirtinos tokios: uždraudimas vairuoti, kitų specialiųjų

teisų atėmimas (žvejoti, medžioti, nešiotis ginklą), turto nusavinimas ir konfiskacija, uždraudimas išrašyti čekius ir naudotis kreditinėmis kortelėmis bei viešas teismo nuosprendžio paskelbimas. Kai kuriomis iš jų, pavyzdžiui, uždraudimu išrašyti čekius ir naudotis kreditinėmis kortelėmis bei viešo teismo nuosprendžio paskelbimu, tikslinga papildyti LR BK numatytą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą.

7. Teismo diskreciją skiriant baudžiamojo poveikio priemones riboja jų skyrimo pagrindai, turinys, tikslai, bendrieji bausmių skyrimo pagrindai.

8. Skiriant baudžiamojo poveikio priemones atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, reikėtų išvengti atleidimo sąlygų bei baudžiamojo poveikio priemonių prieštaravimo ar dubliavimosi.

9. Pritartina nuomonei, kad tam tikros baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos ir su bausme. Tačiau BK reikėtų nurodyti, kad skiriant baudžiamojo poveikio priemones kartu su bausme, jos negali dubliuotis, arba konkrečiai išvardyti, kokios baudžiamojo poveikio priemonės negali būti skiriamos su kokiomis bausmėmis.

10. Nepritartina įstatymo projektui, kuriame įtvirtinti privalomi vairavimo teisės atėmimo atvejai. Kita vertus, iš dalies pritartina teismo teisei tam tikrais atvejais skirti neterminuotą vairavimo teisų atėmimą, užkertant kelią šiurkščiausiems, sistemingiems pažeidimams.

11. Atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės ir jam įvykdžius sąlygą atlyginti žalą, neturi būti skiriamas žalos atlyginimas ar pašalinimas kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Taipogi ir patenkinus civilinį ieškinį, nebėra prasmės skirti minėtos baudžiamojo poveikio priemonės.

12. Pritartina draudimo prisiartinti prie nukentėjusio asmens įtvirtinimui, kadangi laisvės apribojimas ne visada numatytas straipsnio sankcijoje, be to, būtina turėti tokį draudimą kaip baudžiamojo poveikio priemonę, kadangi ji gali būti paskirta tiek su bausme, tiek atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Siūlytina nustatyti draudimo prisiartinti prie nukentėjusio asmens terminą, bei papildyti jo turinį draudimu kaltininkui bendrauti ir kartu su nukentėjusiuoju gyvenančiais asmenimis.

13. BK nėra numatyta nei konkrečių smurtinių elgesį keičiančių programų, nei jas įgyvendinančio mechanizmo, todėl tokios baudžiamojo poveikio priemonės taikymas yra apsunkintas. Kol kas įpareigojimas dalyvauti smurtinių elgesį keičiančiose programose gali būti įgyvendintas per laisvės apribojimo įpareigojimus. Tik savanoriškai taikomas toks įpareigojimas gali būti veiksmingas, todėl siūlytina atsisakyti tokio turinio baudžiamojo poveikio priemonės įtvirtinimo BK ir ieškoti kitų būdų, leisiančių smurtinių elgesį keičiančioms programoms Lietuvoje atsirasti. Susiformavus tokių programų taikymo praktikai, būtų galima įtvirtinti įpareigojimą jose dalyvauti kaip alternatyvią baudžiamojo poveikio priemonę.

14. BK 72(2) str. formuluotę, susiejančią įpareigojimą dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose su specifiniu nukentėjusiu *asmeniu*, o ne smurtiniu padarytos *veikos pobūdžiu* derėtų patikslinti, įtvirtinant, kad minėta priemonė taikoma asmenims, padariusiems *smurtinio* pobūdžio nusikalstamas veikas.

15. Naujajame BK ne tik pakeista turto konfiskavimo koncepcija, bet buvo būtina pakeisti ir jo teisinę prigimtį - jis priskirtas baudžiamojo poveikio priemonėms, siekiant sudaryti galimybes konfiskuoti ir tretiesiems asmenims perduotą turtą.

16. Kai konfiskuotinas turtas ir padaryta žala sutampa, teismų praktikoje suformuluota taisyklė, kad turto konfiskavimas netaikomas, kai turtas grąžinamas savininkui arba tenkinamas jų civilinis ieškinys, užtikrina tiek turto konfiskavimo tikslus, tiek nukentėjusiųjų interesus. Tačiau turto konfiskavimas taikomas, jei asmuo gavo materialinės naudos, arba byloje nėra nukentėjusiųjų arba nors jie yra, bet jie nereiškia civilinių ieškinių. Toks civilinio ieškinio ir turto konfiskavimo santykis susijęs su pasikeitusia turto konfiskavimo teisine prigimtimi – tai nebėra bausmė. Tačiau, kai konfiskuotinas turtas ir nusikalstama veika padaryta žala nesutampa, žalos atlyginimas negali panaikinti turto konfiskavimo taikymo galimybės – šie du institutai turi būti taikomi kartu.

17. Pritartina baudžiamosios teisės doktrinoje iškeltai nuomonei, kad būtina patikslinti BK 72 str. 2 d. 3p. nurodant, kad teismas privalo konfiskuoti iš nusikalstamos veikos gautus pinigus ar kitus materialią vertę turinčius daiktus, išskyrus, kai jie turi būti grąžinami teisėtam savininkui. Atitinkamai būtina papildyti ir BK 72 str. 5 d., nurodant, kad ši dalis netaikoma, kai iš nusikalstamos veikos gauti pinigai ar kiti materialią vertę turintys daiktai, ar jų vertę atitinkanti pinigų suma grąžinami teisėtam savininkui arba kai kaltininkui teismo sprendimu nurodyta atlyginti šio turto vertę atitinkančią žalą.

18. BK 72 str. 2d. įtvirtinta konfiskuotino turto koncepcija, kuri pripažįsta tik identifikuotą nusikalstamu būdu įgytą turtą. Turint omeny tokios koncepcijos trūkumus bei galimus alternatyvius variantus, siūlytina ir LR BK keisti (plėsti) konfiskuotino turto koncepciją. Galimi variantai: 1) konfiskuoti asmenų, nuteistų už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje (pagal BK 249 str.), turtą, įgytą per visą dalyvavimo laikotarpį; 2) už rimčiausius ekonominius nusikaltimus, bei organizuotų grupių bei nusikalstamų susivienijimų daromus nusikaltimus taikyti išplėstinį konfiskavimą.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

Tarptautinės teisės aktai

1. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu, *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 8-268.
2. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 51-1933.
3. Baudžiamosios teisės konvencija „Dėl korupcijos“, *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 23-853.
4. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7, *Valstybės žinios*, 2000-11-10, Nr. 96-3016 .
5. Europos 1990 m. konvencija „Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“, *Valstybės Žinios*, 1995, Nr. 12-236.
6. Compensation of victims of violent crimes, 24.XI.1983, ETS No. 116.
7. Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ [interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-20]. Prieiga per internetą: <www.kdmc.lt/teisės_aktai.htm>
8. Recommendation No. R (88) 18 Of the committee of ministers to member states Concerning liability of enterprises having legal personality [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-02], p. 2. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int>>
9. 1977 09 28 COE CM Resolution (77) 27 On the compensation of victims of crime.[interaktyvus] [žiūrėta 2009-01-20]. Prieiga per internetą: <www.coe.int>

Europos Sąjungos teisės aktai

10. 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2005/212/TVR, dėl nusikalstamu būdu įgytų lėšų, nusikaltimo priemonių ir turto konfiskavimo, OL L 068 , 15/03/2005.
11. 2004 m. spalio 25 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2004/757/TVR, nustatantis būtiniausias nuostatas dėl nusikalstamų veikų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje, OL.L. 335, 2004 11 11.

12. 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/80/EB, SL, 2004-12-30, Nr.1.
13. 2001 m. birželio 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2001/500/TVR dėl pinigų plovimo, nusikaltimo priemonių ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų nustatymo, paieškos, išaldymo, areštavimo ir konfiskavimo, OL L 182, 2001 7 5.

Nacionaliniai teisės aktai

14. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014 .
15. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valstybės Žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valstybės Žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.
17. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais), *Valstybės Žinios*, 1985-01-03, Nr. 1-1.
18. LTSR Baudžiamasis kodeksas , Vilnius: Mintis 1978.
19. KAVOLIS, M., BIELIACKINAS, S. 1903 m. Baudžiamasis statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. Kaunas: D. Gatmano knygynas, 1934.
20. 2008 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹ , 72² straipsniais įstatymas Nr. X-1597, *Valstybės Žinios*, 2008-06-27, Nr. 73-2796 .
21. 2005 m. birželio 30 d. Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas Nr. X-296, *Valstybės Žinios*, 2005, Nr. 85-3140.
22. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 42, 63, 67, 68, 72, 75, 77, 82, 90, 91, 92, 95, 97, 128, 144, 148, 150, 178, 182, 194, 195, 201, 204, 205, 210, 211, 212, 220, 221, 222, 223, 230, 236, 246, 248, 260, 263, 287, 306 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 228⁽¹⁾straipsniu įstatymas, *Valstybės Žinios*, 2004, Nr. 108-4030 (2004-07-13).
23. Lietuvos Respublikos Įstatymas Nr. IX-1408 „Dėl Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto ratifikavimo“, *Valstybės Žinios*, 2003, Nr. 49-2165.
24. Lietuvos Respublikos 1995 m. gruodžio 20d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Baudžiamojo proceso, Civilinio proceso ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“, *Valstybės žinios*: 1995-12-22 Nr.104-2325.
25. Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 19 d. Įstatymas Nr. I-551, „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Pataisos darbų ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“, *Valstybės Žinios*, 1994-08-05, Nr. 60-1182 .

26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 6 d. nutarimas Nr.111 „Dėl LR BK 68 ir 281 str. pakeitimo bei kodekso papildymo 245(1) ir 245(2) straipsniais įstatymo projekto Nr. XP-1613.“, *Valstybės žinios*, 2008-02-19, Nr. 20-735.

27. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymas „Dėl socialinės reabilitacijos programų patvirtinimo“, Nr. 4/07-243, *Valstybės žinios*, 2004-01-13, Nr. 7-167.

Kitų valstybių baudžiamieji kodeksai

28. Penal Code of Estonia [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org>>

29. Finnish Penal Code [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu>>

30. Penal Code of France [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org>>

31. Criminal Code of Germany (*Strafgesetzbuch, StGB*) [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://www.iuscomp.org>>

32. The Penal Code of Poland [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-05]. Prieiga per internetą: <http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/polish_penal_code1.pdf>

33. Criminal Code of Sweden [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-05]. Prieiga per internetą: <<http://wings.buffalo.edu>>

34. Criminal Code of Ukraine [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org>>.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija

35. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas : „Dėl Lietuvos respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 liepos 2 d. redakcija) ir 312 str. 3 dalies (1998 m. liepos 2 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“, *Valstybės žinios*, 2003-06-13, Nr. 57-2552.

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas: „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“, *Valstybės žinios*, 2000-07-05, Nr. 54-1588.

37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos respublikos Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1998-12-11, Nr. 109-3004.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas: „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 "Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo" 3.1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio pirmajai daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui.“, *Valstybės žinios*, 1997-01-24, Nr. 7-130.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimas „Dėl LR BPK 58 str. antrosios dalies 3 punkto atitikimo LR Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1994-11-25, Nr. 91-1789.
40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 1993-12-18, Nr. 70-1320.

Travaux préparatoires:

41. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2008 birželio 6 d. išvada Baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymo projektui XP - 1592(2).
42. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 72 straipsnio pakeitimo ir kodekso papildymo 74(1) straipsniu įstatymo projektas, [interaktyvus] [žiūrėta 2009-03-29] Prieiga per internetą: <www.stt.lt/documents/es_projekto_dokumentai/_BK_ir_BPK_projektai.pdf>
43. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto 2007 m. lapkričio 14 d. išvada dėl Baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72(1), 72(2) straipsniais įstatymo projekto XP – 1592.
44. Europos teisės departamento 2006-10-13 išvada „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 27, 301, 36, 44, 123, 124, 1241, 1242, 1244, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 1302, 131, 132, 1321, 133, 134, 224, 225, 2252, 262, 320, 326, 329 ir 330 straipsnių pakeitimo bei 1243 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 straipsnio

pakeitimo bei kodekso papildymo 2451 ir 2452 straipsniais įstatymo projekto atitikties Europos sąjungos teisei“ Nr. XP-1612.

45. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 13, 27, 301, 36, 44, 123, 124, 1241, 1242, 1244 , 125, 126, 127, 128, 129, 130, 1302, 131, 132, 1321, 133, 134, 224, 225, 2252, 262, 320, 326, 329 ir 330 straipsnių pakeitimo bei 1243 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 straipsnio pakeitimo bei kodekso papildymo 2451 ir 2452 straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XP-1612.

46. 2006 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹ , 72² straipsniais įstatymo projektas, Nr. XP- 1592(2).

47. 2006 m. rugpjūčio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67, 129, 135, 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 72¹ , 72² straipsniais įstatymo aiškinamasis raštas, Nr. XP-1592.

48. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 68 ir 281 str. pakeitimo bei kodekso papildymo 245(1) ir 245(2) straipsniais įstatymo projektas Nr. XP-1613.

49. Europos Tarybos Priemonių prieš pinigų plovimą įvertinimo ekspertų (MONEYVAL) komiteto parengta trečiojo etapo Lietuvos ataskaita, patvirtinta 2006 m. lapkričio 28 d. [interaktyvus] [žiūrėta 2009-02- 20]. Prieiga per internetą: <www.coe.int.>

Specialioji literatūra:

50. ABRAMAVIČIUS, A. *et al.*, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis* . Vilnius: Teisinis informacijos centras, 2004.

51. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.*, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis, trečias pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

52. ASHWORTH, A., *Sentencing an criminal justice*. Cambridge: Cambridge university press, 2005.

53. BLUVŠTEINAS, J. Akivaizdžios ir latentinės kriminalinės baudmės funkcijos. *Teisės problemos*, 1994, Nr. 2.

54. ČAPLINSKAS., A., MERKEVIČIUS., K., MISIŪNAS., J., PAVILIONIS., V., POŠKEVIČIUS., V., Dar kartą apie baudžiamojo kodekso projektą. *Teisės problemos*, 1997, Nr.4

55. ČIOČYS., P.A., *Teisės pagrindai: mokomoji knyga*, Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla, 2008.

56. DRAKŠAS, R., *Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos*: monografija. Vilnius : Justitia, 2008.
57. DRAKŠIENĖ., A., DRAKŠAS., R., *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2007.
58. DRAKŠAS, R., Bausmė: bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr.52.
59. DRAKŠAS, R., Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. *Teisė*, 2004, Nr. 50.
60. DRAKŠIENĖ A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr.48.
61. JOVAIŠAS., K., Nuosavybės teisės apribojimas žmogaus teisių apsaugos kontekste. *Teisės problemos* Nr. 9(49).
62. KAVOLIŪNAITĖ., E., turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 1(59).
63. Маркс К. Смертная казнь.- Памфлет г- на Кобдена .- Мероприя Английского банка // Маркс К. И Энгелс Ф.Соч. 2-е изд., т. 8.
64. MICHAILOVIČ., I. Atkuriamasis teisingumas: genezė ir raida. *Teisės problemos*, 2001, Nr. 4.
65. MISIŪNAS., J., JASAITIS., J., MEŠKAUSKAITĖ., L., BONDZINSKAITĖ., I. Nusikaltimo aukų (nukentėjusiųjų) teisinė padėtis: būklė ir problemos. *Teisės problemos*, 1998, Nr. 3-4.
66. PAUŽAITĖ., R., Turto konfiskavimo ir nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo santykis. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 11(113).
67. PIESLIAKAS, V., *Lietuvos baudžiamoji teisė*, Antroji knyga, Vilnius: Justitia, 2008.
68. PIESLIAKAS., V., Baudžiamoji politika Lietuvoje po 1990 m. ir jos tendencijos. *Jurisprudencija*, 1999, t. 13(5)
69. PIESLIAKAS., V., Turto konfiskavimas Vakarų valstybių baudžiamajoje teisėje. *Teisės problemos*, 1994, Nr. 4.
70. PRADEL, J., *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
71. SOLOVEIČIKAS, D., *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)*: monografija. Vilnius: Justitia, 2006.
72. SOLOVEIČIKAS D., Bausmės tikslų pritaikymo juridinio asmens koncepcijai problematika. *Teisė*, 2005, Nr. 56.
73. ŠULIJA, G., Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 2004, t.52(44).

74. WILLIAMS, G., *Textbook of criminal law: second edition*. London: Stevens and sons, 1983.

Teismų praktika:

75. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 30 d. nutartis 2K-317/2008.

76. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gegužės 6 d. nutartis Nr. 2K-178/2008.

77. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-68/2008.

78. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis byloje Nr. 2K-128/2008.

79. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 9 d. nutartis Nr. 2K-472/2007.

80. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 26 d. nutartis Nr. 2K-514/2007.

81. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 2K-69/2006.

82. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 8 d. nutartis Nr. 2K-764/2005.

83. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. sausio 18 d. nutartis Nr. 2K-70/2005.

84. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. birželio 22 d. nutartis Nr. 2K-459/2004.

85. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. gegužės 11 d. nutartis Nr. 2K-346/2004.

86. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 27 d. nutartis Nr. 2K-270/2004.

87. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 43 „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“.

88. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. spalio 7 d. nutartis Nr. 2K-573/2203.

89. Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 1994 m. balandžio 7 d. aiškinamasis raštas dėl baudžiamojo kodekso projektų Nr. 01-07-02.

Statistika:

90. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Kriminologinė statistika. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 - 03-30]. Prieiga per internetą: <www.nplc.lt>.

SANTRAUKA

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso IX skyriuje yra įtvirtintas naujas baudžiamosios teisės institutas – baudžiamojo poveikio priemonės. Magistriniame darbe yra nagrinėjami įvairūs šio instituto aspektai. Pirmoje dalyje apibrėžiama baudžiamojo poveikio priemonių samprata, tikslai, sistema fiziniams asmenims, pateikiamas pasiūlymas dėl baudžiamojo poveikio priemonių sistemos juridiniams asmenims. Daroma išvada, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra atskira baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Antroje dalyje aptariami baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindai ir taisyklės, analizuojant ir skyrimo su bausmėmis problemą. Trečiojoje dalyje gilinamasi į baudžiamojo poveikio priemonių rūšių turinį, nagrinėjami probleminiai teoriniai bei taikymo aspektai, pateikiamos bei analizuojamos skirtingos pozicijos, alternatyvūs reguliavimo variantai.

SUMMARY

Penal measures is a new institute of Lithuanian criminal law and is set out in Lithuanian Criminal Code, section IX. The work covers different aspects of such new institute. In the first part of the work, the conception of penal measures is determined, the goals and the system of penal measures for natural persons is indicated, a recommendation on the system for legal persons is given. Also, the conclusion, that penal measures are one of the forms of realisation of criminal responsibility, is made. In the second part, the grounds and the rules of imposing penal measures are discussed, analysing the problem concerning the imposition of penal measures together with a penalty. The third part examines the contents of the types of penal measures, focusing on the problematic theoretic and practical aspects of separate penal measures, giving and analysing alternative positions and versions of regulation.

**BAUDŽIAMŪJŲ BYLŲ NAGRINĖJIMO ATASKAITA. BAUSMIŲ RŪŠYS IR AMNESTIJOS
 TAIKYMAS** (*I instancijos teismuose*)

2008 m. I pusmetis

1. Bausmių,
 baudžiamojo ar
 auklėjamojo
 poveikio
 priemonių rūšys

Eil. Nr.	Bausmės, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonės rūšis	Nuteista asmenų	Skirta asmenims padariusiems nusikaltimus	Skirta asmenims padariusiems baudžiamuosius nusikaltimus	Atleista nuo bausmės asmenų	Atidėtas bausmės vykdymas asmenims
			iš viso	iš viso	iš viso	iš viso
1	2	3	4	7	10	13
Bausmių rūšys	1	Viešųjų teisių atėmimas	1	1	0	0
	2	Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikrą veiklą, atėmimas	22	22	0	4
	3	Viešieji darbai	150	119	31	2
	4	Bauda	2275	1859	416	1
	5	Laisvės apribojimas	986	891	95	1
	6	Areštas	663	429	234	0
	7	Terminuotas laisvės atėmimas	3380	3380	0	4
	8	Laisvės atėmimas iki gyvos galvos	7	7	0	0
	Viso:		7484	6708	776	8
Baudžiamojo poveikio priemonių rūšys	9	Uždraudimas naudotis specialia teise	92	90	2	0
	10	Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas	92	89	3	0
	11	Nemokami darbai	58	54	4	0
	12	Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	88	86	2	0
	13	Turto konfiskavimas	89	81	8	0
	14	Turto konfiskavimas skirtas kartu su bausme	46	42	4	0
	Viso:		447	424	23	0
Auklėjamojo poveikio priemonių rūšys	15	Įspėjimas	79	74	5	0
	16	Turtinės žalos atlyginimas ar jos pašalinimas	24	24	0	0
	17	Nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai	42	40	2	0
	18	Atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti	14	14	0	0
	19	Elgesio apribojimas	304	292	12	0
	20	Atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą	0	0	0	0
	Viso:		374	359	15	0

2. Amnestijos taikymas

Asmenų, kuriems taikyta amnestija, skaičius	1
---	---

Ataskaita parengta pagal "LITEKO" duomenų bazėje sukauptus duomenis

Ataskaitą parengė: Stasys Putvinskis 2008–07–21